

ФИЛАТЕЛИСТА

FILATELISTA

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

ISSN 0430-4063

U OVOM BROJU

Bogdan Petrović:

Kneževina Srbija (prikaz izložka D. Janjetovića - Grand prix Jufiz XI)

Jelena Janković:

Poštanska služba na Dunavu u XIX veku

Slobodan Šotra:

Filatelistički aspekti poštanskog saobraćaja na Dunavu u XIX veku

Milorad Jovanović:

Poruka u boci

Slobodan Sokolović:

Prolazni zarobljenički logori u Srbiji u Drugom svetskom ratu

Prof. dr Milan Radovanović:

Vojnička dopisna karta sa greškom

Prof. dr **Dragoslav Djukanović:**

Falsifikati prigodnih žigova "III tabor skauta Jugoslavije, Beograd, 21. IV do 6. XI 1935."

Slobodan Sokolović:

Propagandna nalepnica "Vojvoda Putnik"

Mirko Caran:

Frankiranje poštanskih pošiljaka tekstem Klasifikacija izložaka maksimum karata (sa engleskog preveo D. Janjetović)

Osnovne tarife u unutrašnjem poštanskom saobraćaju 1982 - 1992

(priredio V. Begović)

Vojislav Begović:

Astrofilatelija

Slobodan Bodo Knežić:

Skriveni znaci gravera i crtača na markama Jugoslavije

Bogdan Petrović:

Zdrava poštanska marka II međunarodna konferencija dunavskih zemalja za umetnost i kulturu

(odlomak iz teksta projekta)

Dobrica Kamperelić:

Mail-art slobodna umetnička zona

Mail-art - od dopisne karte do novih

tehnologija (sa francuskog preveo D. Janjetović)

254

БЕОГРАД, МАЈ 2003.

ФИЛАТЕЛИСТА ФИЛАТЕЛИСТА

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Јован Величковић, Душан Јањетовић
Богдан Петровић, проф. др Милан Радовановић,
Мирко Царан
Јован Рељин, Слободан Шотра

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Војислав Беговић

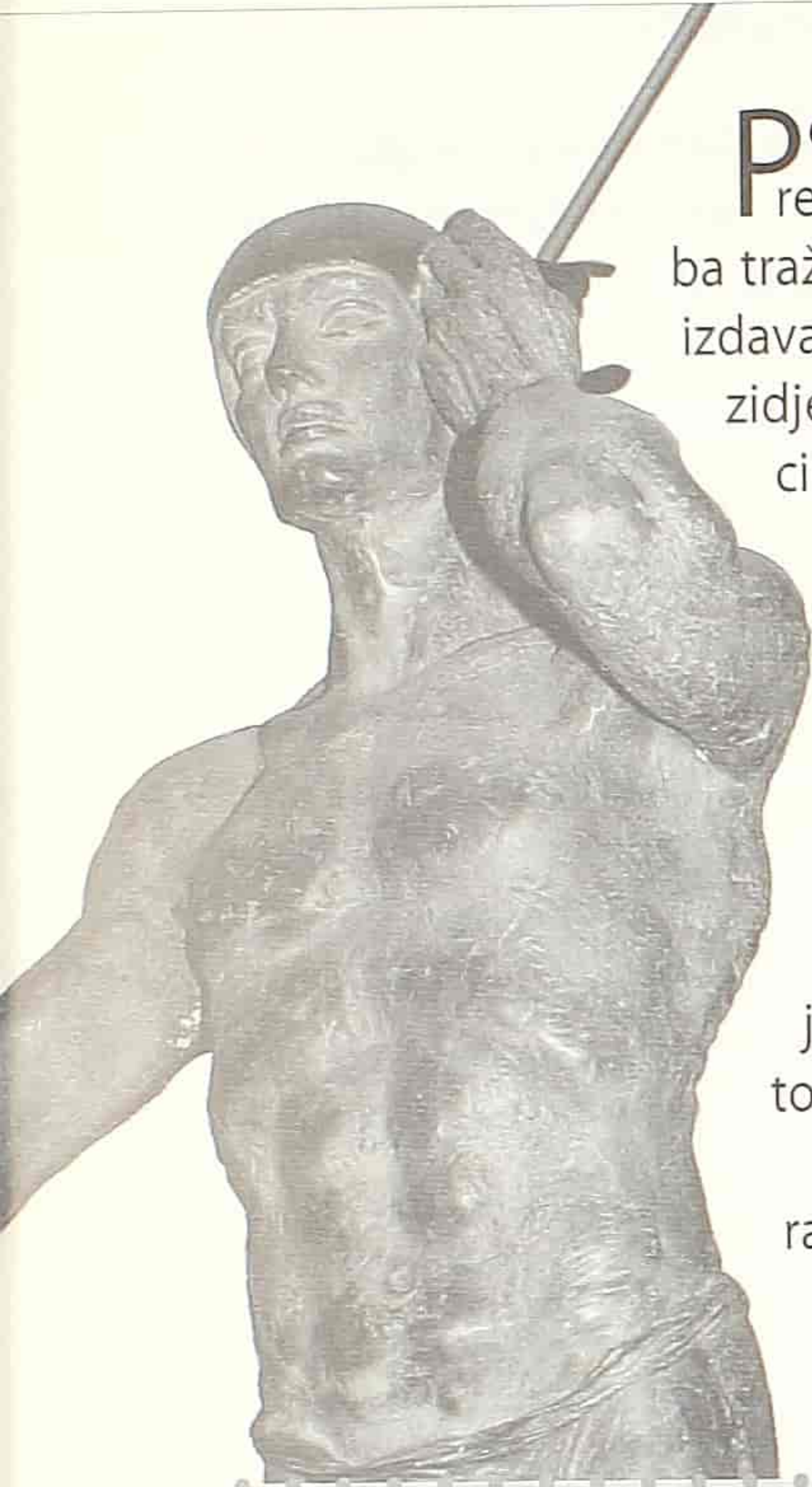
СЕКРЕТАР УРЕЂИВАЧКОГ ОДБОРА

Ференц Молнар

САДРЖАЈ

РЕЧ УРЕДНИКА	1
Bogdan Petrović: KNEŽEVINA SRBIJA.....	2
Jelena Janković: POŠTANSKA SLUŽBA NA DUNAVU U XIX VEKU.....	8
Slobodan Šotra: FILATELISTIČKI ASPEKTI POŠTANSKOG SAOBRAĆAJA NA DUNAVU U XIX VEKU	12
Milorad Jovanović: PORUKA U BOCI	18
Slobodan Sokolović: PROLAZNI ZAROBLJENIČKI LOGORI U SRBIJI U DRUGOM SVETSKOM RATU	20
Prof. Dr. Milan Radovanović: VOJNIČKA DOPISNA KARTA SA GREŠKOM	22
Prof. dr D. Djukanović: "FALSIFIKATI PRIGODNIH ŽIGOVA " III TABOR SKAUTA JUGOSLAVIJE" BEOGRAD, 21. VI DO 6. IX 1938.....	24
Slobodan Sokolović: PROPAGANDNA NALEPNICA "VOJVODA PUTNIK"	26
Mirko Caran: FRANKIRANJE POŠTANSKIH POŠILJAKA TEKSTOM.....	27
KLASIFIKACIJA IZLOŽAKA MAKSIMUM KARATA	30
OSNOVNE TARIFE U UNUTRAŠNEM POŠTANSKOM SAOBRAĆAJU U PERIODU 1982-1992.	31
Vojislav Begović: ASTROFILATELIJA.....	32
Slobodan Bodo Knežić: SKRIVENI ZNACI GRAVERA I CRTAČA NA MARKAMA JUGOSLAVIJE	38
Bogdan Petrović: ZDRAVA POŠTANSKA MARKA	44
II MEDJUNARODNA KONFERENCIJA DUNAVSKIH ZEMALJA ZA UMETNOST I KULTURU	46
Dobrica Kamperelić: MAIL – ARTSLOBODNA UMETNIČKA ZONA	49
PROMENE U PREDSEDNIŠTVU SAVEZA.....	56
BIBLIOGRAFIJA	58

MALO DUŽI UVODNIK

Posle skoro pet meseci, pred vama je novi broj Filateliste. Ako ste redovan čitalac, verovatno se pitate zašto kasnimo. Razloge treba tražiti u pomanjkanju novca, ali i u načinu funkcionisanja redakcije, izdavačkom planu i ... U svakom slučaju, problem je trenutno prevaziđen. Jedan broj naših nečitalaca tzv. filatelistička javnost (kakav cinizam!) smatra da nije loše prorediti, da se na taj način štedi, kao i kada ne održavamo izložbe, kada ne učestvujemo na izložbama, kada ne ...). Pasivizacija kao pribežište.

Najviše su zabrinuti oni koji nikada nisu ni pokušali da nešto napišu, a verovatno ni pročitaju. Ljute (!) se i zameraju: "Mnogo je to, i skupo brate, pet brojeva godišnje!" Glasni su i filatelisti koji nikada nisu napravili filatelistički izložak i izlagali i primećuju da je mnogo svake godine jedna filatelistička izložba (Jufiz, Srbijafile, Montenegrofile) pa se pitaju ko će da izlaže. Brinu oni ko će toliko da radi i hoće li to uspeti. Nije im lako!

Moram da priznam, nikako ne mogu da izadjem na čistac sa računicom, koliko ljudi stvarno čita ovaj časopis. Da li je to više od 50 (broj primeraka koji kroz članarinu povlači društvo "Vračar")? Jedan manji broj primeraka odlazi našima u inostranstvo, ali ni tu nema neke vajde jer je poštarina

skupa. "Arge" u Nemačkoj želi razmenu. "Jugopošta" u Londonu takodje. Sve u svemu radi se o stotinak primeraka koji odu tamo-amo, a gde su ostali?

Zašto Filatelista košta koliko i dve pogačice ili upola manje od privatnog mesečnika (F.H.)? Ko je uspostavio takav odnos vrednosti?

Filatelistička miopija će nam otvoriti oči (kakva besmisao!) i tu se nalazi izlaz za domaću filateliju. Poći će nam za rukom ono što nikome nije: da u mraku bolje vidimo.

Na dnevnom redu poslednje sednice Predsedništva našlo se i pitanje časopisa Filatelista. Osim konstatacije pokretača rasprave

SRBIJAFILA XIII U SEPTEMBRU 2003.

U Beogradu će se od 22. do 27. septembra ove godine održati Trinaesta takmičarska izložba Saveza filatelista Srbije - SRBIJAFILA XIII. Izložba će biti otvorena u prestižnoj Galeriji Progres u Knez Mihailovoj ulici. U isto vreme biće otvorene još dve izložbe koje čine celinu Trinaestog bijenala filatelije u Srbiji: međunarodna izložba dunavskih zemalja - PHILATELICA DANUBIANA i izložba poštanske umetnosti - UMETNOST PEČATA. Do zaključenja broja nismo dobili informaciju u kojim prostorima će biti postavljene ove dve izložbe.

Savez filatelista Srbije je imenovao Organizacioni i Izvršni odbor izložbi. Predsednik Organizacionog odbora je Bogdan Petrović; predsednik Izvršnog odbora i koordinator izložbe UMETNOST PEČATA Vojislav Begović; koordinator međunarodne izložbe PHILATELICA DANUBIANA inž. Dušan Janjetović; generalni komesar je inž. Miodrag Mrdja.

Manifestacije su podržane od strane Asocijacije filatelista Srbije i Crne Gore, Ministarstva za kulturu i medije Republike Srbije, JP PTT saobraćaja "Srbija", preduzeća "Jugomarka" i Kulturnog centra Beograda.

Pismene pozive za izlaganje sa formularima za prijavljivanje izložaka izlagači će dobiti najkasnije do 20. maja. Rok za podnošenje prijave je 9. juni. Definitivne potvrde o prihvatanju izložaka izlagači će dobiti do 16. juna.

Pozivamo vas da učestvujete na izložbi SRBIJAFILA XIII.

Nastavak na strani 57

KNEŽEVINA SRBIJA

Prikazivanje izložaka ocenjenih visokim ocenama na našoj nacionalnoj i međunarodnim izložbama naišlo je na dobar prijem kod filatelista. Time smo, kako reče jedan naš izlagač, pokazali crno na belo, zašto je neki izložak visoko ocenjen i, na odredjen način, ukazali na put koji vodi do visokih nacionalnih i međunarodnih nagrada.

U ovom broju predstavljamo najzanimljivije objekte na izložku tradicionalne filatelije KNEŽEVINA SRBIJA, izlagača Dušana Janjetovića, koji je na Jufizu X i Jufizu XI nagrađen velikom zlatnom medaljom, a na ovom poslednjem i velikom nagradom Izložbe.

Bogdan Petrović

Sakupljanje maraka i poštansko-istorijskih objekata Kneževine Srbije (do 1882 godine) sigurno spada u najtežu i najzahtevniju oblast naše filatelističke klasike. Izlaganjem i proučavanjem ovog područja bavili su se mnogi veliki filatelisti: P. Ferrary, M. Burus, P. Brodtbeck, E. Derocco, M. Rašić, De Bustamante, G. Barcella, V. Kardoš, ... Kod nas su danas poznate tri veoma dobre zbirke – izložci klasičnog perioda Srbije: J. Veličkovića, P. Antića (nedavno u Seulu 2002. nagrađen velikom zlatnom medaljom) i ova čije vam zanimljive objekte predstavljamo. Postoji i niz drugih sakupljača sa veoma jakim zbirkama ovoga područja, ali i jedan broj skromnijih zbirki. Ipak, sve njih povezuje velika ljubav prema ovoj izazovnoj oblasti.

Teško je izvršiti izbor objekata koje ćemo prikazati pošto 80 izložbenih listova nosi oko 460 čistih ili poništenih maraka, 125 isečaka i 75 pisama, a prostor da se to prikaže je veoma ograničen.

Sl.1

U uvodnom delu izložka prikazane su preteče naše filatelije, pisma iz prefilatelističkog perioda, turske pošte, karantini, DDSG i Austrijska Konzularna pošta. Jedinstveno je celo

savijeno kurirsko pismo sa punom sadržinom nošeno 1846. godine iz Zvornika za Loznicu, sanitarno tretirano namakanjem u potašu i overeno crnim okruglim negativ žigom "Sastanak Šepačke Ade". (sl. 1)

Zanimljivo je pismo iz Negotina za Gornju Kruševicu sa tekstom na poledjini "Primljeno 24. aprila 1858. u G. Kruševici". Ovo sresko mesto čija je nadležnost pokrivala i Neresnicu, Rabrovo, Mišljenovac i Majdanpek imalo je intenzivan poštanski saobraćaj, ali do sada nije vodjeno kao pošta u predfilatelističkom periodu. Prema državnom šematizmu iz 1844. godine, Gornja Kruševica je predviđena kao poštanska stanica na prvoj glavnoj poštanskoj liniji Beograd-Grocka-Požarevac-Kruševica-Donji Milanovac-Brza Palanka-Negotin-Radujevaca.

Retko je tursko pismo iz Sarajeva (crni predfilatelistički negativ žig Bosna) za Beograd, preko Karantina Rača (1858). Prikazana su četiri DDSG pisma sa markama od 17 Kr i 10 Kr, kao i kvita upućena iz Agencije Beograd za Galac. Iz rada Austrijske Konzularne pošte izdvajamo dva privatna pisma poslata iz Valjeva (1854) i Čačka (1857) za Rumu, kao i još šest pisama sa markama ili samo sa žigovima, od kojih jedno poslato iz Atine preko Temišvara za Beograd.

Posebnu vrednost i značaj zbirke treba tražiti u prikazu novinskih maraka i njihove upotrebe. Izložak sadrži unikatnu rekonstrukciju "Grbuše" od 1 pare I štampanja, zajedno sa potpunim opisom svih karakterističnih osobina ove marke (videti FILATELISTA 241). Tu je jedina poznata poništena marka od 1 pare I štampanja (žig NAPLAĆENO Karantina Rača, sl. 2), što pokazuje da je i ova poštanska stanica dobila marke prvog štampanja, a ne samo Beograd, Aleksinac i Kladovo. Takodje prikazujemo i 1 paru II štampanja (poništena sa NAPLAĆENO u Aleksincu, sl. 3) i 2 pare II štampanja (poništena sa NAPLAĆENO u Beogradu, sl. 4).

Sl. 2

Sl. 3

Sl. 4

Sl. 5

Definisane su i prikazane marke od 1 pare II štampanja na zaštićenom papiru preteklom od I štampanja, zatim razni debeli ili tanki papiri, vodeni znaci (IV št.) nijanse boja i drugo.

Kod novinskih maraka sa likom Kneza Mihaila pored prikaza specijaliteta, vredi navesti po dva komada poništenih zupčanih maraka od 1 i 2 pare, kao i PARF broja 19.

Od dve prikazane marke br. 18 jedna je veoma "nauljeni" maslinasti primerak (sl. 5), a druga je u svetlijoj maslinasto-zelenoj boji, uslužno poništena na isečku sa žigom Beograda (iz nešto docnijeg perioda, sl. 6). Ovde je moguće izneti zanimljivu tezu da su marke svetlije maslinasto-zelene nijanse, ustvari marke iz redovnog štampanja, a one zamrljane štampe u izrazito maslinastoj boji najverovatnije probe istog štampanja.

Kod novinskih maraka od 1 pare sa likom Kneza Milana izdvaja se blok od 8 maraka na isečku novinskog omota poništenog u Arandjelovcu. Poseban značaj imaju "Srpske Novine" iz 1872. godine sa parom maraka centralno poništenih žigom NAPLAĆENO i sa okruglim žigom pošte Beograd koji povezuje marku i podlogu i sa odgovarajućom adresnom nalepnicom za

prenumeranta iz Jagodine. Ovo je jedini do sada poznati atestirani primerak (vidi FILATELISTA 253, sl. 7).

Sl. 7

Kod franko maraka sa likom Kneza Mihaila u Bečkom štampanju izdvajamo veliki isečak sa ručno poništenim parom desetki (sl. 8); jedinu poznatu probu ovih maraka na nezupčanom primerku od 20 para (sl. 9); poništena marka od 20 para sa neodštampanim donjim desnim uglom (sl. 10); poništeni niz od 4 marke od 20 para; trojac od 40 para poništen na isečku itd, ...

Sl. 8

Sl. 9

Sl. 10

Kod pelirki izdvajamo pismo sa parom maraka od 10 para iz Negotina za Majdanpek; dva čista četverca sa izrazito različitim nijansama boje i dva poništena četverca na isečku. Jedinstveno je i celo pismo sa markom od 20 para poslato iz Studenice za Rašku, a takodje i pismo sa nizom od 3 marke od 40 para poslato iz Kragujevca za Beograd.

Kod maraka na običnom papiru izdvaja se unikatno polovče marke od 20 para na isečku sa žigom Kruševca (sl. 11), kao i isečak sa markom od 20 para i slomljenom nulom u gornjem desnom uglu ("2 C", sl. 12).

Na markama sa likom Kneza Milana prikazana su gotovo sva postojeća zupčanja na svim nominalama u svih pet štampanja:

Sl. 11

Sl. 12

Ne treba propustiti da se pomenu i novine "Re-savski Poštonoša" iz 1872. godine sa centralnim žigom "naplaćeno" na paru maraka od 1 pare i adresnom nalepnicom za Karanovac, koji je Derocco opisao u svojoj knjizi "Istorija poštanskih maraka Srbije". Iako je par maraka centralno poništen sa žigom NAPLAĆENO koji ne vrši povezivanje maraka i novina smatram da postoje svi ostali elementi koji pokazuju da su marke originalno žigosane na novinama.

na čistim i poništenim markama, isečcima i pismima.

U prvom štampanju zanimljivo je pomenuti marku od 40 para sa slomljenom četvorkom u gornjem levom uglu ("10") i to na čistoj i poništenoj marki i na pismu. Ovo je greška na jednom klišeju ploče nastala krajem 1871. godine neposredno pre drugog štampanja kada je i korigovana.

Izdvojili smo i dva pisma sa markama od 15 i 20 para l štampanja i manipulativnim žigom "AF-FRAN. INSUFF." iz pošte u Beogradu i Negotinu koje su ga jedino imale. Takodje, jedno pismo sa trobojnom frankaturom prvog štampanja od 15+20+40 para na pismu za inostranstvo trostruke težine. *Sl. 13*

Kao i pismo sa preporukom za Beč i trobojnom frankaturom od 10+25+40 para iz prvog štampanja. *Sl. 14*

Na pismu iz Arandjelovca za Kragujevac veoma je retko zupčanje $9\frac{1}{2}:13$ na paru maraka od 35 para iz zbirke Životića. Prikazana su i dva pisma sa horizontalnim i vertikalnim polovljenim markama od 40 para. Kod drugog štampanja izdvajamo pismo sa četvercem i markom od 20 para, kao i čist i poništen četverac maraka od 20 para kao i marke poništene žigovima Vrhovne komande.

U trećem štampanju unikatan je veliki isečak sa 10 komada maraka od 10 para poslat sa pošte Studenica (sl. 15), kao i pismo sa šlafnom od 4x20 + 2x20 para u kobalt boji (dvostruka težina + preporuka + AR).

Sl. 15

Tu je i jedno od dva poznata pisma sa žigom Neresnice na paru maraka od 10 para, putovalo za Niš (sl. 16), kao i trobojni isečak sa markama iz tri štampanja: od 10 para (12 – IV št.) + 2x20 para (kobalt III št.) + par od 35 para (9 ½ : 12 – I št.), (sl. 17).

Sl. 16

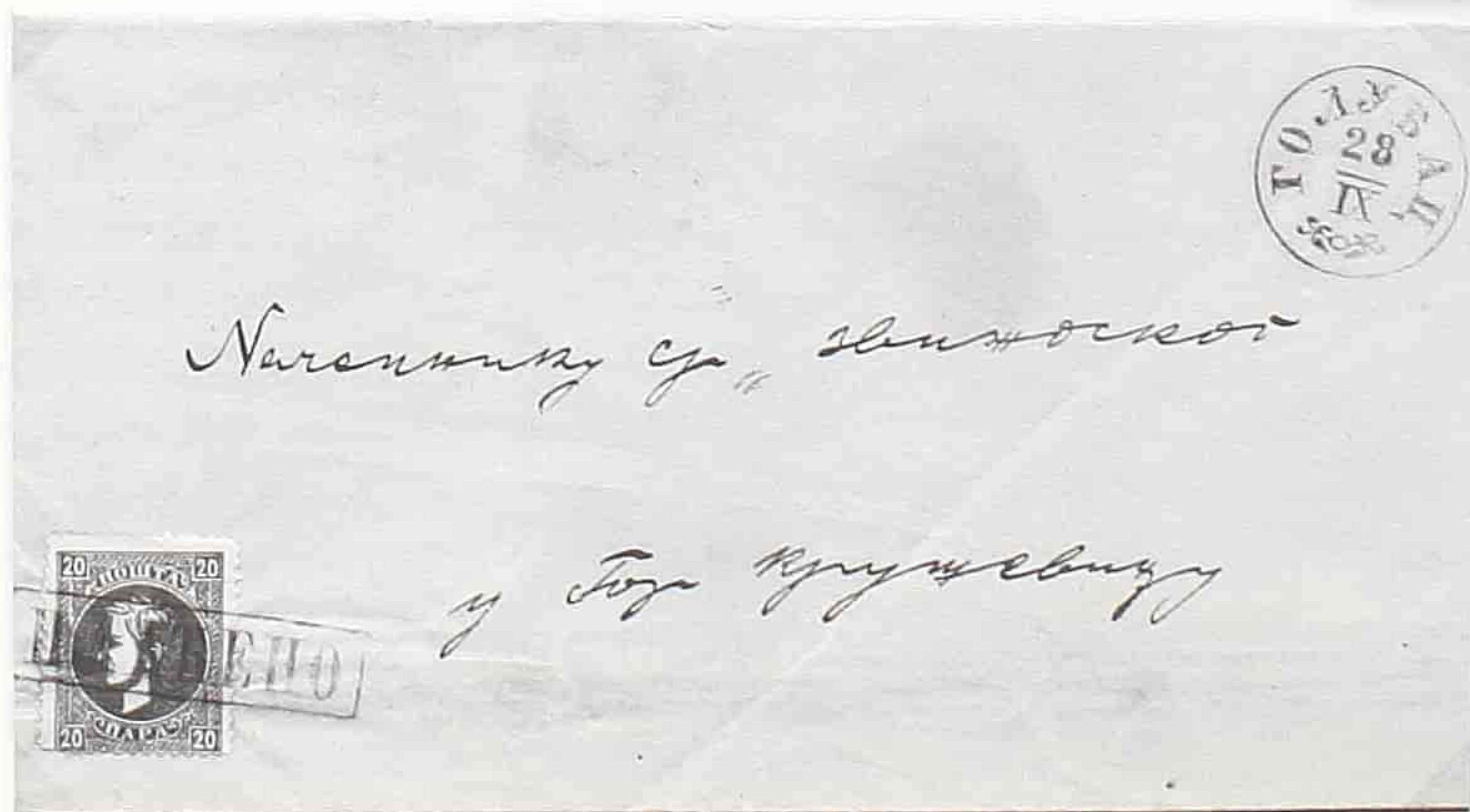
Takodje, verovtno je unikatno pismo (20 + 2x40 para . IV št.) ručno poništeno na pošti Ražanj iz perioda dok nije dobio žig, kao i isečak sa markama 20 para (12:9 ½) + 2x40 para (12), sve iz IV štampanja.

Sl. 17

U petom štampanju vredi pokazati celo pismo sa markom od 20 para poslato iz Golupca u prvoj nedelji otvaranja pošte (sl. 18).

Trobojno pismo sa markama tri razna štampanja: 10 para (12-V št.) + 40 para (12-IV št.) + 2x35 para (9 ½ :

Sl. 18

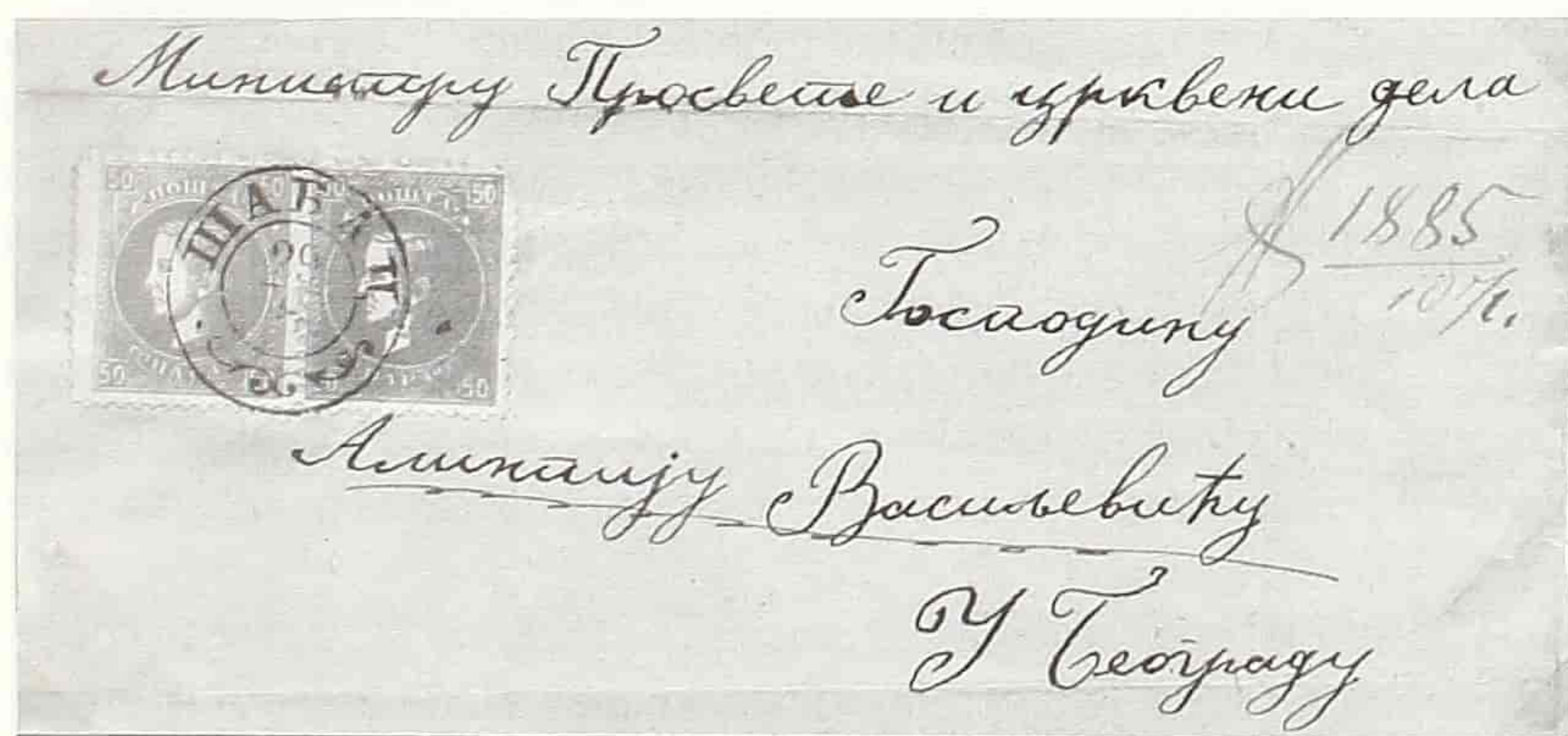

12 – I št.) (sl. 19). Ovde vredi napomenuti i da je mnogo redji slučaj trobojne frankature u internom saobraćaju.

Sl. 19

Na kraju i pismo iz Šapca za Beograd sa parom maraka od 50 para V štampanja (sl. 20). Izložak se efektno završava markama sa likom Kneza Milana u generalskoj uniformi: tri

Sl. 20

“muter” probe u raznim bojama i nominalama; isečak sa blokom od 18 kom. maraka od 1 dinara fiskalno poništenih na isečku (24. 08. 1881.), poslednjeg dana upotrebe ovih maraka u fiskalne svrhe; par maraka od 20 para poništenih sa ravnim i ovalnim DDSG žigom DUBROVICZA, takođe u fiskalne svrhe, kao i trobojnim pismom od 5 + 2x20 i 50 para iz Kragujevca za Češku.

Izložak je radjen kad god je bilo moguće i kao studijski, vodeći maksimalno računa da budu prikazane marke u svim poznatim nijansama boja, specijalitetima papira, zupčanja, slučajne ili tipične greške štampe i sl. Takodje, gde god je bilo moguće birane su retke destinacije pisma, retki žigovi i zanimljive frankature.

na kraju i pismo iz Šapca za Beograd sa parom maraka od 50 para V štampanja (sl. 20). Izložak se efektno završava markama sa likom Kneza Milana u generalskoj uniformi: tri

POŠTANSKA SLUŽBA NA DUNAVU U XIX VEKU

Jelena Janković

Prvih godina XIX veka u Srbiji, pa ni u ostalim zemljama na Dunavu nije bilo nikakvih poštanskih ustanova za civilni saobraćaj, jer je bilo veoma malo pismenih ljudi i nije se ni osećala neka velika potreba. Gradjani su zadovoljavali ovakve svoje potrebe porukama preko prijatelja, pouzdanih ljudi ili putnika namernika.

Razvojem trgovine javlja se potreba za prepiskom, ne samo sa poslovnim partnerima u zemlji već i sa onima u inostranstvu – u Turskoj i Austriji. Za prenošenje ovakvih poverljivih prepiski korišćeni su turski i austrijski tatari koji su putovali suvozemnim putevima, pa je veza sa udaljenim mestima duž reka Dunava i Save bila gotovo nikakva zbog korišćenja primitivnih sredstava za prevoz vodom, koja nisu mogla biti iskorišćena za veće daljine.

Austrija prva koristi pogodnosti plovnog puta

Ovakvo stanje u Srbiji i ostalim podunavskim zemljama iskoristila je Austrija, pa je prva počela da koristi i vodene puteve za svoje trgovinske i druge poslove. U važnijim mestima na Dunavu otvarala je konzulate, a osnivanje Parobrodarskog društva (1830. godine), koje je svojim brodovima uvelo plovidbu Dunavom i Savom, uslovilo je osnivanje agencija po svim trgovačkim i manjim mestima na donjem Dunavu.

Pri konzulatima Austrija je otvarala pošte a pri agencijama Parobrodarsko društvo vršilo je posebnu poštansku službu.

Početni rad ovih poštanskih službi nije mnogo poznat jer je Društvena arhiva iz prvih decenija uništena, te su pisci istorije bili prinudjeni da koriste nepotpune izvore. Zato se jasna slika organizacije poštanske službe nije u potpunosti mogla sagledati. Iz istorijskih izvora se može saznati da je Društvo vršilo plovidbu Dunavom, Savom, Dravom i Tisom a preko mora do Carigrada i Odese. Usled nedostatka poštanskih ustanova na Dunavu, Austrija je stvarala poštanske urede po većim gradovima a iz manjih mesta agencije su prikupljale pisma i ostale pošiljke i svojim brodovima prenosile do tih državnih poštanskih ureda po većim mestima.

DDSG je raspolagao urednim brodskim saobraćajem i po ugovoru sa austrijskom poštanskom upravom prenosio pakete i pisma iz Austrije u njene urede pri konzulatima i obratno, tako da je tokom vremena vršenje poštanske usluge po svim pristanišnim mestima na rekama preuzelo Društvo.

U početku, pisma i poštanske pošiljke kapetani brodova su prenosili iz uslužnosti i dobre volje da bi uskoro Društvo preuzelo prijem i prenos pošte uz obavezu da organizuju urednu poštansku službu, ne samo između pojedinih agencija, nego i do graničnih državnih poštanskih ureda Austrije. Ovakvim svojim radom agencije Društva su bile konkurencija državnim austrijskim konzulatskim poštanskim uredima. Austrijska državna pošta nije mogla da zabrani Društvu da na tuđim teritorijama obavlja poštansku službu, te su jedno vreme i Društvo i Državna pošta primali pisma i ostale pošiljke za Austro-Ugarsku.

Medjunarodna konferencija u Beču

Na medjunarodnoj konferenciji održanoj u Beču 1875. godine radi rešavanja pitanja u vezi sa plovidbom na Dunavu, došlo je prvi put do rasprave o prenosu pošte i o poštanskoj službi

na Dunavu. Na sednici od 15. juna 1875. godine izgradjen je definitivni nacrt o poštanskoj službi koji je prihvaćen u ugovoru izmedju dunavskih priobalnih država kao član IV, koji glasi: "Što se tiče poštanskog regala, podvrgava se promet pisama i periodičnih spisa u svakoj priobalnoj zemlji tamo postojećim normama. Druga koleta, ma koje težine i obima ne podvrgavaju se na Dunavu nikakvom poštanskom prinudnom propisu". Medjutim, ovom odredbom nije bilo postignuto zadovoljavajuće regulisanje poštanskog pitanja.

U Parizu bez krajnjeg rezultata

Na Dunavskoj konferenciji koja se sastala posle godinu dana u Parizu, ovaj "bečki ugovor" nije naknadno usvojen (ratifikovan) i od tada nije bilo više ugovora o poštanskoj službi ni u jednom dunavskom medjunarodnom sporazumu.

Odnos izmedju DDSG-a i austrijske poštanske uprave ograničio se jedino na prenos paketa (vreća) pisama austrijskih konzularnih pošta na donjem Dunavu do Austrije i obratno. Društvo je primalo od države izvesnu pomoć u novcu, a kao protivuslugu imalo je izmedju ostalog da vrši i besplatan prenos tih poštanskih paketa (vreća) i da besplatno prevozi poštanske konduktore, službenike austrijske poštanske uprave koji su sprovodili poštanske pakete i isporučivali ih poštanskim uredima duž plovnog puta.

U početku nije postojala neka naročita ozvaničena veza izmedju austrijskih poštanskih uprava i agencija Društva koje su vršile sopstvenu poštansku službu. Agencije su, kao svaki privatni korisnik poštanske uprave, predavale austrijskim graničnim poštanskim uredima prikupljena pisma od privatnih lica i primale od tih ureda pisma za dalji prenos privatnim licima izvan Austrije u mestima gde nije bilo konzularnih pošta. Ovakav uobičajeni postupak upražnjavao je bez nekog naročitog sporazuma izmedju uprave Društva i uprave pošta, jer je bio pogodan za obe strane.

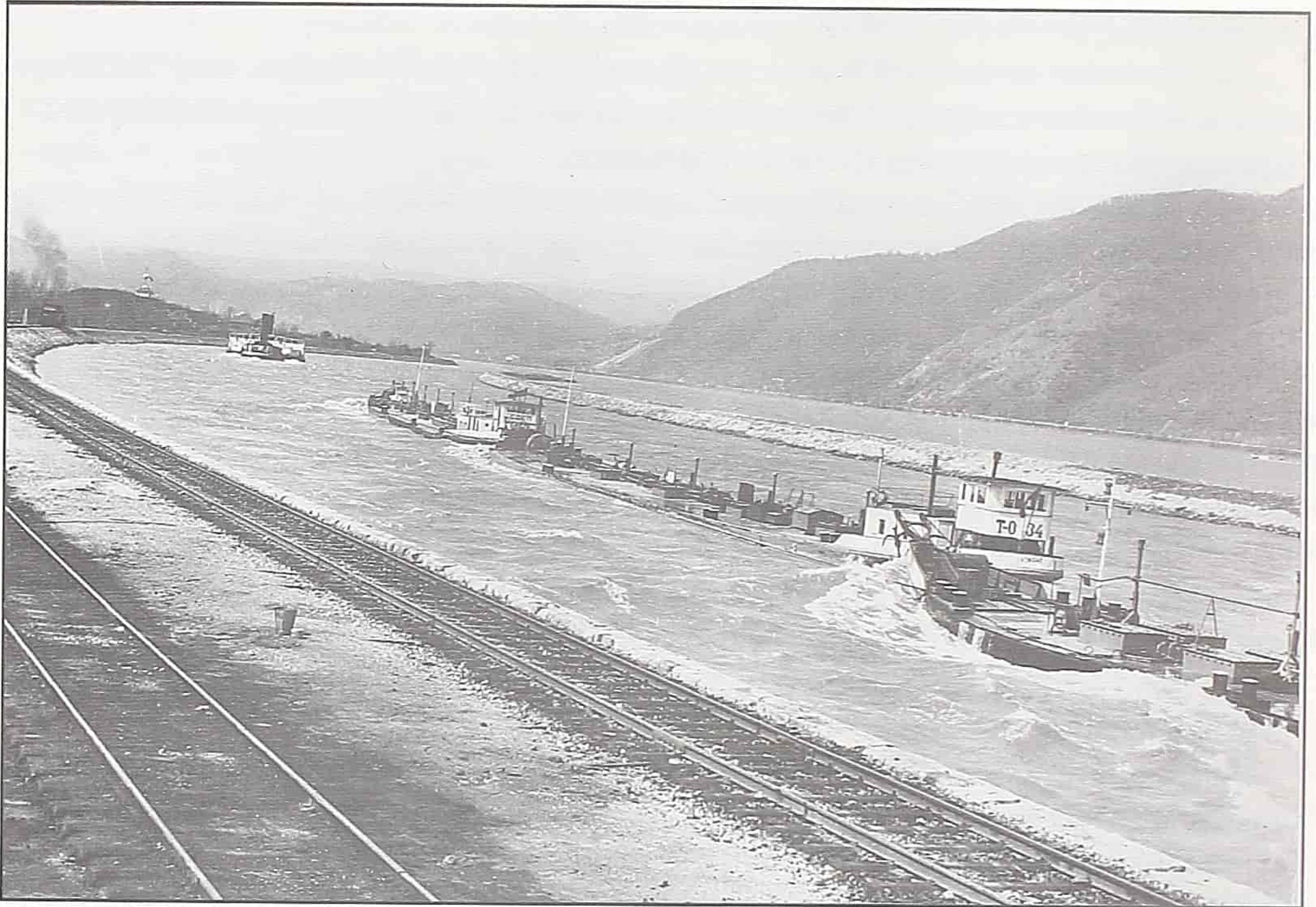
Agencije Društva primale su samo unapred plaćena obična pisma, dok su konzularni poštanski uredi primali i preporučene pošiljke i nefrankirana pisma, a plaćanje takse prepuštalo se primaocu. Ako su kod graničnih državnih poštanskih ureda prispele preporučene pošiljke za mesta na donjem Dunavu u kojima nije bilo konzularnih pošta već su postojale samo agencije Društva, bio je najpre dotičnoj agenciji poslat predajni receptis na potpis i povraćaj. Tek kada se potpisani predajni receptis vratio u granični poštanski ured, bila je iz njega poslata agenciji preporučena pošiljka radi predaje naslovniku. Ovakav postupak održao se sve do 1868. godine kada je Društvo odbilo da preuzima bilo kakav rizik i obavezu naknade štete za izgubljene pošiljke.

Austrijska poštanska uprava delimično preuzima stvar u svoje ruke

Austrijskoj poštanskoj upravi počela je da smeta konkurencija Društva i njenih agencija, te je na razne načine pokušavala da u svoje ruke preuzme celokupnu manipulaciju pisama – da ih prima od publike i dostavlja naslovnicima bez ičije pomoći. Tako su na brodovima Društva postavljeni kovčežići za prikupljanje pisama od putnika na brodu, a u svakom pristaništu za vreme stajanja broda od stanovništva. Društvo se nije protivilo postavljanju ovih kovčežića na brodovima jer je u to vreme poštanska služba kod agencija vršena o trošku i za račun agencijskih službenika, a na račun Društva, što se vidi iz bilansa za te godine, gde nisu navodjeni nikakvi prihodi od poštanske službe.

Austrijsko Ministarstvo trgovine je 24. avgusta 1863. godine izdalo nalog Direkciji pošta u

Temišvaru da izradi instrukcije za poštanske konduktere i za postavljanje kovčežića na brzim putničkim brodovima. Prema instrukcijama kondukteri su otvarali kovčežiće na brodovima pred svakom parobrodskom stanicom, razvrstavali i predavali pisma poštanskim uredima, koja su ih otpremala naslovniku. Pošto nisu bile uvedene marke za pisma, a bilo je i nezgoda pri naplaćivanju takse u gotovom od strane poštanskih konduktera, u instrukciji je bila uneta i odredba da se na brodovima primaju i frankirana i nefrankirana pisma.

Sipski kanal

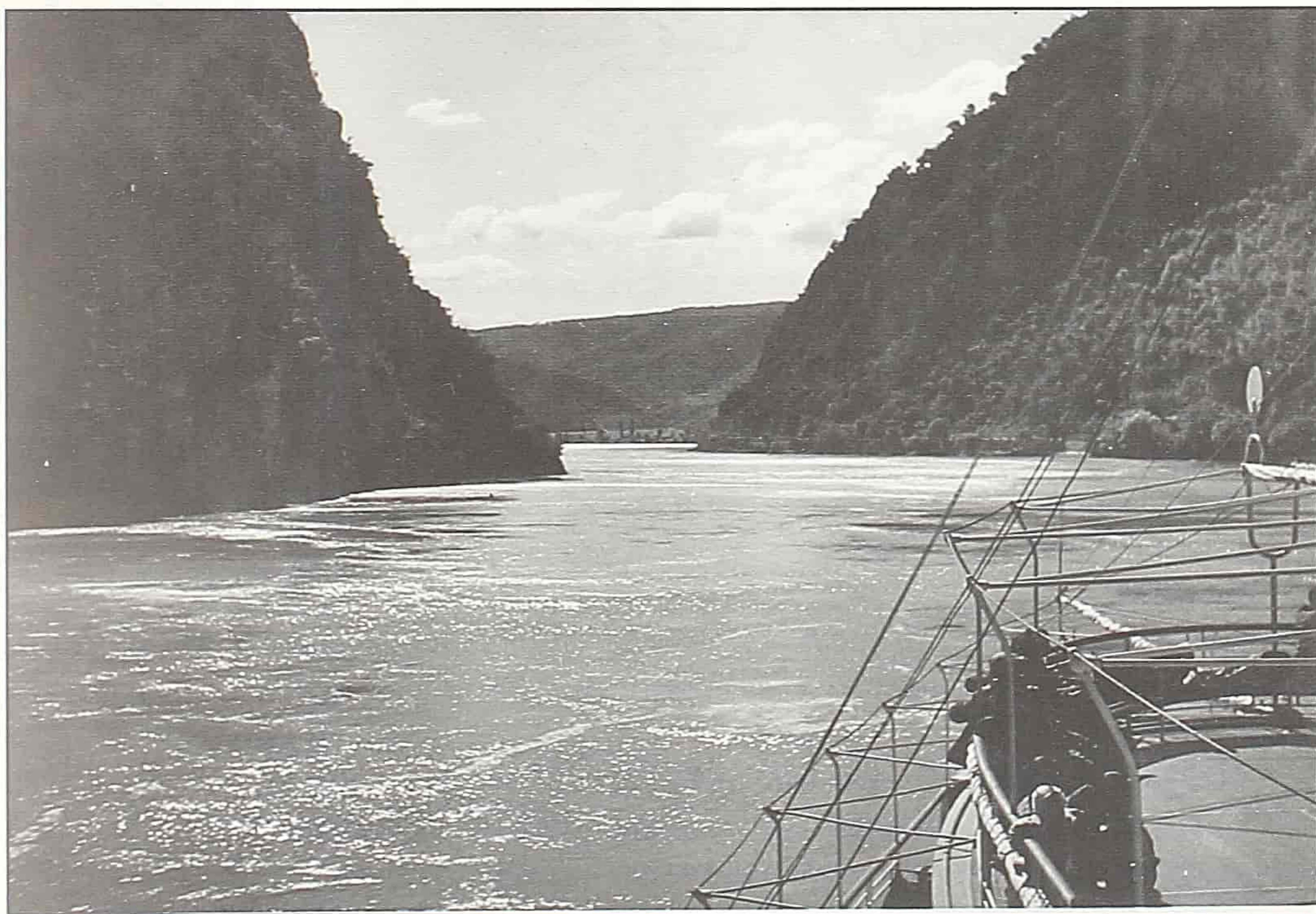
Agencije Društva, za razliku od poštanskih konduktera, primale su samo pisma sa unapred plaćenom poštarinom, te su ovom odredbom u instrukcijama za poštanske konduktere, bile oštećene i vidno smanjile svoju poštansku delatnost. Da bi se situacija poboljšala DDSG je 15. aprila 1866. godine uvelo u upotrebu sopstvene marke za pisma, kojima su frankirana sva pisma kod agencija. Za pisma naplaćivana je taksa od 17 krajcera bez obzira na daljinu odredišta. Nije poznato zašto je baš određena cifra od 17 krajcera, što je bilo mnogo jer je poštarina za podunavske zemlje naplaćivana od strane austrijskih pošta iznosila 10 krajcera. Godine 1868. zbog nezadovoljstva publike i predstavnika vlasti DDSG je snizilo poštarinu na 10 krajcera i uvelo marku iste vrednosti svetlo ljubičaste boje. Nekoliko meseci docnije, ova marka zamenjena je drugom koja je imala istu vrednost ali je bila zelene boje. Razlog promene boje nije poznat, kao što nije poznato zbog čega se dve godine docnije pojavila marka iste vrednosti u crvenoj boji. U toku 1871. godine ponovo se vraća marka zelene boje koja se nije menjala sve do prestanka upotrebe maraka Društva.

Marke Društva imale su sve vreme isti crtež – u položenom ovalnom okviru potpis "ERSTE K. K. DONAU DAMPFSCHIFAHRT/GESELLSCHAFT", u centru srednjeg polja vrednosnu oznaku

na belom polju ograničenom venčićem, a sa obe strane od nje po jedan lenger – amblem brodarstva.

Ove poštanske marke nalazile su se na pismima poništene žigovima svih agencija Društva na donjem Dunavu van Austro-Ugarske. Ti žigovi bili su upotrebljavani za druge svrhe (overavanje brodskih dokumenata, vezanih karata i dr.) a samo uzgred za žigosanje maraka na pismima. Ovi žigovi bez datuma sa natpisima "AGENTI DDSG" ili "DDSG AGENTI" sa imenom mesta su ustvari najstariji žigovi koji su upotrebljavani za poništavanje maraka. Za poništavanje maraka upotrebljavani su i brodski žigovi, ovalnih ili pravougaonih oblika sa imenom broda, a upotrebljavani su za pisma koja su predavana na brodovima. Naročita osobenost ovih žigova je upotrebljena boja – uglavnom plava, dok je crna veoma retka.

Upotreba maraka prestaje krajem 1872. godine. Uzrok tome je što se znatan broj agencija na donjem Dunavu nije više bavio prijemom pisama, a i konsolidovanje državnih poštanskih službi u podunavskim zemljama, sprečavale su Društvo da na njihovim teritorijama vrše tu službu u ma kom obimu, a pisma koja su dolazila iz drugih zemalja frankirana markama Društva, pošte podunavskih zemalja su primale kao nefrankirana i od primaoca naplaćivale poštarinu.

Đerdap

U Srbiji i Bugarskoj agencije Društva su i posle 1872. godine primale pisma i predavale ih na prenos brodovima bez saradnje sa državnim poštama tih zemalja, što je izazvalo još veće neprijateljstvo tih država.

Ovakvo stanje, odnosno poslovanje, trajalo je sve do 1880. godine, te se ta godina može smatrati kao poslednja godina upotrebe maraka Društva i kao poslednja godina poštanske službe koju je vršilo Prvo Dunavsko parobrodarsko Društvo – DDSG na Dunavu.

FILATELISTIČKI ASPEKTI POŠTANSKOG SAOBRAĆAJA NA DUNAVU U XIX VEKU

Slobodan Šotra

Dunavske luke na teritoriji Kneževine Srbije u periodu rada DDSG (1830-1880.): Beograd, Drenkova, Dubravica, Gladosnica, Veliko Gradište Grocka, Kladovo, Donji Milanovac, Radujevac, Sip, Smederevo i Tekija. Pored luka na Dunavu postojale su i luke na Savi: Rača, Šabac i Obrenovac.

Dunavske luke na teritoriji Kneževine Srbije u periodu rada DDSG (1830-1880.)

Crnim slovima označene su luke za koje se pouzdano zna da su u njima postojale i radile AGENCIJE DDSG. Ovo proizilazi jedino na osnovu do sada poznatog filatelističkog materijala; isti izvor je poslužio i za sistematizaciju korišćenih žigova od strane ovih AGENCIJA.

Do sada poznati tipovi žigova korišćeni u AGENCIJAMA DDSG na teritoriji Kneževine Srbije:

A. Beograd

Otvorena ranih osamdesetih godina XIX veka; nekoliko tipova žigova je poznat na nekoliko pisama itovarnih listova prenešenih u periodu rada DDSG.

Poznate oznake:

a. Pravolinijski ručni žig "BELGRAD" bez upisanog datuma (4b).

d. Ovalni ručni žig "K. K. PR. LTE D. - Dampfschiffahrt AGENTIE BELGRAD" (5b).

g. ručni žig sa datumom (samo dan i mesec) (7b).

j. ručni žig sa jednim prstenom sa upisanim datumom (još i godina) (8b).

B. Dubrovica 30 milja nizvodno od Beograda; verovatno otvorena oko 1830. godine; poštanski posao obavljan, očigledno do 1880. godine; poznato je samo nekoliko koverata iz perioda žigom sa pravolinijskim ručnim žigom na kome piše "DUBROVICA" (4b). Dvolinijski ovalni ručni pečat D. D. S. G. DUBOVIZ (5a) je do sada poznat samo iz dokumenata (tovarnih listova) koji datiraju iz perioda Srpskog poštanskog pečata izdanja 1880-1890.

C. Gradište, Veliko 50 milja nizvodno od Beograda, očigledno otvoreno 1830-ih, zatvoreno kasnih 1870-ih; ručni žig sa jednim prstenom sa datumom (dan i mesec) (7b)

D. Milanovac, Donji 85 milja nizvodno istočno od Beograda otvoren oko od 1830-ih do oko 1875. ; poznat je žig sa jednim prstenom sa upisanim datumom (dan i mesec) (7b)

E. Radujevac oko 200 milja nizvodno od Beograda otvoreno tridesetih, radio do 1879. ; značajna luka u pravcu Bugarske i Vlaške.

BELGRAD

Belgrad 34 x 7 mm

Belgrad 32 x 24 mm

RADUJEVAZ

Radujevac 52 x 8 mm

Dubravica 30 x 24 mm

Dubrovicza

Dubrovica 35 x 7 mm

Radujevac 35 x 27 mm

Belgrad 23 mm (a)

Belgrad 26 mm

Belgrad 23 mm (b)

Gradiste 23 mm

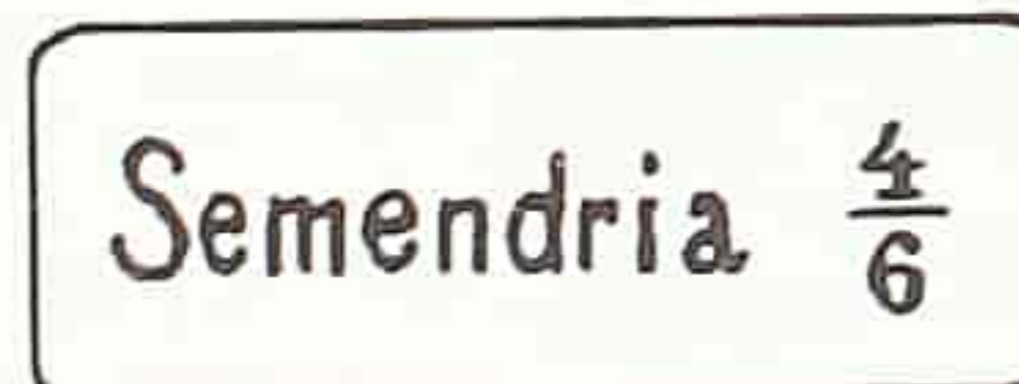
Milanovac 23 mm

Radujevac 23 mm

Radujevac 38 x 17 mm

Smederevo 42 x 15 mm

Radujevac 38 x 17 mm

Poznate oznake:

a. Ovalni kašet "DDSG AGENTIE RADUJEVAZ" (5b).

b. Pravougaoni uokvireni žig sa zaokrugljenim ivicama "RADUJEVAZ" (1a).

d. Zaokrugljeni žig sa datumom (dan i mesec) (7b).

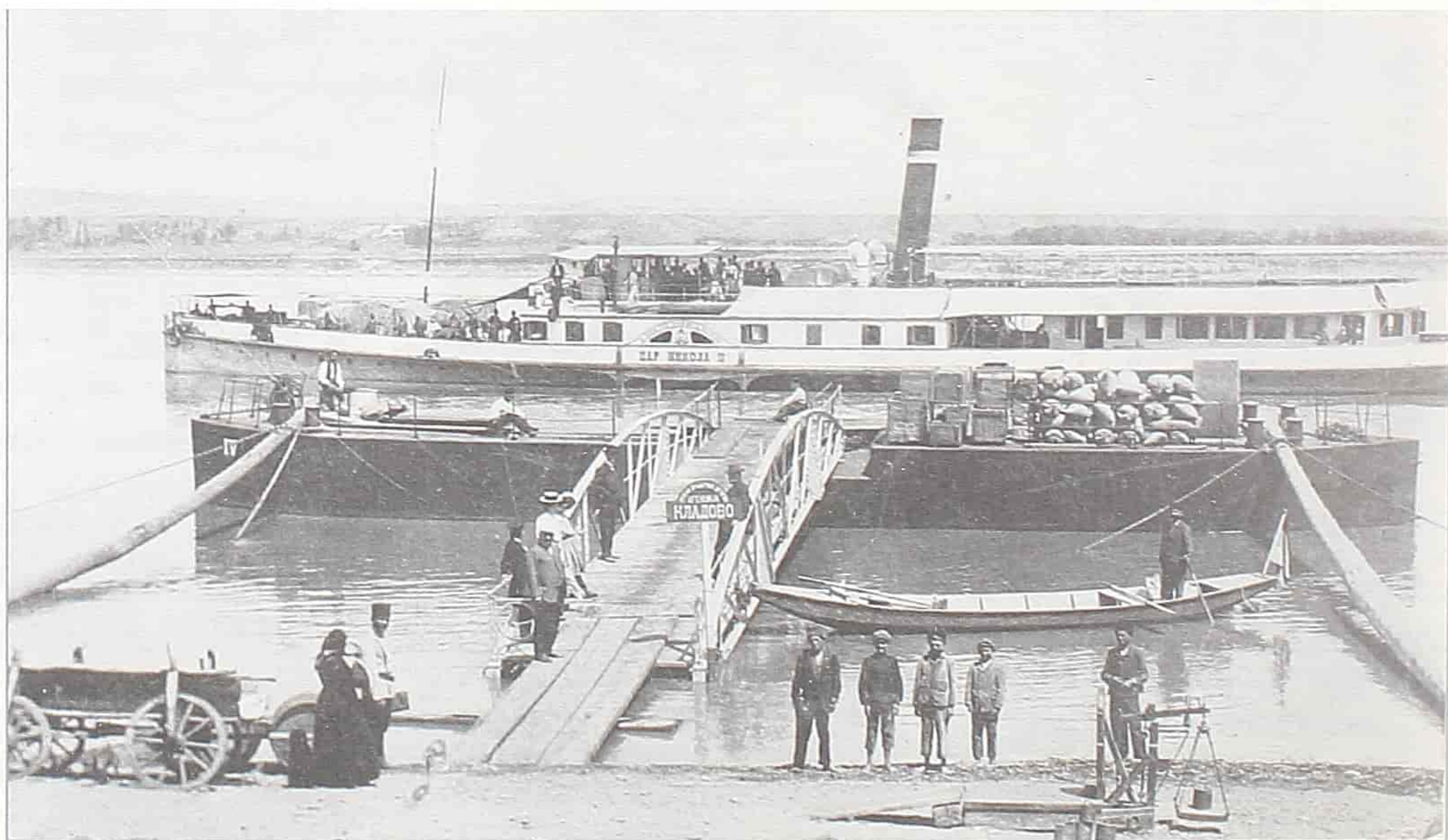
f. Duguljasti ručni žig "NACHNAHME RADUJEVAZ" i "NACHNAHME BEZAHLT RADUJEVAZ" za plaćenu konsignaciju, koji pokazuje godinu (1b)

03. 12. 1865. god.: Obrazac tovatnog lista korišćen od strane AGENCIJA DDSG u Kneževini Srbiji

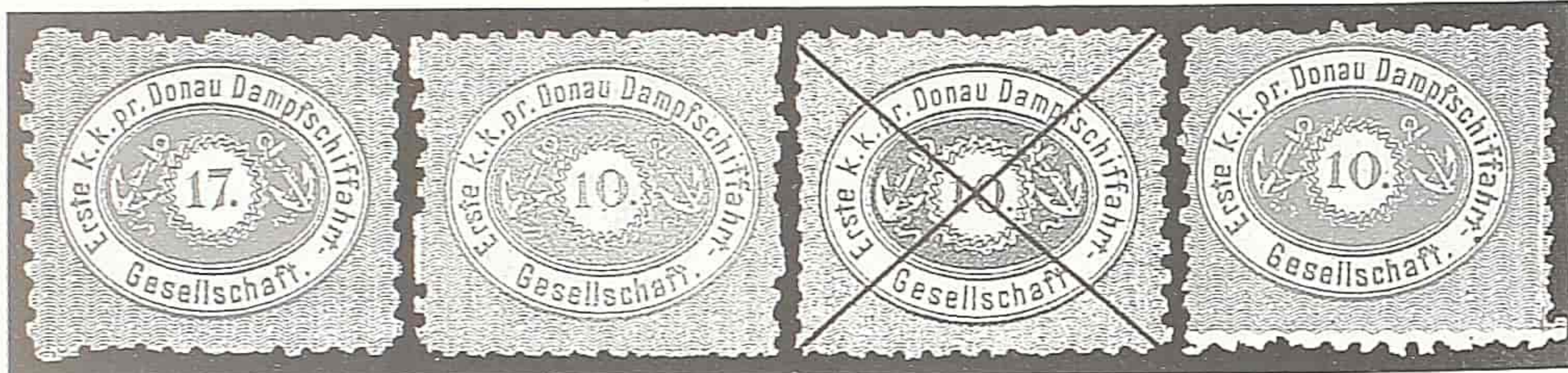

F. Smederevo

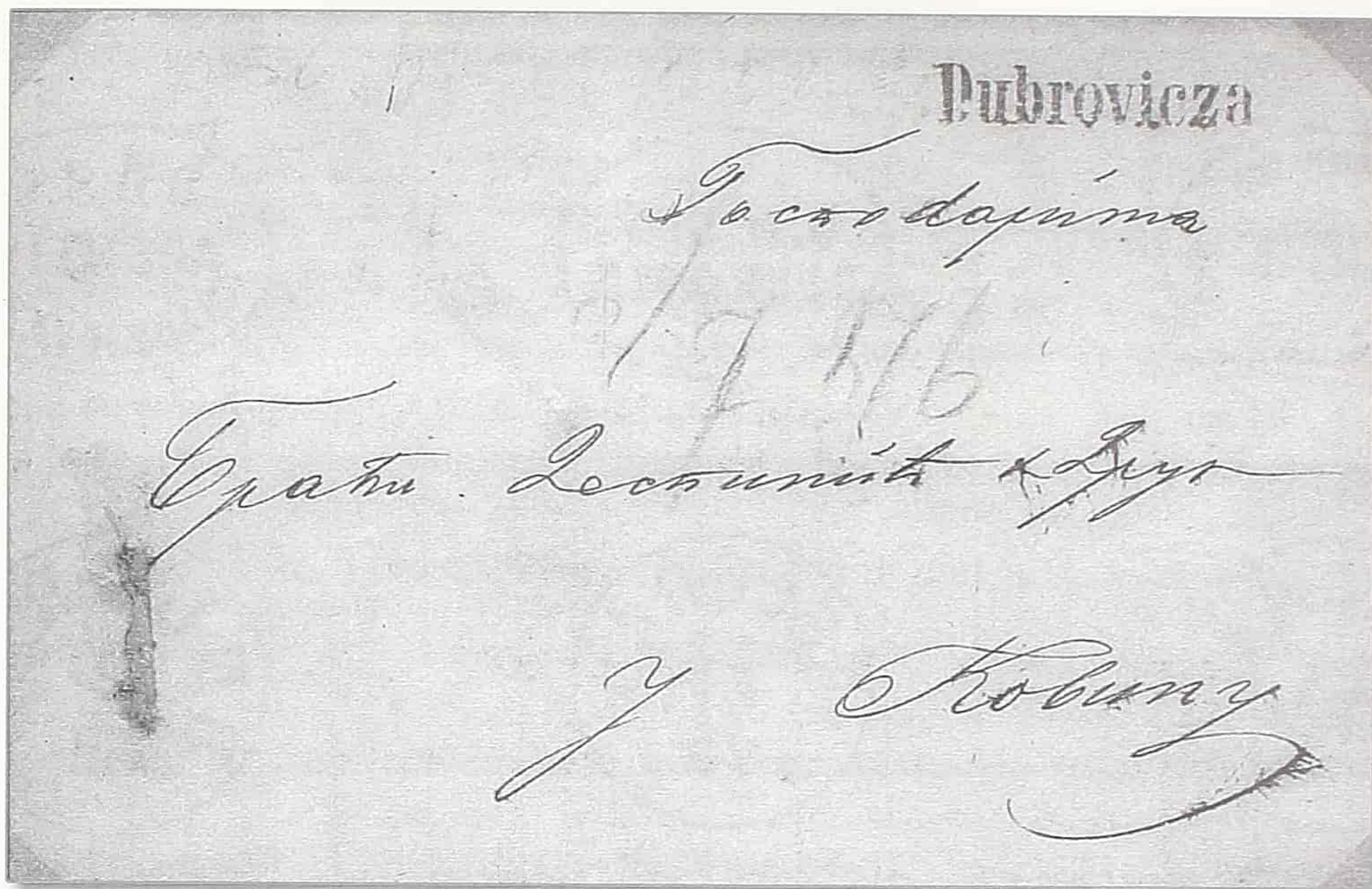
Velika luka na Dunavu, 25 milja rekom od Beograda; otvorena u tridesetim, radila do 1878. ; samo pravougaoni pečat sa datumom je poznat (dan i mesec) "SMEDERIA" sa zaokrugljenim ivicama (1a).

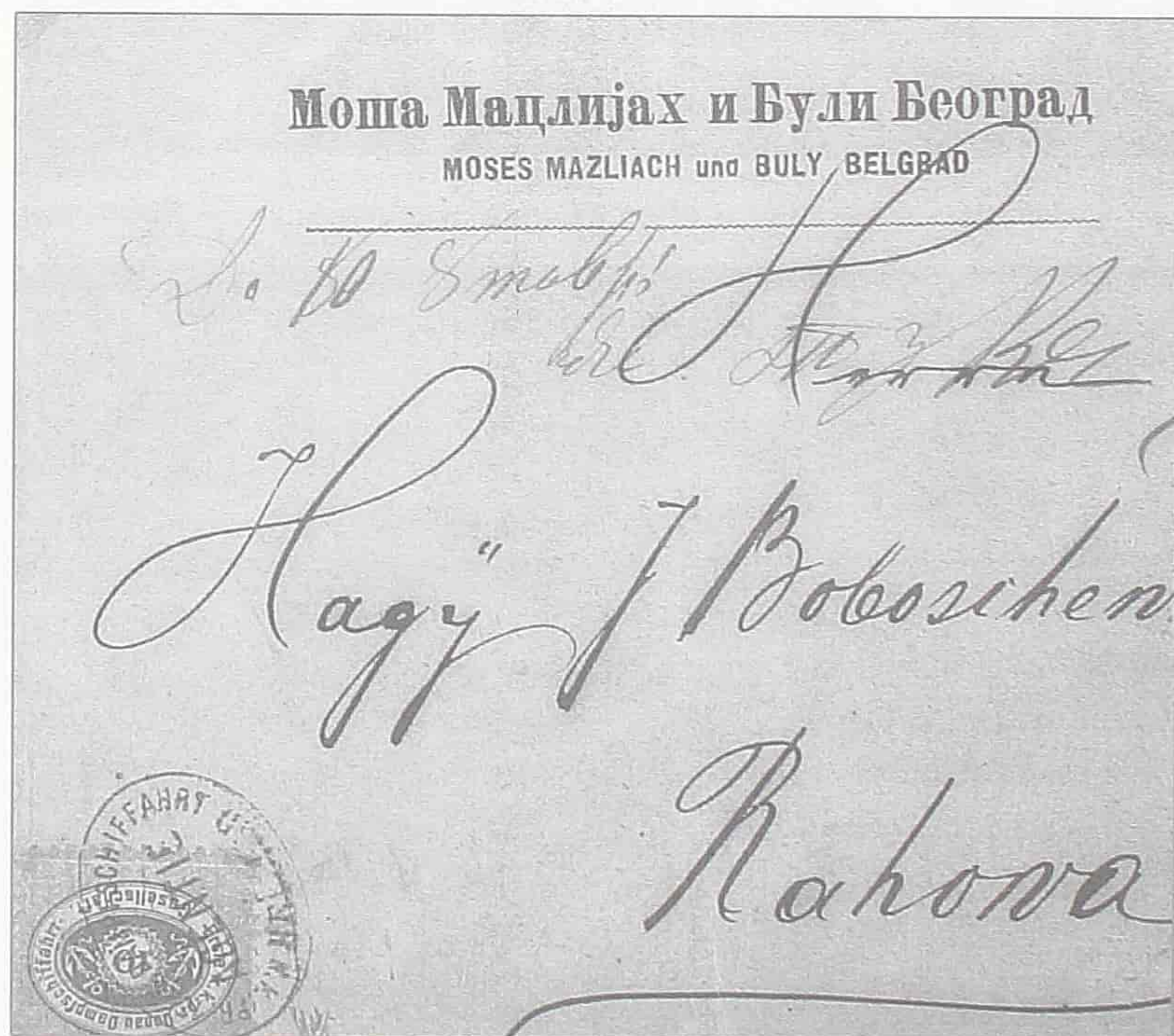

Marke izdate i korišćene od strane agencije DDSG

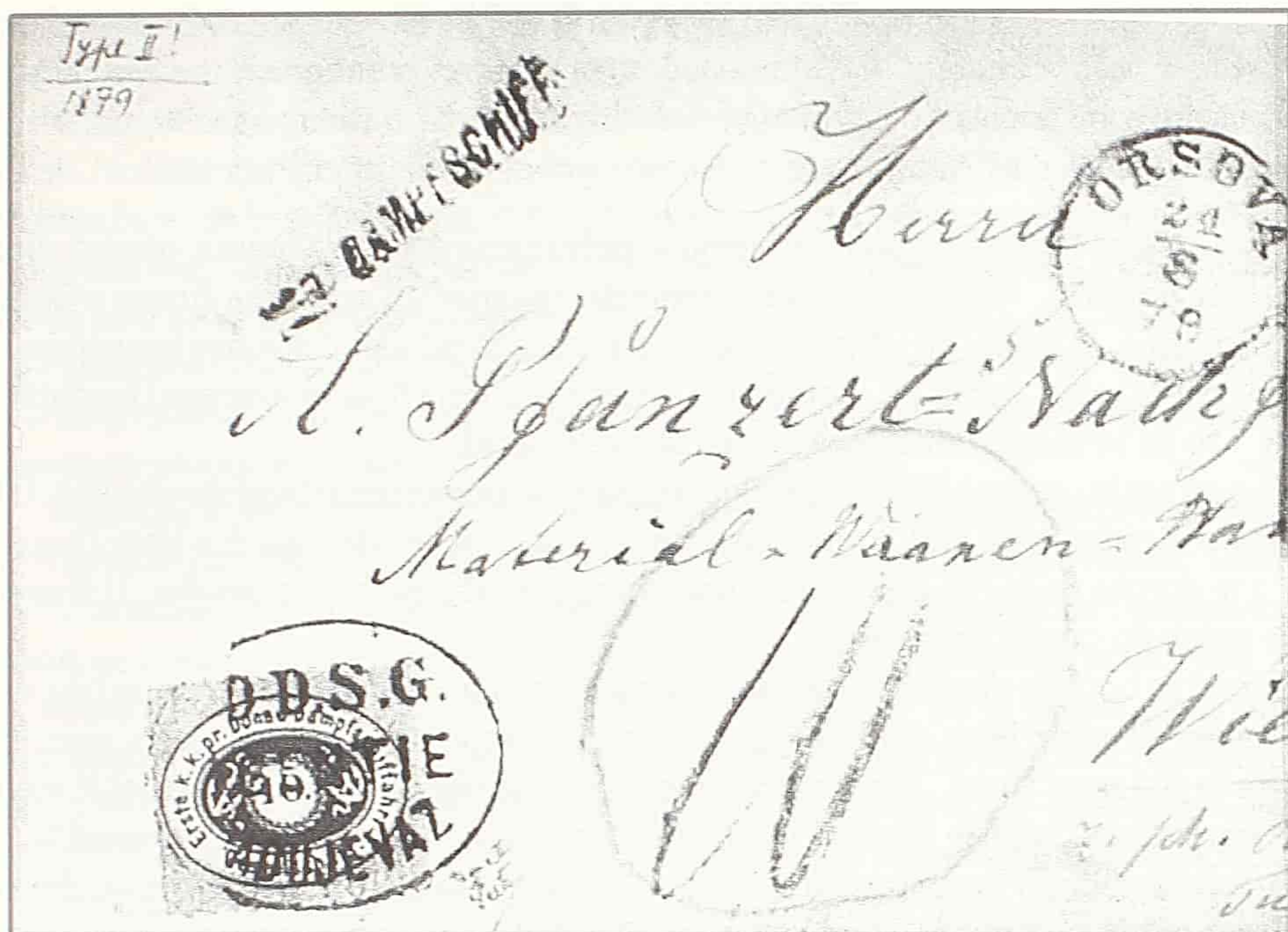

6. juli 1876: Pismo iz Dobrovice (Duvrovicza) za Kovin (Kubin) sa DDSG žigom **Dubrovicza** i voštanim pečatom "K. K. PR. 1-TE DAMPFESCHIFFAHRT AGENTIE DUBROVICZA"

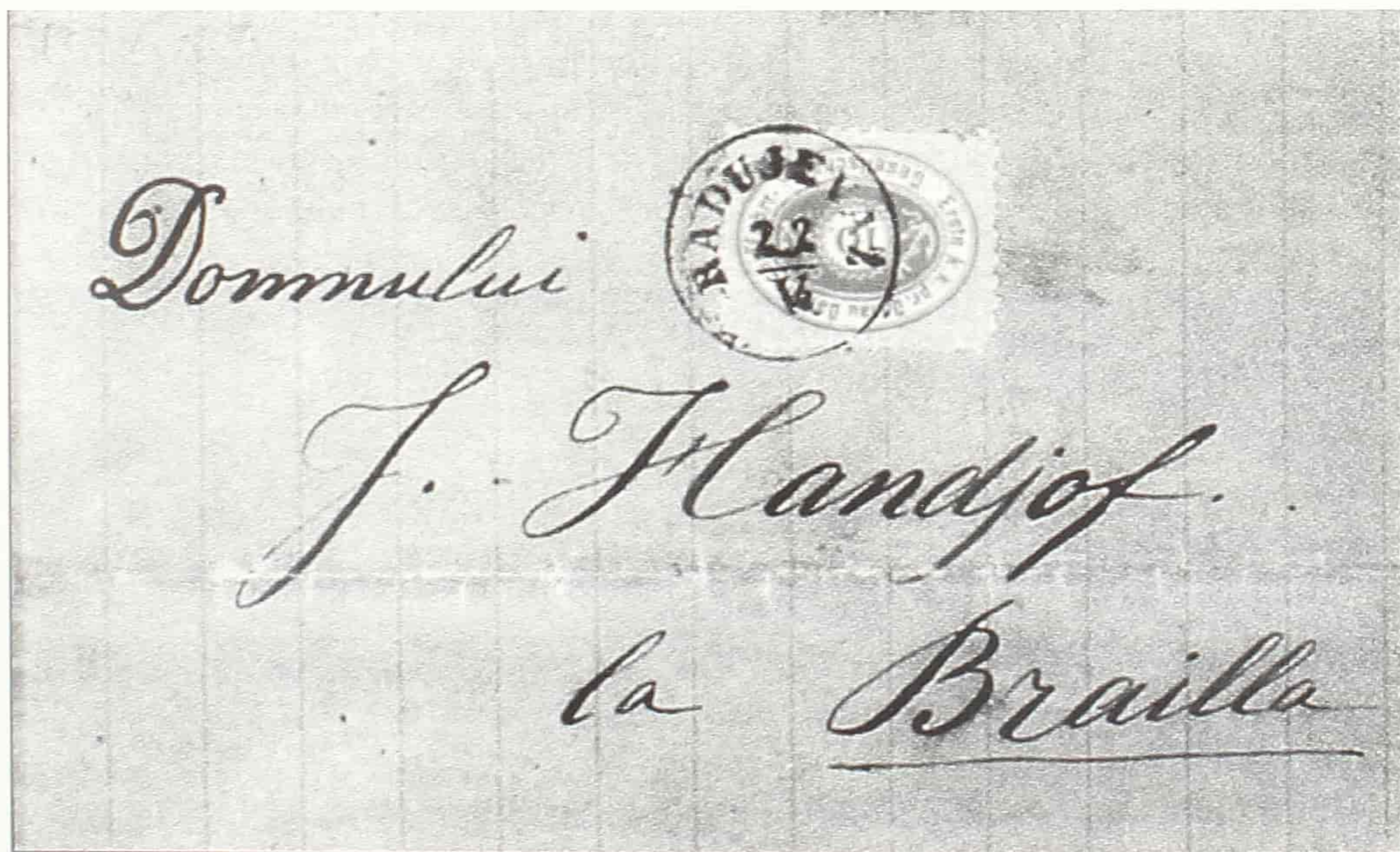

1867: Mar-
ka od 10 krojčera
zelena na omotu
pisma poslatog iz
Beograda za Pra-
hovo.

Ovalni žig udar-
en u Beogradu "K. K.
PR. 1-TE D.-Damp-
fschiffahrt AGEN-
TIE BELGRAD"

21. mart 1897: Ovalni žig Radujevac "DDSG AGENTIE RADUJEVAC" na pismu upućenom iz Radujevca preko Oršave za Beč.

22. maj 1872: Marka od 10 krojčera crvena upotrebljena na pismu upućenom iz Radujevca za Brailu. Okrugli žig sa datumom (dan i mesec) "RADUJEVAZ"

PORUKA U BOCI

Milorad Jovanović

U Kotoru postoji Pomorski muzej, a u njemu su pohranjena stara dokumenta, gravire, oružje, makete brodova, fotografije, slike i predmeti, godinama i vekovima čuvani u Bokeljskim porodicama. U jednoj od vitrina izložen je par boca za poruke. I dok ove boce gledate u okruženju sekstanata, kompasa, pomorskih zastava i portreta brkatih mornara i bradatih kapetana, kao da se točak vremeplova polako okreće unazad.

Svako od nas je pročitao bar jednu knjigu o gusarima, pomorcima i brodolomnicima. U tim knjigama očajnici sa neke hridi, posle brodoloma, pišu poruke, stavljaju ih u boce i bacaju u more, a te poruke na pučini pronalaze drugi mornari i spašavaju brodolomnike. U stvarnosti, to je izgledalo sasvim drugačije.

Pomorci su boce za slanje poruka koristili uglavnom u prilikama kada je kopno bilo vidljivo, ili barem dovoljno blizu. Postoje razni razlozi zbog kojih brod nije pristajao u neku luku. Moglo je to biti zbog žurbe, zbog hitnosti plovidbe koja nije dozvoljavala gubljenje vremena oko formalnosti, kojih je bilo kod svakog pristajanja u neku stranu luku. Ponekad bi pristajanje podrazumevalo boravljenje u karantinu, ili pribavljanje propisanih dozvola, deklaracija itd. Sve to bi plovidbu usporilo, a postojala je potreba da se pošalje neka poruka, možda lične prirode. Onda su se pomorci dovijali na razne načine.

Najčešći način bio je bacanje u more poruke u boci. Brod bi se približio do obale toliko da se neka luka mogla videti. Obično su u blizini luke plovili manji plovni objekti, ladjice, čamci. Ribari su bacali ili sakupljali mreže, piloti su čekali velike brodove da ih sprovedu u luku. Brod bi se približio dovoljno blizu da se može, barem znacima, komunicirati sa ribarom ili pilotom. Zatim se bacala boca sa porukom i otplovljavalo dalje. Ribar bi iz boce izvadio poruku i predao najbližoj pošti koja je pismo otpremala uobičajenim poštanskim putevima. Da bi pošiljalac

bio siguran da će poruka biti otpremljena i da bi pokrio troškove poštarine, u bocu je pored pisma stavljao i novac, zlatnike ili druge dragocenosti.

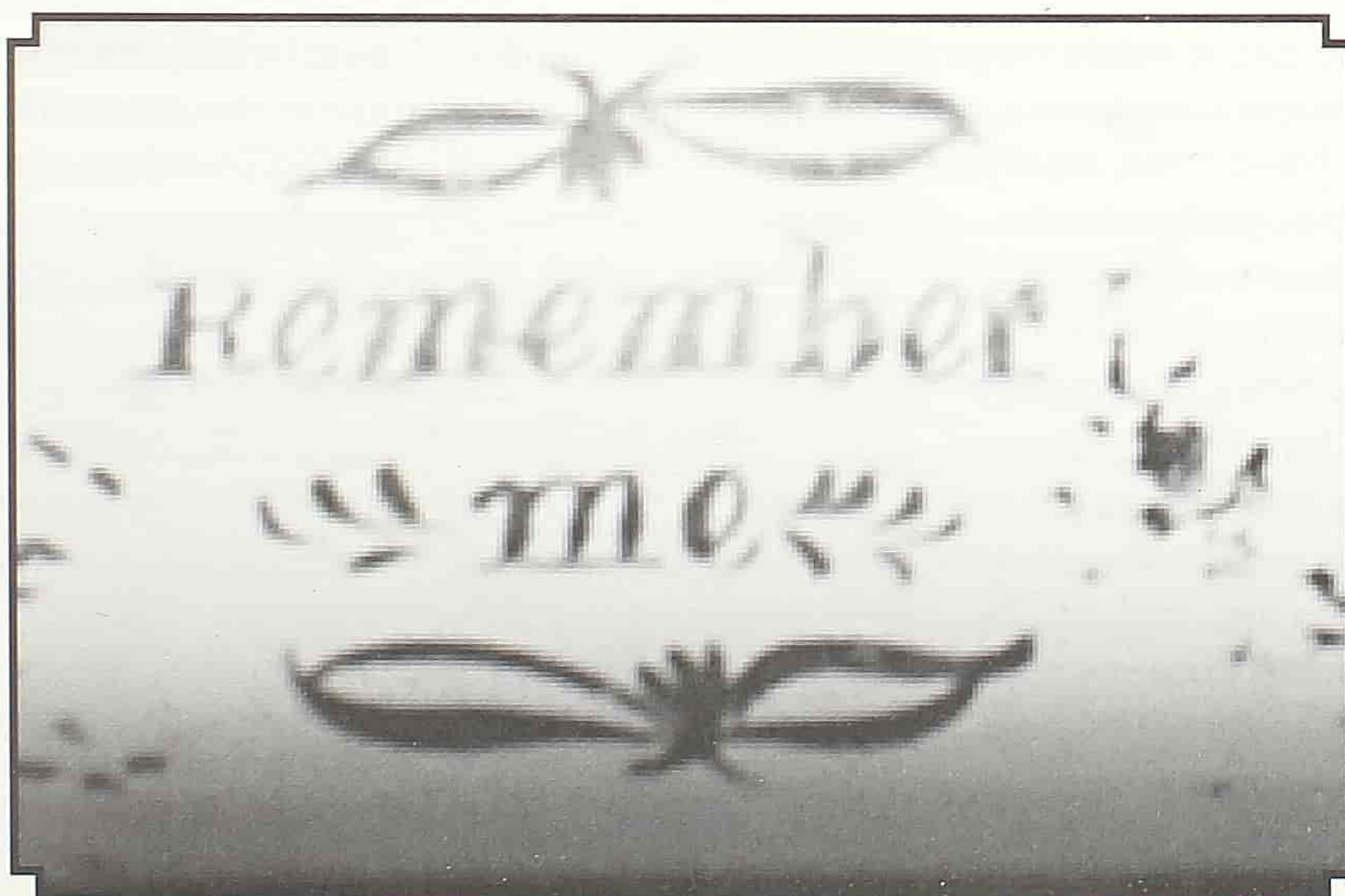
Najpre su te boce bile ustvari keramički vrčevi, a kasnije i staklene boce od vina, ruma ili viskija. Još kasnije, počinje proizvodnja specijalnih boca za poruke. Te boce su bile obavezno bele boje, da bi se mogle zapaziti i izdaleka i u nepovoljnim vremenskim uslovima. Na završenom kraju boce nalazio se mali balast, opterećenje, koje bocu drži u vodi uspravno. Otvor na boci zatvarao se čepom koji je zaliven voskom ili katranom.

Par kotorskih boca ima interesantnu istoriju, koju nam je ispričao Petar Palavšić, kustos Pomorskog muzeja. Ovaj par je pribavljen od Olimpije Djurković, poslednjeg potomka čuvene pomorske porodice Djurković iz Risna.

Jovan Djurković, rodonačelnik porodice, imao je pomorsku flotu od pet jedrenjaka. Njegovi brodovi plovili su po Jadranu, Mediteranu, ali i Atlantiku. Imao je dva sina, Slava i Andra. Slavo Djurković je dosta plovio i naučio više jezika. Zbog svojih zasluga i sposobnosti knjaz Nikola ga uzima u službu, u rangu ličnog sekretara, a kasnije i ministra pomorstva.

Mladji sin Andro Djurković dugo je boravio u Engleskoj, pa se smatra da su boce predmet njegove zaostavštine. Andro je poznat i kao zapovjednik prvog parobroda pod crnogorskom zastavom. Crna Gora je parobrod "Jaroslav" dobila od Rusije kao poklon. Medjutim, ovaj brod je bio u crnogorskoj floti samo pet godina. Za njegovo opsluživanje bio je potreban veliki broj mornara, a trošio je i mnogo uglja. Ni jednim ni drugim Rusija nije oskudevala, pa je zato tako i projektovan ovaj, inače izuzetno brzi parobrod. Crnoj Gori, koja nije imala ni mornara ni goriva za razbacivanje, ovaj se parobrod nije isplatio, pa ga je, uz zahvalnost, vratila Rusiji.

Danas se boce, kao poštanska ambalaža, koriste veoma retko. Ponekad neki pomorac, ili putnik na krstarenju, na pismo otisne žig broda kojim plovi, stavi ga u bocu i baci u more u blizini kakve luke. Od ovih pisama prave se kolekcije koje bivaju izložene na filatelističkim ili pomorskim izložbama. I tako se odaje počast starim pomorcima.

PROLAZNI ZAROBLJENIČKI LOGORI U SRBIJI U DRUGOM SVETSKOM RATU

Slobodan Sokolović

Prve nemačke jedinice su bez objave rata prešle jugoslovensku granicu 6. aprila 1941. godine, a odmah potom počeli su vazdušni napadi na Beograd. Nakon desetak dana vojska Kraljevine Jugoslavije je kompletno kapitulirala. Mnogi vojnici i oficiri su zarobljeni i odvedeni u nemačko zarobljeništvo.

Malo je poznato da su postojali i zarobljenički logori koji su formirani u Srbiji. Njihova svrha je bila da obezbede radnu snagu za otklanjanje posledica vazdušnih napada.

ДОБИСВИДА

Адреса: Животић Милошевић

Место Београд

Улица и бр. Линијерот бр 7

Слободно од поштарине   З. п. _____

Prvi takav logor formiran je u Beogradu. Bio je to 160. zarobljenički matični logor (KREIGSGEFANGENEN STAMMLAGER 160). Formiran je sredinom aprila 1941. godine u gardijskim kasarnama na Dedinju. Do 19. maja 1941. godine

logor je bio prolazni (DURCHGANGSLAGER – DULAG 160), a od tada matični (STAMMLAGER – STALAG 160) u čiji sastav su ušli pomoćni logori u Smederevu, Požarevcu i Šapcu. Dvadesetog aprila u logoru je ostalo svega 4.996 zarobljenih vojnika, ali ga je trebalo popunjavati daljim prikupljanjem zarobljenika, odnosno stavljanjem u zarobljeničke logore preostalih vojnih obveznika. Pored štaba, logor je raspolagao i sa nekoliko (2-4) LANDESICEN četa za obezbedjenje.

Logor je bio ogradjen dvostrukom mrežom bodljikave žice, za šta je bio iskorišćen i kasarnski zid sa žičanom ogradom na vrhu. Na tri metra od ove ograde u visini kukova bila je obična vučena žica koju zarobljenici nisu smeli prelaziti. Za svaki pokušaj pucano je bez opomene. Uslovi i gustina smeštaja u logoru bili su na nedozvoljenom niskom nivou. Za spavanje u sobama izgrad-

Stalag 202   Датум 15-VI 1941 год.

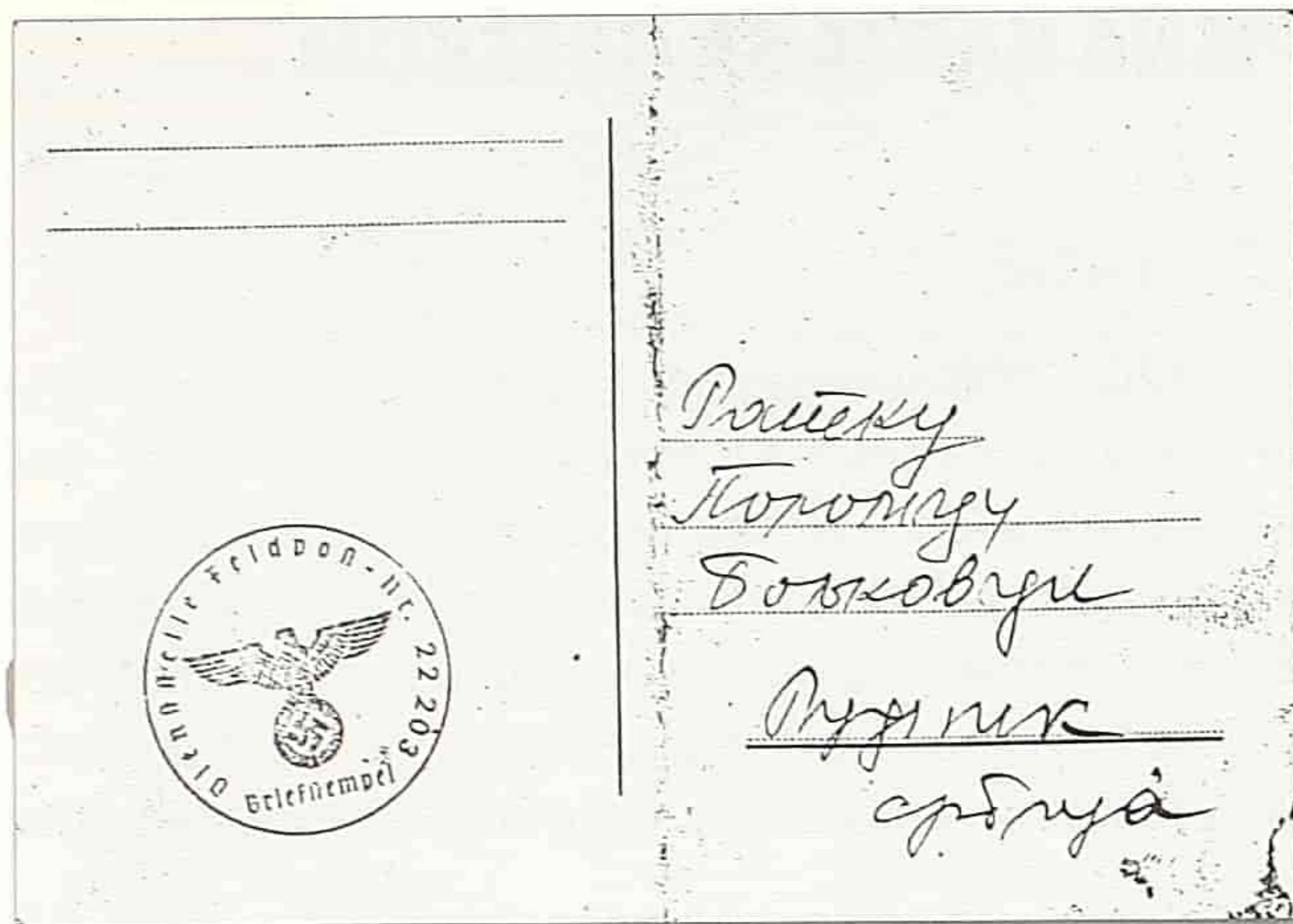
Налазим се у немачком заробљеништву жив и здрав.

Писаћу вам када будем могао да добијем од вас писмо.

Срдечно вас поздравља:

Име и презиме: Дурић И Милево

Чин: пуковник

jene su višespratne police.

Na osnovu shvatanja da za njih ne postoji sila zaštitnica, komanda logora i okupacione vlasti upotrebljavale su zarobljenike zajedno sa pohapšenim Jevrejima na najprljavijim radovima, naročito na opravci kanalizacione mreže i raščišćavanju ruševina, pri čemu su mnogi stanovnici Beograda bili svedoci njihovog maltretiranja.

Nakon izbijanja ustanka u Jugoslaviji 160. matični zarobljenički logor stavljen je (15. jula 1941. go-

dine) na raspolaganje Generalnom Guvernmanu u Poljskoj i preostali zarobljenici otpremljeni su iz zemlje.

U danima invazije, u Beogradu se nalazio i jedan frontovski sabirni zarobljenički logor, odnosno sabirni logor broj 2 nemačke Druge armije, a u Zemunu privremeni i 202 prolazni zarobljenički logor (DULAG 202) koji je kasnije premešten u Niš (11. maja 1941. godine). Kroz ove logore je u drugoj polovini aprila prošlo više desetina hiljada zarobljenika.

Dopisnica sa uštampanim tekstom (sl. 1. avres i revers), pisana je iz zarobljeničkog logora u Nišu (Stalag 202) za Beograd.

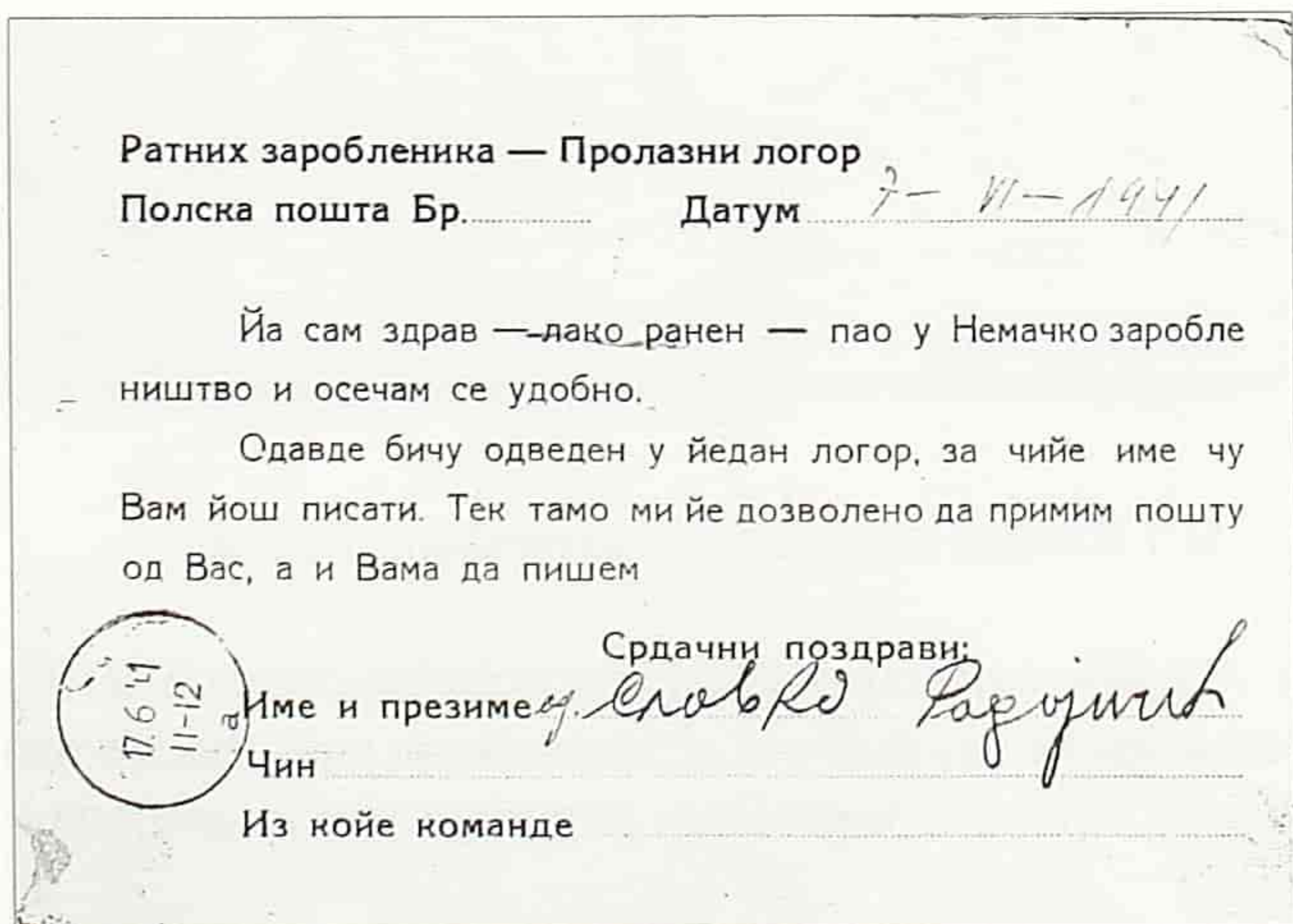
Takodje nam je poznata i dopisna karta (sl. 2. avers i revers) sa uštampanim tekstom poslata 7. juna 1941. godine za Rudnik (Srbija) i sa nemačkim pečatom (FELDPOST 22203). Iz teksta se ne može zaključiti iz kojeg prolaznog logora je poslata.

Ubrzo zatim nemačke vlasti su formirale i koncentracione logore u Srbiji. Početkom jula 1941. godine (5. jula 1941. godine) formiran je Koncentracioni logor na Banjici u Beogradu, kroz koji je tokom rata prošlo oko 50.000 lica, a čiji upravnik je bio Svetozar Vujković. 28. oktobra 1941. godine otvoren je i Koncentracioni logor u zgradama starog Sajmišta u Beogradu na levoj obali Save. Aprila 1944. godine Logor je oštećen savezničkim bombardovanjem i premešten na Zvezdaru (17. aprila 1944. godine). Koncentracioni logor bio je formiran i na Bubnju u Nišu.

Dopisnice i pisma iz prolaznih logora, a pogotovu iz koncentracionih logora sa područja Srbije spadaju u najveće filatelističke retkosti.

* Muharem Kreso:

Nemačka okupaciona uprava u Beogradu 1941-1944, Istorijski arhiv Beograda, 1979. Beograd

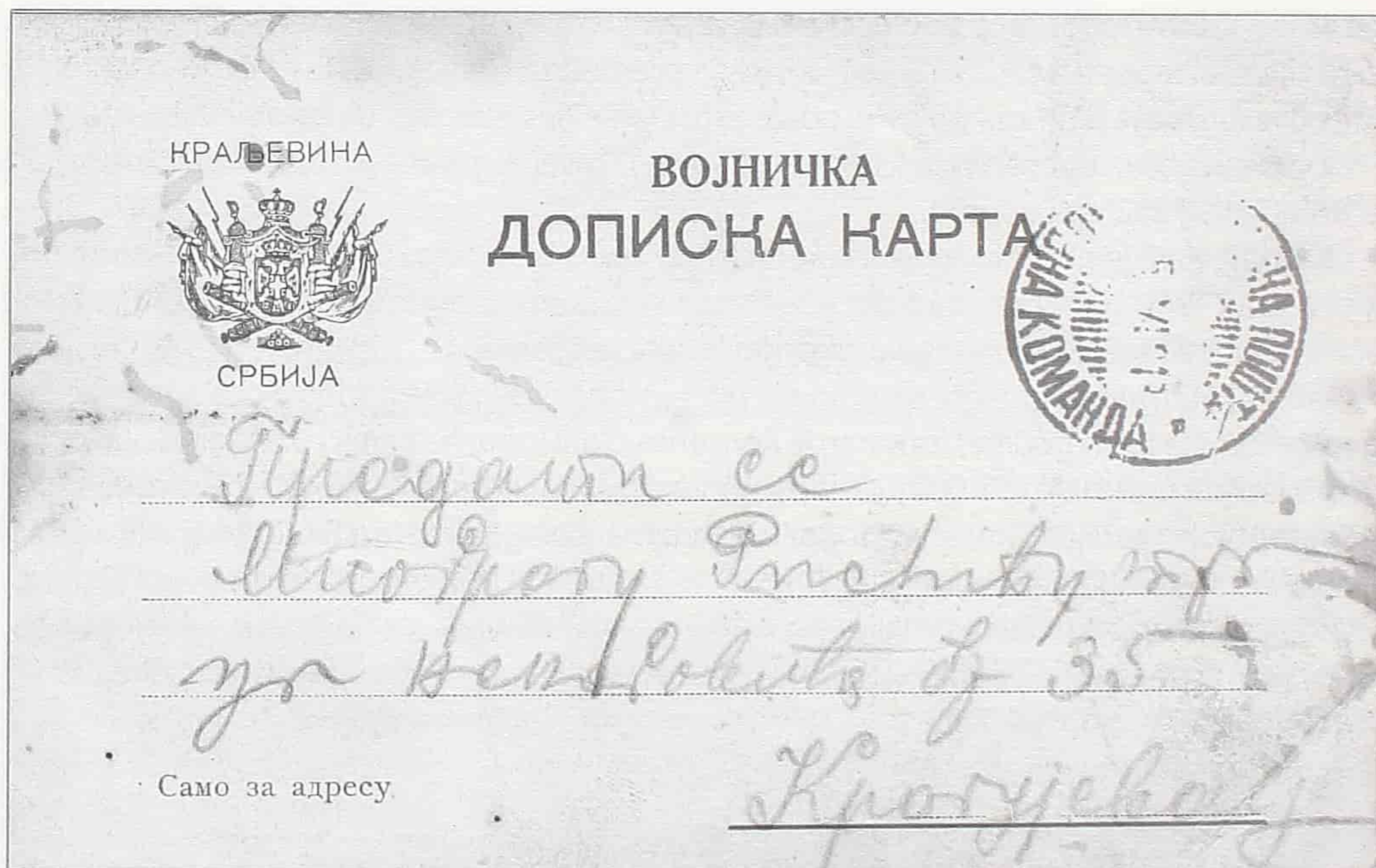

VOJNIČKA DOPISNA KARTA SA GREŠKOM

Prof. Dr. Milan Radovanović

U časopisu "Filatelista" br. 242 od oktobra 2000 godine objavljen je prikaz Dopisne karte Kraljevine Srbije sa greškom, gde u delu napisa umesto uobičajeno "Dopisna karta" stoji "Dopiska karta", odnosno umesto **n** stoji **k**. Pregledom velikog broja vojničkih dopisnih karta utvrđeno je postojanje iste greške u delu naziva koji se odnosi na "dopisna karta". Radi se naime o vojničkoj dopisnoj karti definisanoj prema Katalogu celina M. R. Vukovića (1) brojem 6, b), gde je korišćen isti slog za štampanje kao i kod Dopisne karte Kraljevine Srbije pod brojem 71, 73 i 75 (prema Katalogu celina M. R. Vukovića). Nadalje, slede kratki opisi nadjena dva primerka ove karte sa greškom.

Prva nadjena Vojnička dopisna karta sa greškom (Sl. 1) upućena je iz Skoplja za Kragujevac i nosi poznati žig iz Balkanskih ratova Vojna pošta – Vrhovna komanda sa datumom na žigu 15. VI. 1913. Napomena "samo za adresu" je složena običnim slogom i nema tačku na kraju napomene.

Sl. 1 Vojnička dopisna karta sa greškom "Dopiska"

Karakteristično je da kod obe vojničke dopisne karte postoji kod četvrte, dvostruke adresne linije izostanak crtica sa leve strane po dužini od oko 16-17 mm što, pored papira, ukazuje da obe karte sa greškom pripadaju istom štampanju.

Sl. 2 Druga Vojnička dopisna karta sa greškom "Dopiska"

Zahvalnost

Ovim putem se zahvaljujem jednom poznatom beogradskom filatelisti (V. B) koji mi je omogućio da dodjem do ovih karata, a koji je želeo da ostane anonimn.

Literatura

1. Radovanović M., Dopisna karta Kraljevine Srbije sa greškom, Filatelista br. 242, oktobar 2000
2. Vuković R. M., Katalog celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1: Srbija 1873-1921, Beograd, 2000, samostalno izdanje

Abstrakt

Pored dopisne karte Kraljevine Srbije sa greškom, gde umesto 'Dopisna ..' stoji 'Dopiska ..', nadjena je i Vojnička dopisna karta sa istom greškom, koja je opisana.

Abstrakt

Similar to the fault on Postcard of Kingdom of Serbia ('Dopiska ..' versus 'Dopisna ..'), Military postcards with the same fault are found. Two postcards with this fault are presented.

FALSIFIKATI PRIGODNIH ŽIGOVA "III TABOR SKAUTA JUGOSLAVIJE" BEOGRAD, 21. VI DO 6. IX 1938.

Prof. dr D. Djukanović

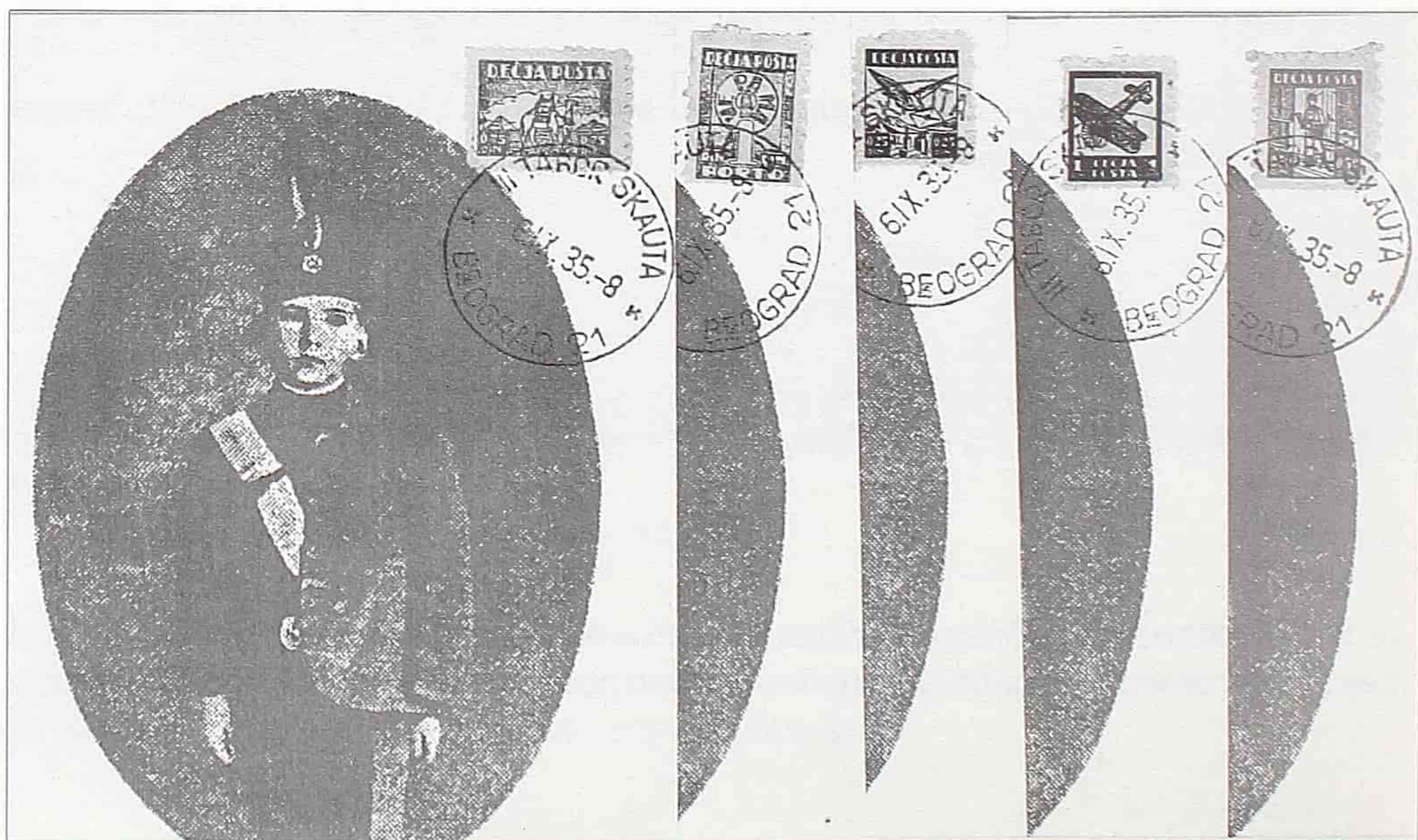
Sokolska organizacija koju je osnovao dr Miroslav Tirš, postoji još od daleke 1862. godine, što znači preko 140 godina.

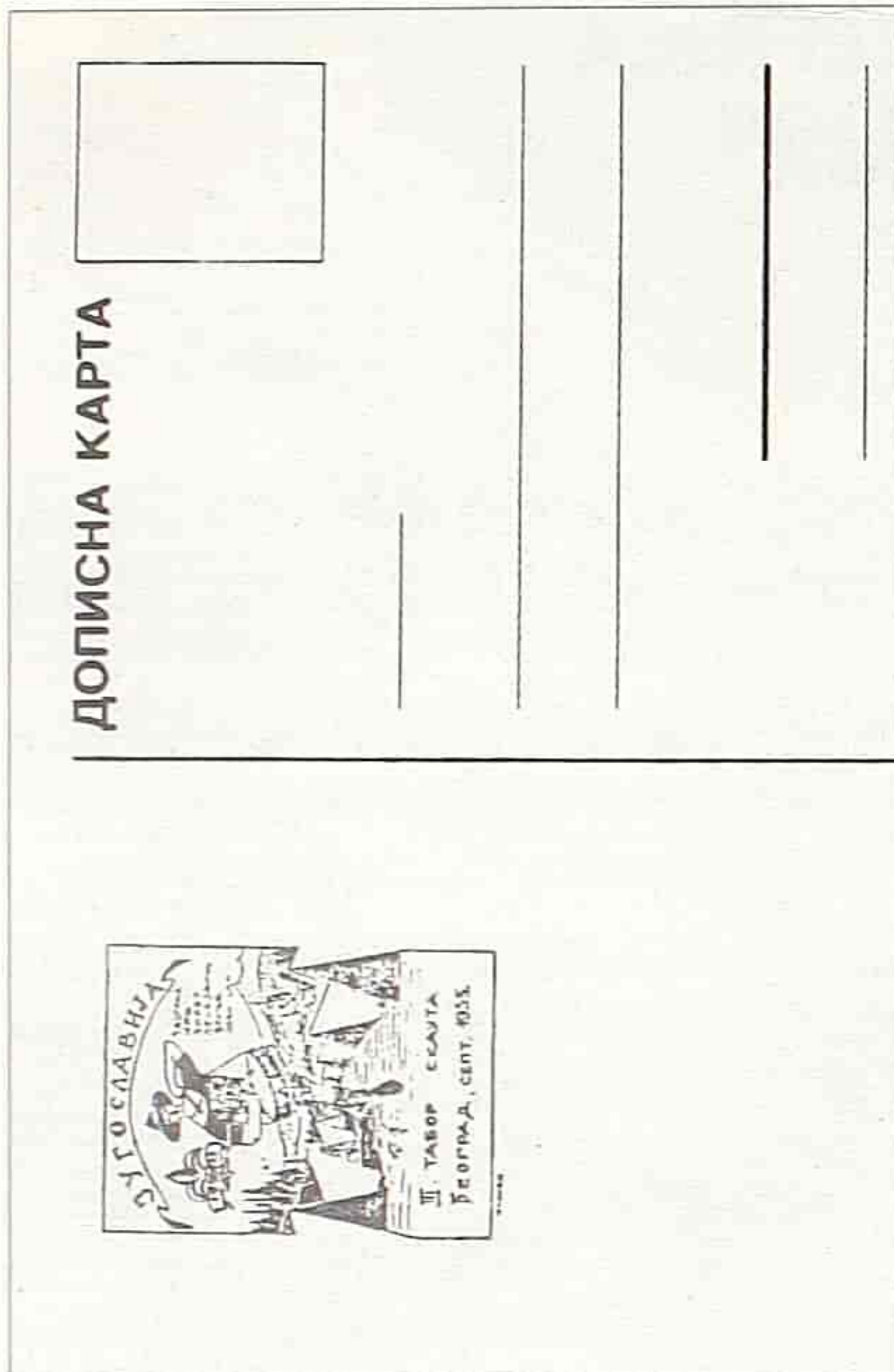
U Srbiji, na predlog slikara Stevana Todorovića a u saradnji sa dr Vladanom Djordjevićem, 1891. godine dotadašnja "Prva beogradska družina za gimnastiku i borenje" menja ime u "Beogradsko gimnastičko društvo Soko".

U Kraljevini Jugoslaviji izdato je više poštanskih maraka i nalepnica na temu "Sokoli", a u upotrebi je bilo više prigodnih žigova na tu temu. Prvi takav žig je povodom Sokolskog sleta u Osijeku koji je korišćen na Vidovdan (28. juna) 1921. godine, zatim žig povodom Svesokolskog sleta Kraljevine Jugoslavije u Beogradu na Vidovdan, 28. juna 1930. godine, zatim istog datuma 1933. godine povodom Prvog pokrajinskog sleta u Ljubljani. Sa istim datumom postoji i žig iz 1934. godine povodom Drugog pokrajinskog sleta u Sarajevu, kao i sličan iz 1934. godine povodom Sokolskog sleta u Zagrebu.

Moju pažnju privukao je žig povodom "III TABORA SKAUTA U BEOGRADU od 21. VI do 6. X 1935. godine", koji je korišćen u ispostavi pošte Beograd 21. U "Katalogu prigodnih poštanskih žigova na teritoriji Srbije i Crne Gore", koji je izdao g. Jordan Peševski, 1997. godine, navodi se da je boja ovog žiga CRNA. Medjutim, do ruku mi je došlo više razglednica na kojima je ovaj žig otisnut u ZELENOJ i CRVENOJ boji.

Svi otisci žigova su vrlo jasni i na svima je vidljiv i sat žigosanja. On je u većini slučajeva 8, a na manjem broju 9 časova. Na razglednicama nisu korišćene poštanske marke već marke takozvane

"Dečje pošte". One su nalepljene na prednjoj strani razglednice na kojoj je lik kralja Petra II u sokolskoj uniformi i tekst: "Starešina Sokola Kraljevine Jugoslavije, Nj. V. Prestolonaslednik Petar" u smeđjebraon boji. Na poledjini je, pored adresnih linija i teksta "DOPISNA KARTA", uštampan crtež

Старешина Сокола Краљевине Југославије
Њ. В. ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК ПЕТАР

na kome je skaut sa dobošom a oko njega šatori, uz prigodan tekst i amblem skauta. Razglednice su savršeno očuvane, kao da su juče štampane, sa oštrim uglovima.

Poredjenjem ovih žigova sa originalnim može se uočiti više razlika, možda najuočljivija je ona da falsifikat žiga nije potpuno okrugao već blago ovalan, a na samom žigu može se uočiti razlika.

Razlog za izradu ovog falsifikata verovatno leži u tome što je tema SKAUTI veoma popularna medju kolekcionarima, pa bi se moglo očekivati da će mnogi od njih poželeti da ove žigove imaju u svojim zbirkama.

JOŠ NEŠTO O "MARKAMA DEČJE POŠTE"

U prošlom broju "Filateliste" objavio sam članak o tzv. markama Dečje pošte. Na apel da nam se pomogne u prikupljanju što više podataka, odazvao se g. Nenad Luburić, naš poznati kolekcionar iz Beograda.

Na osnovu ranijih saznanja, uz nove dopune, serija Dečje pošte sastoji se od 6 maraka i to 5 redovnih i jedne porto marke i to:

- 0,25 din. sivoljubičasta, golub sa pismom u kljunu iznad zgrada, a u pozadini planine
- 0,50 din. opekastocrvena, poštar-deč-ak, raznosi poštu
- 0,75 din. zelena, kamila ispred piramida
- 1,00 din. smeđja, avion dvokrilac
- 1,50 din. karmincrvena, parna lokomotiva i vagon, a ispod njih dva pisma i poštanski rog
- 1,00 din. portomarka. Ljubič-asta, velika cifra "1" a iznad nje u krugu slova VE PA MA. Sasvim dole tekst "porto".

I dalje molimo kolege da nam pomognu o rasvetljavanju prave prirode ovih maraka kao i onih pod nazivom Djačka pošta.

PROPAGANDNA NALEPNICA "VOJVODA PUTNIK"

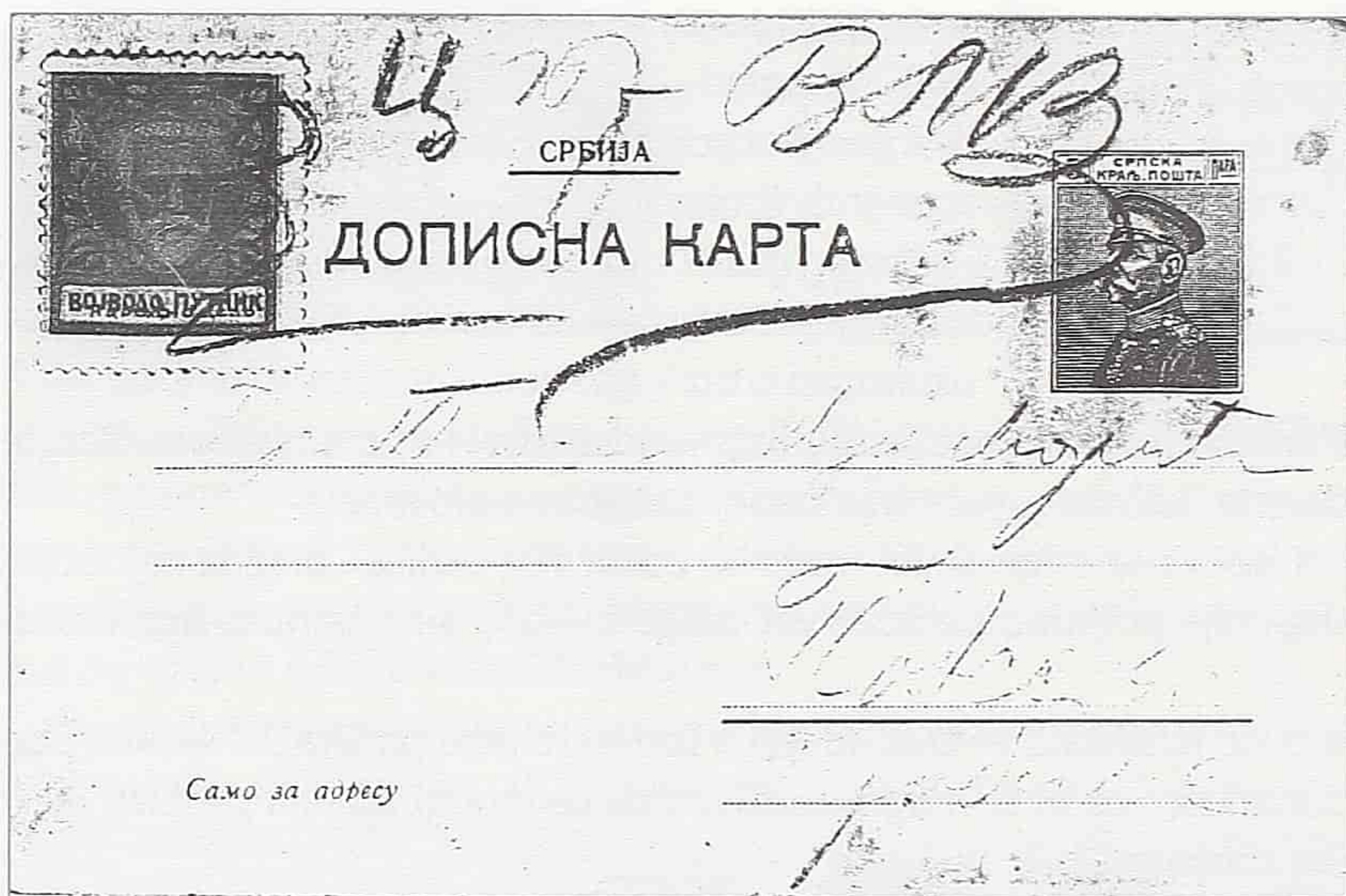
Slobodan Sokolović

Nedavno se na filatelističkom tržištu pojavila veoma retka propagandna nalepnica sa likom vojvode Putnika na dopisnoj karti sa likom kralja Petra I od 5 para, izdanja 1911. godine iz Kraljevine Srbije.

Osim navedene propagandne nalepnice poznate su nam još dobrotvorne reklamne nalepnice. Od dobrotvornih nalepnica iz Kraljevine Srbije poznate su: "TROJIČKI SABOR", "SVOJ SVOME",

"SRPSKA ZORA" i "ZA POPLAVLJENE 1910". Jedina poznata reklamna nalepnica na filatelističkim objektima je "KUŠAKOVIĆA KALODONT".

Propagandna nalepnica "VOJVODA PUTNIK" je ljubičaste boje, bez nominalne vrednosti čiji je izdavač Narodno delo.

Ovaj filatelistički objekat je veoma interesantan jer je putovao za vreme Prvog svetskog rata. Dopisna karta (prikazana na slici) od 5 para kralja Petra I poslata je 21. 11. 1914. godine. Pri ovome napominjemo da je Radomir Putnik postao vojvoda 21. 10. 1912. godine, što znači da je nalepnica pravilno upotrebljena. Adresa pošiljaoca je "GDE BUDE". Karta je poslata u Požegu (selo Goriblje).

Pošto je karta poslata u ratnom periodu sa položaja, umesto poštanskog žiga, poništena je ručno sa inicijalima ovlašćenog lica, verovatno istovremeno i cenzora. Takodje je i nalepnica ručno poništena.

Ovo je do sada jedini poznati primerak poštanskog objekta sa propagandnom nalepnicom iz Prvog svetskog rata. Ističemo da je sačuvan veoma mali broj primeraka i ostalih nalepnica upotrebljen na poštanskim objektima u Kraljevini Srbiji.

Literatura:

-Miodrag Vuković: Katalog celina jugoslovenskih zemalja, Tom I/1:
Srbija 1873. - 1921.

FRANKIRANJE POŠTANSKIH POŠILJAKA TEKSTOM

Mirko Caran

Filatelija je za kolekcionare odavno, može se reći još pre oko 80 godina, izašla iz okvira nacionalne filatelije koja je do tada podrazumevala sakupljanje maraka jedne ili više država, hronološki, od prve marke pa nadalje. U međuvremenu nastao je obiman i raznovrstan filatelistički materijal koji je zahtevao drugačiji pristup i logično rešenje se nametnulo samo: filatelija je danas podeljena na delove koji se najbolje i najočitije pokazuju na filatelističkim izložbama a sve je to regulisano pravilima u kojima su navedene izlagačke grupe sa kojima su pokrivena sva područja u današnjoj filateliji. Ako uporedimo Pravilnike izložbi od pre npr. 50 godina sa Pravilnikom, recimo, poslednjeg JUFIZ-a (2002. godine), uočićemo odmah da u ovom poslednjem Pravilniku postoji više filatelističkih područja kojih ranije nije bilo, odnosno, pojedini filatelistički objekti zbog svoje malobrojnosti nisu ranije ni zahtevali posebnu obradu i posebno izlaganje. U svakom slučaju, činjenica je da se javljaju nova područja u filateliji i kao

takva dobijaju, neka ranije a neka kasnije, svoje mesto i kao izlagačke kategorije.

Razmišljajući na ovaj način, našli smo se pred saznanjem da se upravo sada pojavljuje u poštanskom saobraćaju novitet koji može i stvara zabunu, pre svega, zbog nedoumice kako ga definisati i gde ga svrstati. Naime, sve je učestalija pojava da se na pismima ali i ostalim poštanskim pošiljkama pojavljuje manje više ujednačeni tekst "Poštarina plaćena kod pošte (npr.) Beograd". U svemu tome, do prošle godine (2002.) nije bilo nikakve zabune: podrazumevalo se da se radi o regulisanom pojednostavljivanju poštanskih manipulacija radi omogućavanja brže usluge pojedinim (većim) korisnicima koji sklapaju ugovor sa poštom čime regulišu uzajamne odnose i obaveze između pošiljaoca poštanskih pošiljki sa jedne strane i dotične pošte sa druge strane koja ih preuzima na dalje otpremanje. Na pošiljke je stavljan gumeni višeredni štambilj sa tekstom koji je citiran ("Poštarina plaćena . . . ") ili sa manjim varijantama, a pojavile su se i nalepnice sa istovetnim tekstom. Ovakve vrste poštanskih pošiljki uglavnom nisu do sada pobudjivale interes filatelista i nije se ukazivala (do sada) bilo kakva potreba za razvrstavanjem ili kategorizacijom ove pojave.

Medjutim, sredinom 2002. godine situacija se promenila: pojavile su se razglednice (u Crnoj Gori) na kojima je na označenom mestu za lepljenje marke već bilo uštampano (ne gumeni žig): "Poštarina plaćena kod pošte 81101 Podgorica" ali je pošiljalac za slanje takve razglednice mogao da koristi bilo koju poštu ili poštansko sanduče, što se očituje u nepodudarnosti broja pošte u navedenom odštampanom tekstu na razglednici i broja pošte na polaznom standardnom okruglom poštanskom žigu.

Ilustracija ovakve tvrdnje je i prikazana razglednica sa uštampanim tekstom o plaćenoj poštarini u Podgorici (Pošta 81101), koja je poslata iz Herceg Novog (Pošta 83340) i drugi primer: razglednica sa istim uštampanim tekstom na istom mestu umesto marke, koja je poslata iz Kotora i to dokumentovano odgovarajućim poštanskim žigom.

S obzirom na važeću definiciju o poštanskim celinama da je "poštanska celina formular sa uštampanom vrednosnom oznakom koja pokriva troškove predviđene za obavljanje poštanske usluge" jasno je da je pitanje sada u tome da li je to pred nama nekakav do sada nepoznat, novi vid poštanske celine, ili ako takvi poštanski objekti nisu celine – šta su, pošto je jasno označeno da je frankaturna vrednost plaćena (kao kod svih drugih standardnih celina) i ovu činjenicu pošta očigledno uvažava, ali i druge pošte, a ne samo pošta koja je navedena u odštampanom tekstu.

Radi sagledavanja celine problema, mora se reći da on nije kod nas stvoren, već je možda samo dodatno iskomplikovan pošto takav i sličan tekst nalazimo i na stranim poštanskim pošiljkama, a u pitanju su većinom poslovne pošiljke, dok se kod nas pojavila eto, i razglednica sa takvim uštampanim tekstom. Cela ova priča može da se i više iskomplikuje podacima o tzv. "Bitoljskoj dopisnici" iz 1945. godine na kojoj je otisnut gumeni žig da je poštarina plaćena u gotovom, ali nema podataka sa kojih je pošta takva dopisnica i korišćena, medjutim postoje pisma poslata iz Skoplja, iste godine na kojima umesto maraka stoji otisnut identični gumeni žig, što je očigledno potvrda da je pošta u nedostatku odgovarajućih maraka koristila gumeni žig. Ako je tako, onda to zbilja nema veze sa poštanskim celinama, ali i te kako ima veze sa filatelističkom retkošću iz odredjenog perioda.

Pored toga što je sa pojavom ovakvog načina naplaćivanja poštanskih usluga otvoreno još jedno poglavlje i formiran novi filatelistički materijal, vredi obratiti pažnju i na ostale tek-

stove koji se pojavljuju uz jedan takav napis, jer se opet potvrđuje pravilo da je filatelija čvrst i nepotkupljiv svedok istorije u detaljima koji u prvom momentu možda i ne budu primećeni. Za ilustraciju ovakve tvrdnje može da posluži pismo iz Kanade poslato pre godinu dana za Beograd koje takodje nije frankirano markama, već je celokupna poštanska manipulacija obradjena nalepnicama sa detaljnim podacima o polaznoj pošti, datumu i času polaska, težini pošiljke, naplaćenom iznosu, pa zatim o vrsti pošiljke pošto je u pitanju preporuka, sa oznakom avionske pošiljke sa bar kodom i sa veoma interesantnim tekstom (na istoj nalepnici): "Pošiljalac garantuje da ova pošiljka ne sadrži opasne materije". Dakle, daleko više podataka nego što smo uočavali do sada na takvom pismu, što je sigurno trajan dokumenat o evoluciji obrade jedne pošiljke od strane pošte pomoću najsavremenijih pomagala.

Za ilustraciju ovog napisa priloženi su karakteristični primeri koji više otvaraju nedoumice nego što potvrđuju neka pravila: pismo sa RUKOPIS-

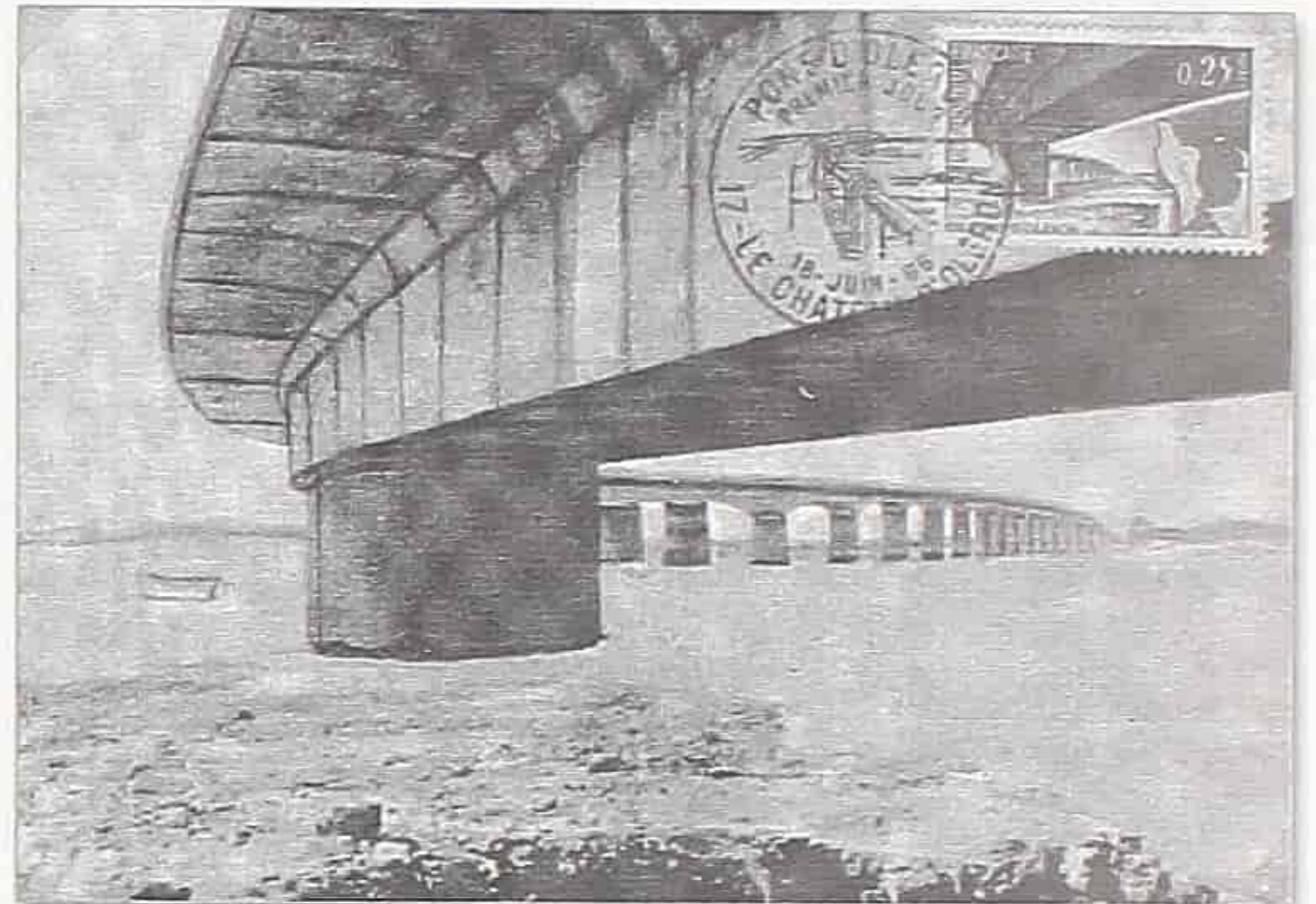
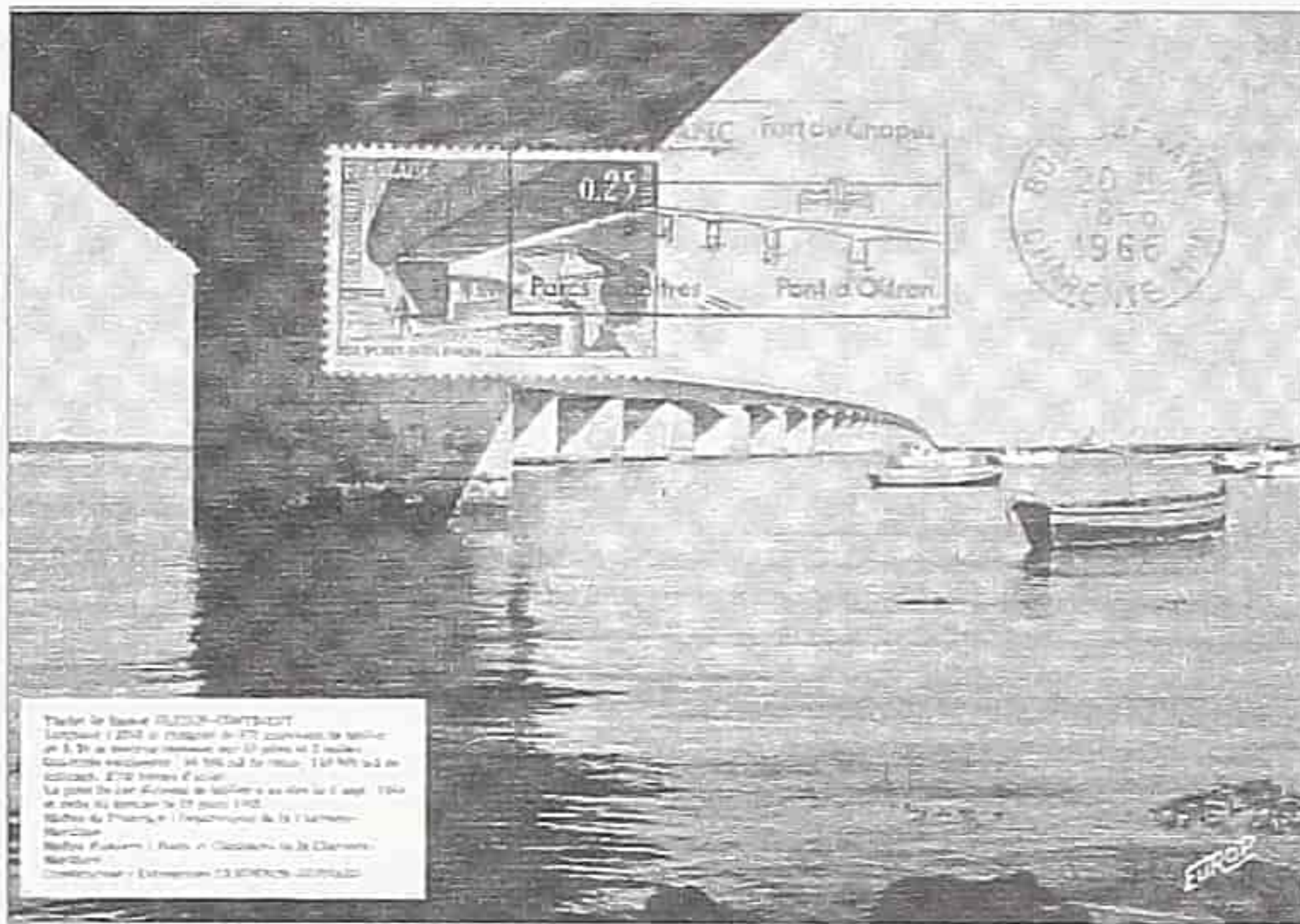
NOM oznakom "Poštarina plaćena kod pošte 11311 Radinac", žigosano standardnim okruglim poštanskim žigom "RADINAC/29. 07. 93. 14/11311" i potpisano nečitkim parafom poštara! Da li je ovde u pitanju jednostavno nedostatak maraka u pošti u tom momentu pa je službenik problem rešio na stari način: rukopisnom potvrdom o obavljenoj naplati poštanske usluge? Drugi primer: pismo poslato iz Raške sa otisnutim plavim gumenim trorednim žigom "Poštarina plaćena kod pošte Raška". Pored se nalazi okrugli poštanski žig "RAŠKA/14. 07. 93. 09/36350/". U ovom slučaju evidentno nedostaje poštanski broj u žigu! Treći primer bi trebalo da bude ilustracija korektne, jasne oznake. O čemu se radi: pismo poslato iz Smedereva sa uokvirenim dvorednim plavim gumenim žigom "POŠTARINA PLAĆENA KOD/POŠTE 11300 SMEDEREVO" i žigosano okruglim poštanskim žigom /SMEDEREVO/j/18. 11. 94. 19/11300/".

Pored ovih i ovakvih podataka o vrstama napisa koji se sreću kao potvrde o izvršenoj naplati za obavljanje poštanskih usluga, postoje i drugi, manje ili više slični tekstovi, a očigledno je da će biti i sve više raznih vidova automatizacije, pa se pitamo da li mi prisustvujemo gašenju dosadašnjeg vida frankiranja, a sa time i nečega što se zove filatelija, ili je ovo (nadamo se) samo jedna prolazna moda. U svakom slučaju bilo bi dobro povodom ovakvog razmišljanja saznati i šta kažu postojeći propisi u PTT na ovu temu.

KLASIFIKACIJA IZLOŽAKA MAKSIMUM KARATA

Izložci maksimafilije mogu se razvrstati u tri grupe, iako se njihovo ocenjivanje vrši po istim kriterijumima.

Naslov izložka i uvodni list moraju jasno da izraze sadržaj i prikažu namere izlagača. Maksimum karte koje su odabrane da budu izložene treba jasno da prikažu namere izlagača i moraju uvek biti u vezi sa naslovom izložka.

Izložci se klasifikuju u sledeće grupe:

1. Tradicionalni izložci jedne zemlje ili grupe zemalja koje imaju geografske, istorijske ili kulturne veze;

2. Specijalizovani ili studijski izložci vezani za neki od aspekata maksimum karata - žigova ili maraka, na primer greške, sličnosti, varijante i sl.

3. Tematski ili prigodni izložci vezani za neki aktuelni događaj lokalnog ili šireg interesa.

Podela na navedene grupe daje mogućnost prikazivanja mnogih "varijanti",

što se postiže, na primer, korišćenjem iste marke na različitim ali slično povezanim maksimum kartama; sa različitim ali medjusobno povezanim žigovima - naravno, uvek vodeći računa o pravilima koje maksimum karte moraju ispunjavati.

Marke moraju biti iste, a ne različitih boja, nominala, pretisaka ili na bilo koji drugi način izmenjene. Žigovi moraju biti različiti ali medjusobno povezani - ne samo različitim datumima. Opisane varijante treba prikazati na istom izložbenom listu, kako bi se uočilo istraživanje.

Medjutim, osim ako se radi o specijalističkom izložku koji prikazuje varijante, ovim se treba ograničeno služiti, pošto bi se u tematskom ili izložku sa maksimum kartama samo jedne zemlje stekao utisak ponavljanja zbog nedostatka materijala.

Prikazujemo dve maksimum karte kao "varijante" vijadukta dugog 3.000 metara koji povezuje kopno u mestu Šarant sa ostrvom Omron u Francuskoj. Obe maksimum karte koriste istu marku.

Prva maksimum karta prikazuje vijadukt gledan sa kopna sa prigodnim slikovnim mašinskim žigom pošte Šarant.

Druga maksimum karta prikazuje vijadukt gledan sa ostrvske strane, sa okruglim prigodnim slikovnim žigom mesta Oleron. Oba žiga su Prvi Dan (18. 6. 1966.)

Zanimljivo kao ideja i za izdavače ali i za sakupljače i izlagače.

(sa engleskog preveo i priredio za štampu Dušan Janjetović).

OSNOVNE TARIFE U UNUTRAŠNJEM POŠTANSKOM SAOBRAĆAJU U PERIODU 1982-1992.

Datum	Dopisnica	Pismo		Obično	Hitno
		20 gr.	100 gr.		
1	2	3	4	6	7
01. 07. 1982.	3	4	6, 50	3	3, 50
03. 08. 1983.	4	5	8, 10	3	3, 50
04. 08. 1984.	5	6	10	3, 50	4
01. 10. 1985.	8	10	17	12	5
01. 04. 1986.	15	20	34	12	5
19. 05. 1986.	30	40	70	50	40
01. 11. 1986.	30	40	70	70	60
01. 03. 1987.	30	40	70	84	72
26. 03. 1987.	50	60	110	84	72
24. 07. 1987.	70	80	150	110	100
15. 11. 1987.	93	106	200	146	133
01. 06. 1988.	120	140	260	190	170
01. 07. 1988.	120	140	260	190	200
22. 08. 1988.	150	200	350	800	800
05. 10. 1988.	170	220	380	880	800
31. 12. 1988.	170	220	380	1200	1000
25. 02. 1989.	220	300	500	1300	1100
04. 03. 1989.	220	300	500	1200	1100
01. 04. 1989.	220	300	500	1500	1400
01. 05. 1989.	400	500	800	2500	2300
22. 06. 1989.	700	800	1300	4500	4000
21. 08. 1989.	1000	1200	1800	6500	6000
06. 10. 1989.	1300	1600	2300	8000	8000
31. 10. 1989.	1700	2100	3100	10000	10000
01. 12. 1989.	2800	3500	5200	16500	18000
20. 12. 1989.	3000	4000	6500	20000	20300
01. 01. 1990.	0, 30	0, 40	0, 60	2	2
01. 07. 1990.	0, 80	1	1, 50	5	5
01. 09. 1990.	1, 50	2	4	6	6
06. 02. 1991.	2	2, 50	5	7, 50	7, 50
28. 03. 1991.	2, 50	3, 50	7	9	9
30. 04. 1991.	3, 50	4, 50	9	11, 50	12
30. 11. 1991.	4	5	9	12	15
01. 02. 1992.	4	5	9	15	19
08. 02. 1992.	5	6	11	15	19

IZAZOVI ASTROFILATELIJA

Vojislav Begović

Povod

Istraživanje kosmosa i njegova istorija imaju posebno mesto u filateliji. Kao grana filatelije, astrofilatelija je mlada i veoma atraktivna oblast, ali zbog svoje ekskluzivnosti manje pristupačna i još uvek simbolično zastupljena na svetskim izložbama.

Naša zemlja nije učestvovala u kosmičkim programima, jer je to privilegija najbogatijih i najrazvijenijih. Samo izabrani mogli su da prisustvuju istorijskim trenutcima čovekovog osvajanja kosmosa. Jedan od njih je inženjer Milivoj Jugin, vrsni poznavalac i jedan od najboljih popularizatora kosmonautike u svetu, pa smo uz pomoć televizijske slike i njegovih komentara na posredan način prisustvovali tim za čovečanstvo velikim trenucima..

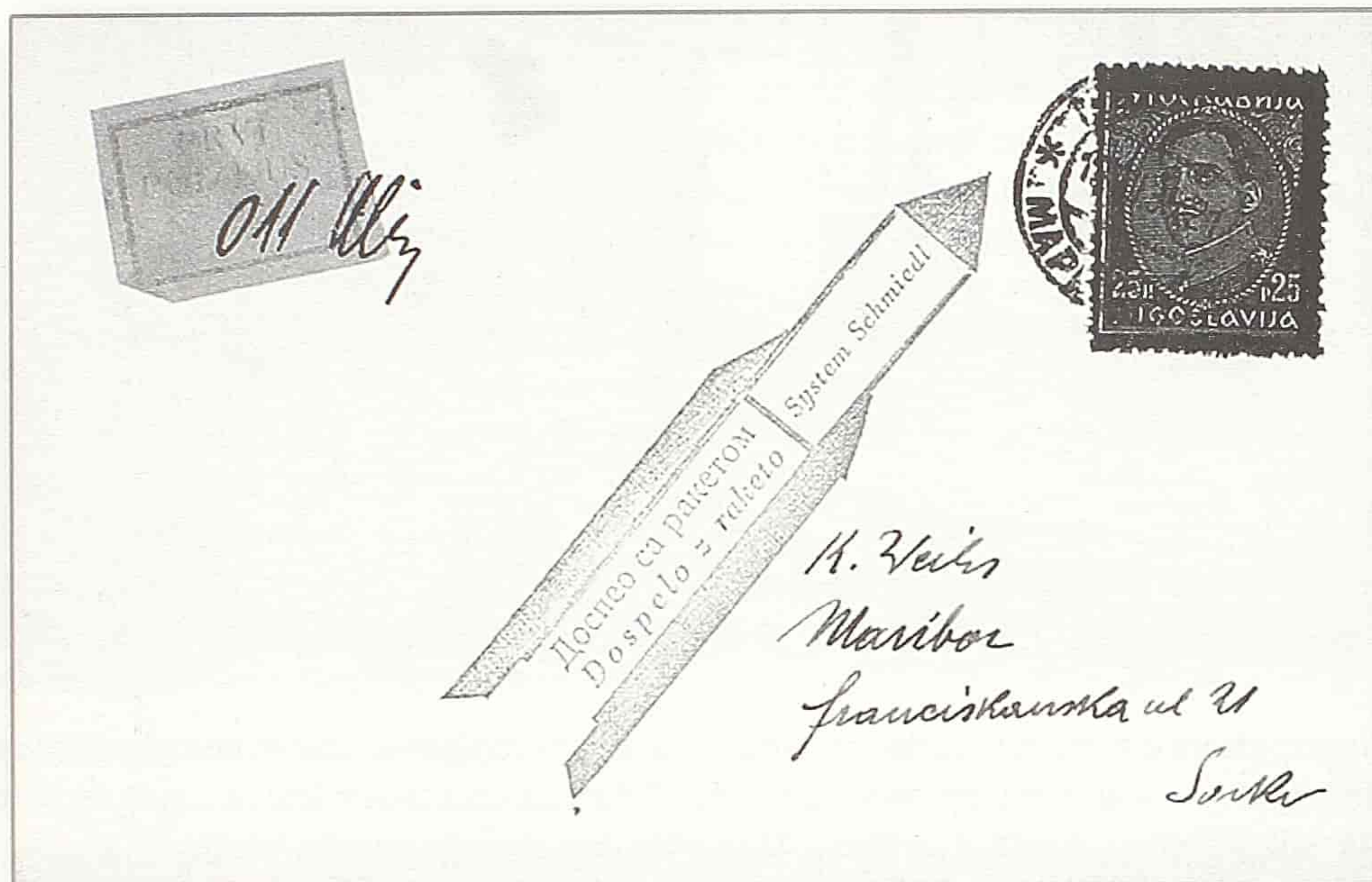
Kao svedok sa lica mesta, inženjer Jugin je putem televizijske slike i fotografije, kojoj je passionirano predan, upečatljivo preneo i zabeležio najznačajnije momente sa lansirnih rampi i kosmičkih centara, mesta iz kojih je upravljano velikim poduhvatima osvajanja kosmosa. Pored dokumenata zapisanih kamerom i fotoaparatom, inženjer Jugin je sakupio dragocenu kolekciju filatelističkih objekata kojima je filatelistički zabeleženo osvajanje kosmosa. Zahvaljujući tome ovaj materijal se prvi put pojavio na jednoj domaćoj aukciji.

Ekskluzivnost i relevantnost ove zbirke daje mogućnost sastavljanja prestižnog izloška astrofilatelije, na pet ili osam vitrina, ili vrlo sublimovano, na jednoj vitrini. Hronološka kompletnost, sredjenost i očuvanost putovalih pisma su posebna odlika ove kolekcije. Autentični i veoma sugestivni dokumenti istorije kosmičkih letova, često sa autografima (potpisima astronauta

i kosmičkih naučnika) su jedinstvena šansa da se dodje do svetski respektivnog filatelističkog izložka. Takvu priliku ne treba propustiti.

Kratak istorijat astrofilatelije

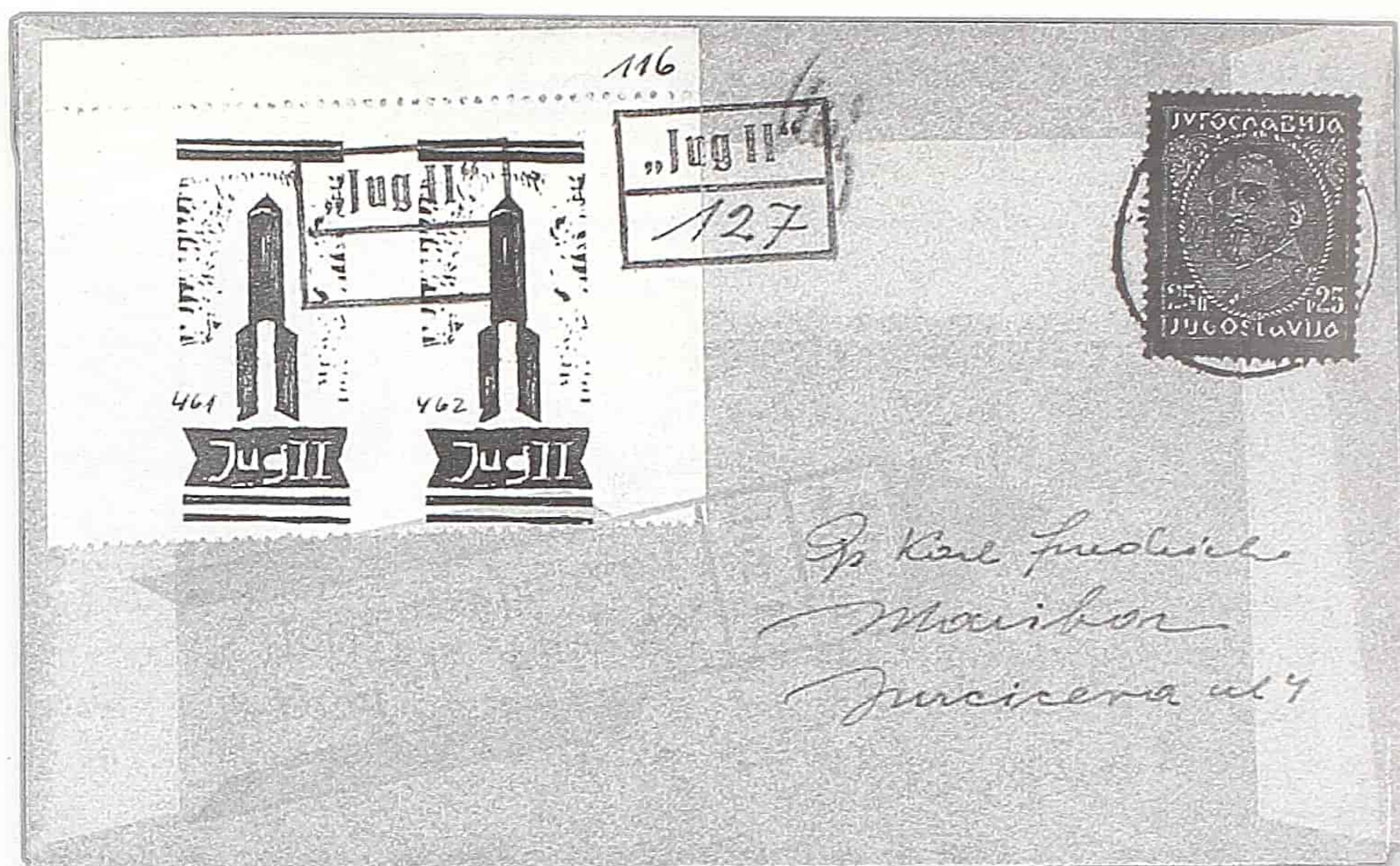
Od najstarijih vremena čovek je upirao svoj pogled u nebo pitajući se šta je iza sveta koji poznaje. Nauka je došla do mnogih saznanja o kosmosu i mestu naše planete u njemu, ali je mnogo toga i dan-danas ostalo neistraženo i nepoznato. Nastanak astronomije, istorijski pokušaji prvih raketnih letilica, sateliti, čovekov odlazak na Mesec i u budućnosti na Mars, predstojeća osvajanja najudaljenijih prostora čine izvanredan osnov za sastavljanje izložka astrofilatelije.

Astrofilatelija obuhvata istoriju astronomije, stratosferskih letova (istraživanja), raketnu poštu, svemirske programe, uspele vasijske letove, telekomunikacije i svemirska istraživanja i na taj način poštanski ovekovečava najzbudljivije trenutke čovečanstva.

U osnovi savladavanja zemljine teže (gravitacije) i osvajanja kosmosa nalazi se raketna tehnika. Krajem XIX veka Čiolkovski (poreklom Rus) predložio je upotrebu raketa za ostvarivanje leta u kosmos, a Godar (Goddard), u SAD, radio je na raketama za dostizanje velikih visina i razvoju raketnog goriva. Značaj astronomije i onoga što je prethodilo raketnoj tehnologiji zabeleženi su na poštanskim markama, žigovima, štamparskim probama i drugom filatelističkom materijalu.

Čovekovo nastojanje da dopre do gornjih slojeva atmosfere iziskivalo je velike napore. Letovi u stratosferskim balonima i raketnim letilicama izvedeni u prvoj dekadi XX veka bili su neophodni da bi se stvorili uslovi za preživljavanje budućih astronauta koji su doprli do neslućenih visina.

Drugog februara 1931. godine, Šmidl (Schmiedl) je izveo u Austriji prvi eksperiment s ra-

ketnom poštom u svetu, rukovodeći aktivnostima raketnih poštanskih sistema (rocket mail systems) koji su u to vreme bili razvijeni širom sveta. Raketna pošta sa ovih letova, u vidu različitog materijala i raketnih vinjeta je poslužila da se prigodno obeleže uspešni letovi.

Moćne rakete pod imenom "V-2" konstruisane u prvo vreme za potrebe svemirskih istraživanja bile su korišćene u Drugom svetskom ratu. Krajem rata, Fon Braun (Von Brown) preselio se u SAD i dospeo u sam vrh NASA stručnjaka, rukovodeći njenim svemirskim projektima i osvajanjem Meseca sa "Saturn V" raketama.

Svemirska era je otpočela 1957. godine, kada je tadašnji SSSR lansirao u kosmos prvi veštački satelit "Sputnik I". Bio je to prelomni momenat za mnoge istraživače na Zapadu.

Godine 1960. SAD lansiraju ogroman pasivni komunikacijski satelit "Eho I" (Echo I) koji je bio prvi veštački satelit vidljiv golim okom.

Dvanaestog aprila 1961. godine Jurij Gagarin je obleteo Zemlju. Valentina Terješkova bila je prva žena-kosmonaut koja je pilotirala "Vstokom 6" (1963). Američki kosmonaut Nil Armstrong prvi je stupio na tlo Meseca. Ubrzo će dvanaest zemalja preduzeti rad na kosmičkim projektima ...

Šta nije Astrofilatelija?

Astrofilatelija nije tematska filatelija tj. skupljanje filatelističkog i poštanskog materijala (maraka, žigova, različitih poštanskih vrednosnica) u vezi sa izabranom temom. Veći stepen slobode razvijanja ideje (karakterističan za tematsku filateliju) ne može verno odslikati događaje vezane za istraživanje kosmosa.

F.I.P. je precizno izrazila šta je a šta nije astrofilatelija. Bitno je pročitati Opšta pravila F.I.P za ocenjivanje takmičarskih izložaka na F.I.P. izložbama (GREV), Specijalna pravila za ocenjivanje astrofilatelije (koja sadrži SREV) i Priručnik za sudjenje astrofilatelističkih izložaka.

Šta treba da skupljam?

Uspešan put današnje astronautike i osvajanja kosmosa prokrčile su najranije studije o prvim istraživanjima kosmosa. Teško bi bile zamislive probe na planetama Sunčevog sistema bez poznavanja teorija i zakona Kopernika, Galileja, Keplera, Njutna i drugih naučnika. Bilo bi neodgovorno ako bismo propustili da obeležimo njihova naučna dostignuća odgovarajućim filatelističkim materijalom

Prvi raketni eksperimenti spadaju u obavezni sadržaj jednog astrofilatelističkog izložka. Raketarstvo i balistika su nezaobilazni jer su poslužili za rešavanje problema savladavanja zemljine teže, prilikom leta u kosmos. Zbog toga je poželjno iskazati relevantna znanja prikazivanjem odgovarajućeg materijala koji se odnosi na prve raketne probe.

Od prvih decenija XX veka hrabre balondžije su rizikovali da se u ekstremno opasnim uslovima vinu u visine u svojim balonima. Profesor Pikar (Piccard) bio je prvi istraživač stratosfere. Taj duh bio je podsticaj za mnoge astronaute u decenijama koje će uslediti.

Filatelistički izložci uključuju fila-objekte koji podsećaju na te romantične i često zaboravljene stratosferske podvige.

U današnje vreme, rakete, sateliti i druge letilice se upućuju u kosmos po planovima koji podsećaju na železničke vozne redove, a prisustvo ljudskih posada u svemirskim orbitalnim stanicama je postalo stalno. Koverti sa žigovima i službene pošiljke pridružene kosmo-astronautima dok su još u zeljinoj orbiti su vrlo interesantni.

Koji fila-objekti su odgovarajući?

Neophodne informacije o odredjenom astronautičkom događaju ne mogu biti pružene u dovoljnoj meri preko poštanskih maraka i zbog toga što one obično daju oskudne podatke o odredjenom događaju i ništa više.

Postavlja se pitanje: kako i kada možemo obezbediti filatelistička dokumenta kao dokaze da je odredjena raketa lansirana, neki kosmički brod vraćen sa posadom na Zemlju, izvršene odredjene kosmičke probe, prema kojim planetama i sa kojim satelitima, iz kojih kosmičkih centara je upravljanje tim delikatnim misijama?

Filatelistički koverti i dopisne karte, poštanski poništeni i snabdeveni žigovima lansiranih centara, misija, kontrolnih centara, usputnih stanica, istraživačkih laboratorija, astronautičkih trenažnih centara i brodova za povratak su ključni filatelistički materijal koji treba koristiti. Mnogi od njih nose oficijelne žigove kojima su obeleženi relevantni istraživački projekti..

Filatelisti iz različitih zemalja šalju kovertu i karte odabranim poštama zahtevajući od njih da ih ponište žigovima sa datumom stvarnog događaja. Te pošiljke im se često vraćaju sa otiscima oficijelnih gumenih pečata, prigodno pripremljenih za konkretne misije i projekte.

Kratko upoznavanje sa F.I.P. pravilima

Takmičarski izložci (ref. GREV, član 2)

Filatelistički materijal jednog izložka u klasi astrofilatelije uključuje:

1. Dokumenta predata (izručena) od strane poštanske administracije za odašiljanje stratosferskim balonima, raketama, kosmičkim brodovima, letelicama na raketni pogon, brodovima za vraćanje letilica na zemlju (recovery ships), spasilačkim helikopterima i drugim vazduhoplovima podrške i obrnuto.
2. Marke, nalepnice i vinjete u vezi sa raketnom poštom (rocketmail), poštanske celine, mejl-

- grame (mailgrams), specijalne koverti i karte značajne za različite aspekte kosmičkog programa uključujući sve što je prethodilo lansiranju, letu i sletanju objekata koji putuju kosmosom, učesće posmatračkih stanica, brodova i letilica koje daju podršku.
3. Posebno karakteristični za astrofilateliju su koverti i karte poništeni žigovima mesta sa datumom događaja.
  4. Izložak astrofilatelije može obuhvatiti sve aspekte ili relativno samostalne sekcije: (sledeći isključivo Direktivu 3.4)
    - a) od pionirskih pokušaja do osvajanja kosmosa;
    - b) raketnu poštu;
    - c) kosmičke programe: SAD, SSSR/ZND, evropskih i drugih zemalja;
    - d) nerealizovane kosmičke programe (unmanned space programmes);
    - e) realizovane kosmičke programe.
  5. Komentari koji se daju na izložku treba da obuhvate sve aspekte sa tačnim tehničkim podacima, datumima, mestom i svrhom misije kosmičke letilice, uključujući i specijalne aktivnosti astronauta i kosmonauta.
  6. Plan ili koncept izložka treba da su na uvodnom listu (introductory statement) jasno izloženi. (ref. GREV član 3.3).

Kriterijumi za ocenjivanje izložaka (ref. GREV, član 4)

Posebno se vrednuje precizan tehnički razvoj događaja.

Filatelistička i druga relevantna znanja i lično studiranje i istraživanje (ref. GREV, član 4.5)

Visok stepen znanja se takodje zahteva u vezi sa pretečama razvoja kosmičkih letova.

Ocenjivanje izložaka (ref. GREV, član 5)

1. Izložke astrofilatelije ocenjuju specijalisti za određeno područje u skladu sa odeljkom V (članovi 31-37) GREX-a (ref. GREV, stav 5.1).
2. Prilikom ocenjivanja izložka astrofilatelije, radi postizanja balansiranosti, razmatraju se od strane žirija sledeći aspekti:

Obrada i filatelistički značaj	20/10	30
Filatelistička i ostala relevantna znanja i lično studiranje i istraživanje		35
Stanje objekata i retkost	10/20	30
Prezentacija		5
UKUPNO		100

Ovim člankom želeli smo da ukažemo na praznu nišu koja postoji u izlagačkom prostoru kod nas, kao šansu (to je bar naš utisak) koju bi trebalo iskoristiti, a koja bi na međunarodnom planu potencijalnom izlagaču donela uspeh. S druge strane, želeli smo da podsetimo da je najveći stepen globalizacije u filateliji ostvaren (po prirodi stvari) baš u izlagačkoj grupi astrofilatelije.

Zahvaljujem se "Studiju Filatelije" na materijalu koji mi je stavljen na raspolaganje za potrebe ovog rada.

1. FIP: *Special Regulations for the Evaluation of Astrophilately Exhibit at F.I.P. Exhibitions - Section for Astrophilately*

2. *Katalog XI SF aukcije*

**APOLLO-SOYUZ
TEST PROJECT**
ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ ПОЛЕТ
"АПОЛЛОН" - СОЮЗ

Launched by SATURN IB from Kennedy Space Center
ВЫВЕДЕН НА ОРБИТУ РАКЕТОЙ "САТУРН 1Б" С КОСМИЧЕСКОГО
ЦЕНТРА И.М. КЕННЕДИ

A JOINT MANNED SPACE FLIGHT
СОВМЕСТНЫЙ ПИЛОТИРУЕМЫЙ КОСМИЧЕСКИЙ ПОЛЕТ

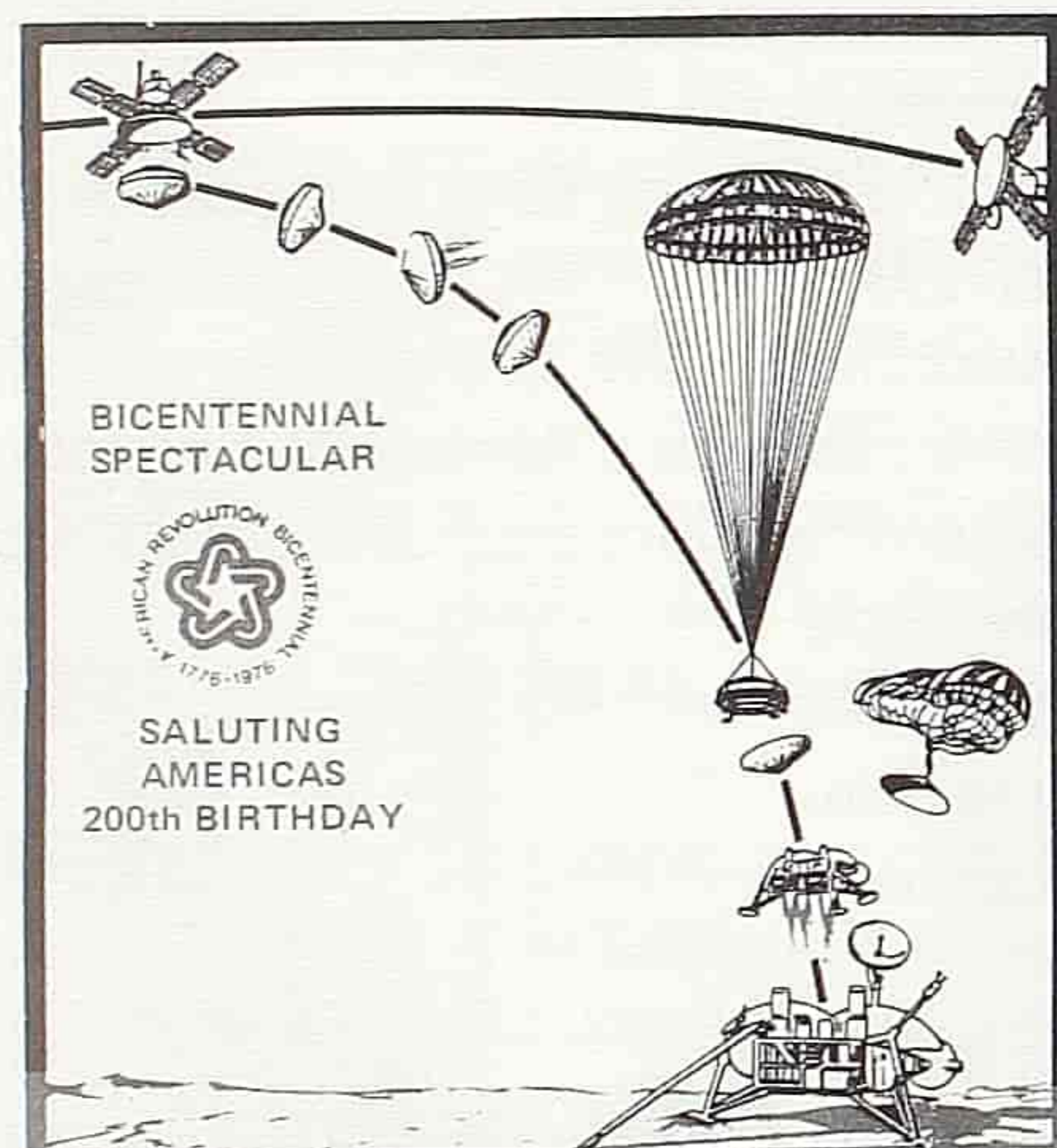
KENNEDY SPACE CENTER
JUL 15
PM 1
1975
FL

APOLLO/SOYUZ
TEST PROJECT

SWANSON
CENTROON

10 STATES

Lyndon B. Johnson Space Center Stamp Club
BOX 58328 HOUSTON TX 77258

BICENTENNIAL
SPECTACULAR

AMERICAN REVOLUTION BICENTENNIAL
1776-1976

SALUTING
AMERICAS
200th BIRTHDAY

KENNEDY SPACE CENTER
AM
JUL 20
1976
32815

MISSION TO MARS

BICENTENNIAL 200
E PLURIBUS UNUM
SCIENCE & TECHNOLOGY
M 30 SEPT 6, 1976

M. Jugin 16/I
Ivana Milutinovica
Belgrade, Yugoslavia
LANDS ON MARS EUROPE

- VIKING 1 Lands on Mars
- The Search for Life Begins...

Commemorative Cover
Kennedy Space Center Philatelic Society

MINAMITANE
FAGOSHINE
22 11.30 12-18
JAPAN

55. 2 22
南種子
NIPPON

20 NIPPON

20 NIPPON

●Nロケット6号機によるECS-bの打上げ

SKRIVENI ZNACI GRAVERA I CRTAČA NA MARKAMA JUGOSLAVIJE

Slobodan Bodo Knežić

Kao što smo u jednoj ranijoj prilici najavili, ovoga puta prikazaćemo marke koje sadrže skriveni znak gravera, štampane u periodu od 1944. do 1960. godine, kao i marke sa punim prezimenima gravera smeštenim unutar grafičkih rešenja (nacrt) maraka.

Prema mom saznanju, prva marka sa skrivenim znakom pripada Prvoj seriji maraka za vazдушnu poštu (predeli i avion, kat. br. 380/91). Nacrt za ovu seriju uradio je Sreten Grujić, a svoj znak **G** stavio je na marke nominalnih oznaka od 0,50 i 2 dinara. U nazivu države - gore latinicom i na markama nominalne oznake od 2 i 10 dinara, u nazivu države - gore ćirilicom. Serija je štampana u knjigotisku, a znak **G** odnosi se na kat. brojeve 380, 382, 388 i 390.

Kod izdanja maraka iz 1950. godine, povodom proslave 1. maja, (lik maršala Tita kat. br. 480/3) stavljen je graverski znak **TK**, na svim markama u donjem levom uglu. Marke su štampane u tehnici duboke linijske gravure, a nacrt i gravuru uradio je Tanasije Krnjajić.

Godine 1953, povodom desetogodišnjice smrti Nikole Tesle, kod marke od 30 dinara (kat. br. 594) svoj znak **TK** stavio je umetnik i graver Krnjajić. Inicijali se nalaze dole desno u samom uglu slike. Marke su štampane u tehnici duboke linijske gravure.

Sledeća marka sa znakom gravera je iz 1953. godine (kat. br. 602). Izdata je povodom izbora maršala Tita za Prvog predsednika Republike. Graver T. Krnjajić svoje inicijale **TK** stavio je u donjem desnom uglu.

U seriji sa motivima glavnih gradova i bazične industrije, štampanoj u tehnici duboke linijske gravure, graver T. Krnjajić stavio je svoje inicijale **TK** na marke kat. br. 736 (Skoplje) i to dole levo u grmlju, i kat. br. 740 (Beograd), takodje u donjem levom uglu, iznad levog kraka slova "u".

Godine 1959. štampana je serija maraka sa motivima glavnih gradova i bazične industrije u promenjenim bojama i novim vrednostima. Na marki kat. br. 777 (Skoplje) inicijali **TK** nalaze se na istom mestu kao kod kat. br. 736.

Kao što sam i predpostavio, da priča oko graverskih znakova nije završena, naknadnim pregledom ustanovio sam da se skriveni znak **TK** nalazi na marki iz 1961. godine i to kat. br. 863 nominala 2000 din. (Beograd). Znak se nalazi na istom mestu kao kod kat. br. 740.

Takodje sam naknadno pregledao seriju maraka iz 1972. go-

dine, kat. br. 1373/8 – "Mrtva priroda" i uočio graverske oznake. Bečki graveri stavili su svoje oznake i to: kod kat. br. 1373 **WS** iznad slova "O", kod kat. br. 1374 **WS** iznad slova "V", kod kat. br. 1375 **WS** iznad slova "JU", kod kat. br. 1377 **FA** iznad slova "A" i kod kat. br. 1378 inicijali **FA** su takodje smešteni iznad slova "A".

Ne tako retko, graveri su unosili u nacрте maraka puna prezimena. Pregledom maraka štampanih u periodu od 1944. do 1994. godine uočio sam sledeće marke koje sadrže puno prezime gravera.

Prva marka po mom saznanju je iz 1953. godine, izdata povodom proslave 10 godišnjice drugog zasedanja AVNOJ-a u Jajcu. Na marki kat. br. 611 svoja cela prezimena stavili su i Zlamalik koji je uradio nacrt za marku i Krnjajić koji je uradio graverski rez. Prezimena su navedena dole levo i dole desno u samoj slici.

Sledeća marka na kojoj je puno prezime uneo graver **Krnjajić** je izdata povodom Druge jugoslovenske filatelističke izložbe u Ljubljani (JU-FIZ II). Prezime se nalazi u dnu na

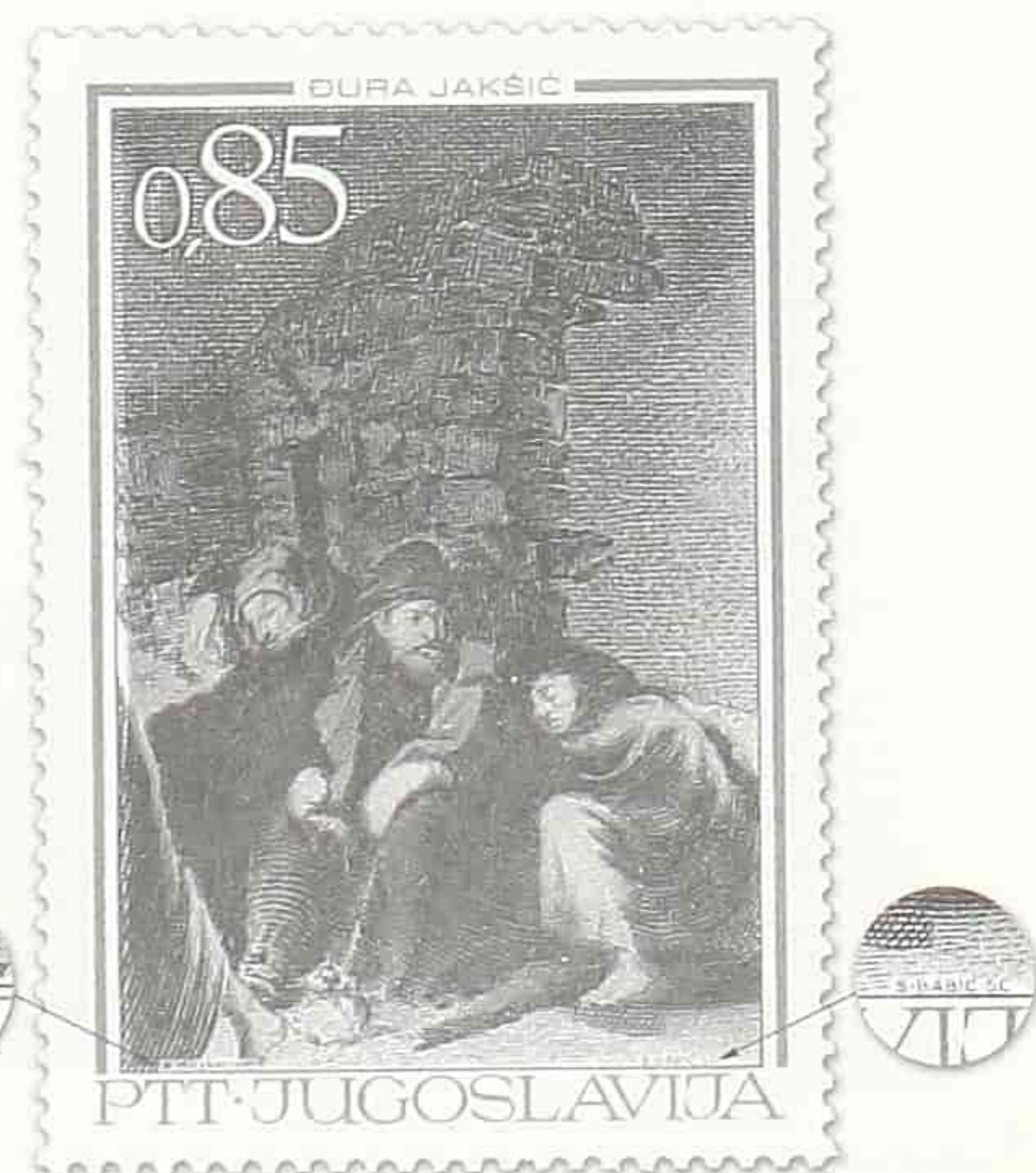

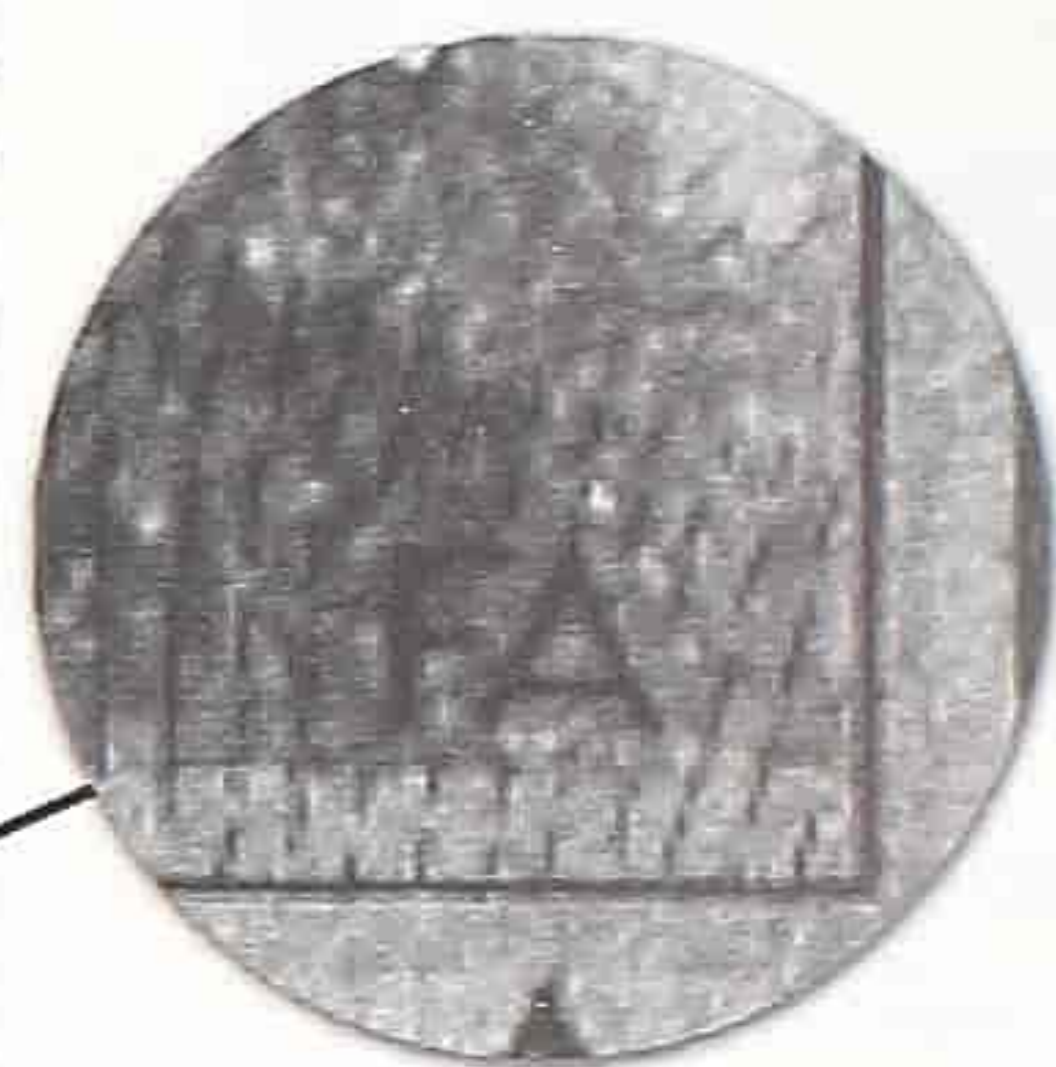
sredini marke ispod kuće.

Na marki izdatoj 1960. godine, povodom 90 godina rođenja Lenjina (kat. br. 799) graver **T. Krnjajić** stavio je puno prezime u dnu ispod levog ramena, a 1966. godine na marki Šibenik (kat. br. 1062) dole desno, svoje prezime je **T. Krnjajić** ponovo stavio. Kod serije "Umetnost" iz 1967. godine, na svim markama, nalaze se prezimena autora likovne obrade **A. Milenković** dole levo i gravera dole desno i to: kat. br. 1136 **S. Babić**, kat. br. 1137 **T. Krnjajić**, kat. br. 1138 **S. Babić**, kat. br. 1139 i 1140 **B. Cvetković**.

Povodom 100 godina od rođenja pesnika Alekse Šantića (kat. br. 1181) puno prezime stavio je **B. Cvetković**, uspravno iznad levog ramena.

D. Andrić ugravirao je svoje prezime dole

desno na marki izdatoj povodom stogodišnjice Pariske komune (kat. br. 1293).

Redovne marke, sa turističkim motivima (kat. br. 1304/9 i 1352/66) imaju ugravirana puna prezimena, izuzimajući marke sa mo-

tivom Krki i Bohinj gde je Andrić Dragiša stavio svoje inicijale, o čemu je pisano u prošlom broju.

Povodom Zimskih olimpijskih igara održanih u Saporou izdata je i serija maraka, a na marki kat. br. 1326 "Brzo klizanje", puno prezime ugravirao je **Matić**. Prezime se nalazi u visini levog kolena klizača - do kraja desno do ivice okvirne linije marke.

Na marki kat. br. 1405 Nadežda Petrović puno prezime stavio je graver **B. Cvetković**, a nalazi se u samoj slici dole desno.

Na marki kat. br. 1601 izdatoj povodom obeležavanja stogodišnjice srpsko-turskog rata, pre-

ma gravuri koja prikazuje borbu za oslobodjenje Pirota, grafičku obradu uradio je A. Milenković, a na marku je stavio

svoje prezime **B. Cvetković**, bez obzira na to što je marka štampana u ofset tehnici.

Po ugledu na gravere i kreatori maraka stavljali su svoje prezime u samoj slici marke. Karakterističan primer je marka izdata povodom 500 godina osnivanja grada Cetinje (kat. br. 1805). Likovna obrada **D. Lučić**. Marka je štampana u dvobojnom ofsetu. Autor je ucrtao svoje prezime u podnožju zgrade, na donjem desnom delu zida.

U seriji maraka iz 1983. godine posvećenih XIV zimskim olimpijskim igrama u Sarajevu, puna prezimena su ugravirana i to: kat. br. 1894 "Skokovi", **N. Hrvanović**, kat. br. 1895 "Slalom" **D. Andrić**, kat. br. 1896 "Bob" **Velibor Cvetković**, kat. br. 1897, "Spust" **D. Matić**, kat. br. 1898 "Hokej" **Dušan Matić** i kat. br. 1899 "Brzo klizanje" **N. Hrvanović**.

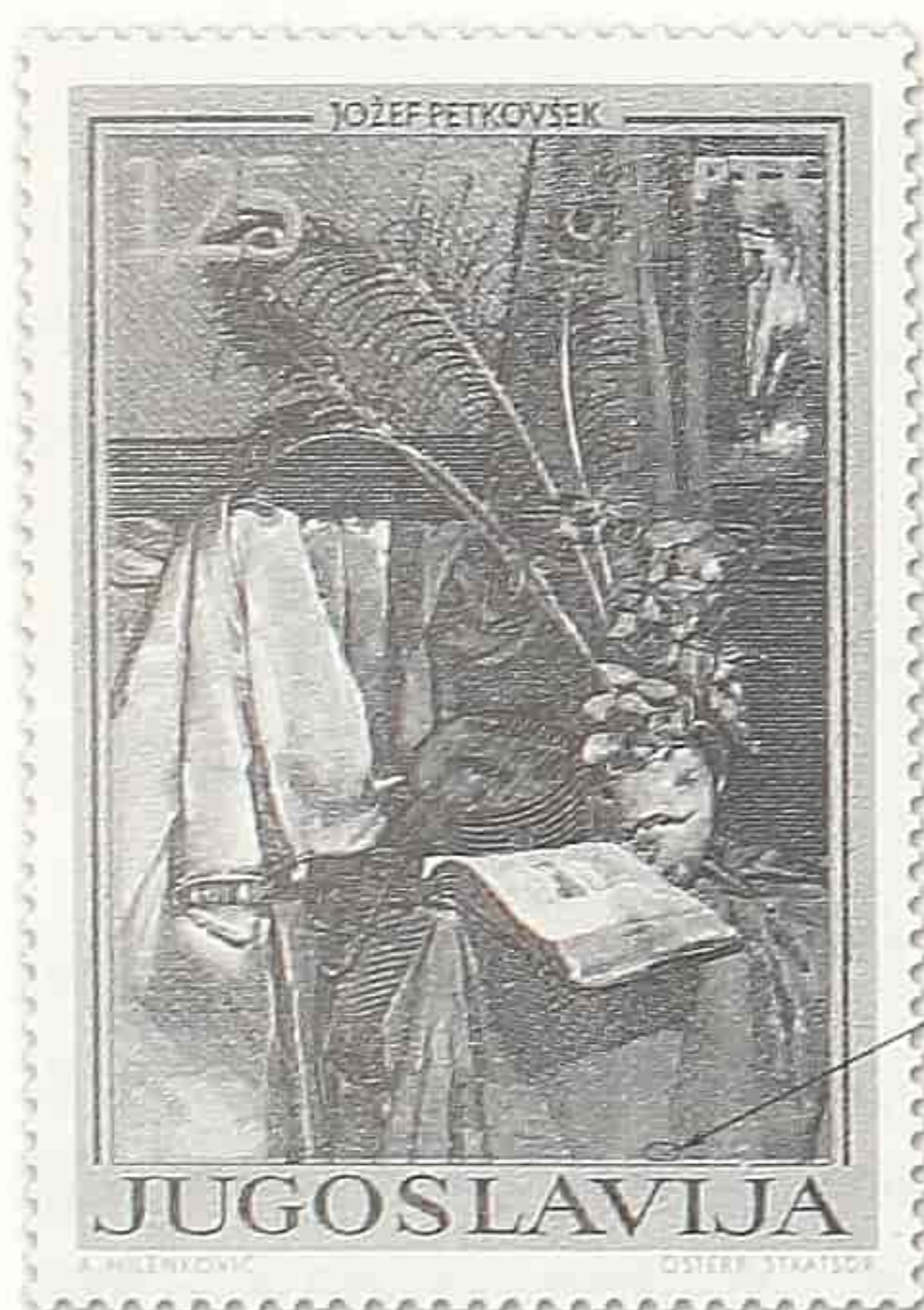

Prezimana se nalaze uz desnu ivicu slike. Na levoj ivici slika maraka nalazi se prezime **A. Milenković** autora likovne obrade ove prigodne serije.

Ovaj rad bih hteo da zaključim konstatacijom da je toliko puta potvrđeno da istraživački rad u filateliji donosi rezultate, koji mogu pomoći filatelistima da studioznije obrade svoje zbirke maraka. Nadam se da sam svojim istraživanjem pomogao filatelistima koji prave zbirke gravera i crtača na markama Jugoslavije. *STRATEGIJE*

ZDRAVA POŠTANSKA MARKA

Bogdan Petrović

Poslednjih desetak godina politika izdavanja poštanskih maraka u Jugoslaviji promenjena je i prilagodjena novim - značajno izmenjenim potrebama i zahtevima tržišta.

Raspalom Jugoslavije (1991) osetno je smanjena domaća i inostrana tražnja za markama i drugim poštanskim vrednosnicama. Broj stanovnika je više nego prepolovljen (u granicama Srbije i Crne Gore ostalo je da živi nešto više od osam miliona stanovnika). Kao posledica života u zemlji u čijem su neposrednom okruženju izvodjene ratne operacije a potom i bombardovanja, javljali su se povremeni poremećaji u poštanskom saobraćaju koji su doprineli da se još više smanji ionako skromna tražnja za poštanskim markama i drugim vrednosnicama. Takođe, sankcije međunarodne zajednice uticale se da se smanji broj poštanskih pošiljaka i ta praznina nadomesti elektronskom poštom (bez maraka, i žigova).

Zbog svega ovoga u strategiji izdavača (ZJPTT) i Jugomarke (specijalizovanog preduzeća za izradu poštanskih maraka) izvršeno je prilagodjavanje tiraža i drugih elemenata izdavačkog plana novim zahtevima tržišta. Tiraži prigodnih izdanja maraka su postepeno smanjivani, da bi se krajem 2000. godine ustalili na 28-30 hiljada serija po izdanju i time svrstali medju namanje na evropskom kontinentu. Od ovoga jedino odstupa tiraž izdanja "Evropa" koji se zadržao na nivou 90-100 hiljada serija.

Domaći i inostrani pretplatnici na jugoslovenske poštanske marke na vreme su obavešteni da svoje potrebe preciziraju u abonmanima i istovremeno upozoreni da zahtevima za dodatnim količinama neće biti udovoljeno. Izabran je pristup koji će trgovcima garantovati sigurnost i stabilnost njihovog biznisa i zaštititi filateliste od tržišnih špekulacija. To je put za zdravu poštansku marku jer će tiraži odgovarati stvarnim potrebama tržišta.

Rezultati ovakve izdavačke politike su već vidljivi, pre svega kroz podatak da se po nekoliko izdanja rasproda u prvih 12 meseci, a čak 80-90% se rasproda neposredno po izlasku emisije. Domaći i strani pretplatnici garantovano dobijaju svoje porudžbine. Samo nekoliko meseci po izlasku većina izdanja se prodaju.

U 2002. godini rasprodato je devet izdanja: Svetsko prvenstvo u hokeju na ledu (5. I), Zimska olimpijada u Solt Lejk Sitiju (25. I), Jovan Karamate (1. II), Žarko Tomić - Sremac (15. IV),

Napustiti praksu štampanja maraka za klasere: nominalne vrednosti novih izdanja maraka prilagođene su potrebama poštanskog saobraćaja

Evropa (3. V), Košarka - Svetsko prvenstvo (20. IX), Jufiz XI (23. IX), Manastir Morača (10 X), Dan marke (24. X). Zalihe ostalih emisija iz prošlogodišnje produkcije su simbolične.

Ono što za konačne kupce poštanskih maraka - filateliste nije nevažno jeste činjenica da se tri do četiri izdanja godišnje štampaju u tabacima od 20 maraka (pet serija) sa središnjim vinjetama. Kada se zna da je tiraž izdanja 28.000 serija, lako se dolazi do podatka da kompletnih tabačića ima 5.600. Da bi se izvršile domaće obaveze marke se izdvajaju iz približno 2.000 tabačića (uključujući konfekcioniranje FDC). Celih tabačića ostaje 3.600 i zbog toga Mihel u svom katalogu pravi razliku između serije sa vinjetom i celog tabačića, čija se cena ne dobija množenjem cene pojedinačne serije sa brojem 5.

Naravno, važno je da su marke likovno i grafički dobro izvedene, da izabrane teme i motivi koji se prikazuju na markama zaista povećavaju komunikološki kapacitet našeg društva, da su u nominalnim vrednostima i tiražu prilagodjene potrebama tržišta. U procesu njihovog stvaranja učestvuju stručnjaci različitih profila, a filatelisti imaju važnu reč u predlaganju izdavačkog programa.

Pored već afirmisanih umetnika - kreatora poštanskih maraka, Jugomarka ima Studio u kome se pripremaju konačna rešenja za štampu. U pripremi svakog novog izdanja uključuju se relevantne naučne, umetničke, sportske i druge institucije i zbog toga možemo govoriti o visokom kvalitetu naših poštanskih maraka.

Projekat Saveza filatelista Srbije PHILATELICA DANUBIANA zvanično je uvršćen u prateće kulturne programe Druge međunarodne konferencije dunavskih zemalja za umetnost i kulturu. Da bismo našim čitaocima približili ideju ovog značajnog kulturnog događaja prenosimo odlomak iz veće celine projekta II međunarodne konferencije dunavskih zemalja za umetnost i kulturu.

II MEDJUNARODNA KONFERENCIJA DUNAVSKIH ZEMALJA ZA UMETNOST I KULTURU

Opis projekta

Dunav je druga po veličini reka u Evropi, a najduža koja od izvora do ušća teče evropskim kontinentom. Najvećim delom svoga toka Dunav je plovni, a njegov sliv čine brojne, velike i značajne evropske reke. Već ove činjenice ukazuju na raznolikost i bogatstvo Podunavskog regiona koji su nedovoljno otkriveni i istraženi, a možda pomalo i zaboravljeni.

Tokom istorije duž Dunava nicali su naseobine od posebnog značaja, nicali su i nestajale kulture značajne za Evropsku civilizaciju u celini. Rečni tok bio je granica dve imperije, najpre

Rimske, pa Otomanske, da bi u XIX veku postao najznačajnija spona narastajućih centara industrije u Nemačkoj, s jedne strane, i poljoprivrednog regiona Balkanskog poluostrva, s druge. Ova reka je bila do te mere strateški, vojno i ekonomski značajna, da su za nju bili vezani i interesi velikih sila Engleske, Francuske, Italije i Turske. Rečni tok bio je put kojim su važni umetnički i kulturni tokovi uticali na Balkanske zemlje.

Danas, Dunav teče kroz deset evropskih država. Svaka od ovih država gradi svoj put na sopstvenom istorijskom, društvenom i kulturnom iskustvu, ali i na iskustvu Evrope i sa svešću o neophodnosti saradnje na svim nivoima. Saradnja, komunikacija, tolerancije, poštovanje razlika su uslov opstanka, kako sveta u celini tako i regiona, ali i svake pojedinačne države.

Uprkos činjenici da su one povezane brojnim istorijskim i savremenim vezama, da većina njih deli slične probleme tranzicije, kao i da međusobno zavise, zemlje Dunavskog regiona, a naročito njihovi predstavnici umetnosti i kulture, nemaju stalnu saradnju, verovatno zbog različitih puteva razvoja, a u nekim od zemalja i veoma burnih događanja u nedavnoj prošlosti.

Upravo stoga, ova konferencija je prevashodno posvećena umetnosti i kulturi, budući da se kultura uvek proglašava "predstavnikom društva", ali u realnosti većine zemalja Dunavskog regiona, ona je često zapostavljena, korišćena i zloupotrebljavana od različitih političkih i, čak, nepolitičkih, intelektualnih opcija.

Kultura je ipak prava riznica sećanja, tradicije, istorije i raznolikog nacionalnog i internacionalnog nasleđa. Kultura je i ono što menja društvo, pokreće nove pravce razvoja, čini vrednosti zajedničkim, gradi mostove komunikacije i dijaloga između različitih kultura.

Cilj ove konferencije je da promoviše kulturnu raznolikost kao bogatstvo Regiona. Većina

njegovih zemalja deli zajedničke vrednosti i probleme. Ova vrsta okupljanja u vidu konferencije/predstavljanja projekata može da, stimulisanjem preduzetništva u kulturi, zajedničkim preuzimanjem rizika, uvećanjem kulturnog tržišta/publike, kapaciteta i efikasnosti svih pojedinačnih i zajedničkih nastojanja, doprinese olakšavanju procesa tranzicije, rešavanju problema i sprovođenju neophodnih reformi.

Ideja o naizmeničnom smenivanju uloga domaćina i specijalnog gosta između razvijenih i manje razvijenih zemalja, ustanovljena kao princip na I konferenciji, ima za cilj da pospeši direktno predstavljanje i kulturnu razmenu između onih zemalja koje nemaju blisku i stalnu saradnju.

Nastanak ideje i Prva konferencija

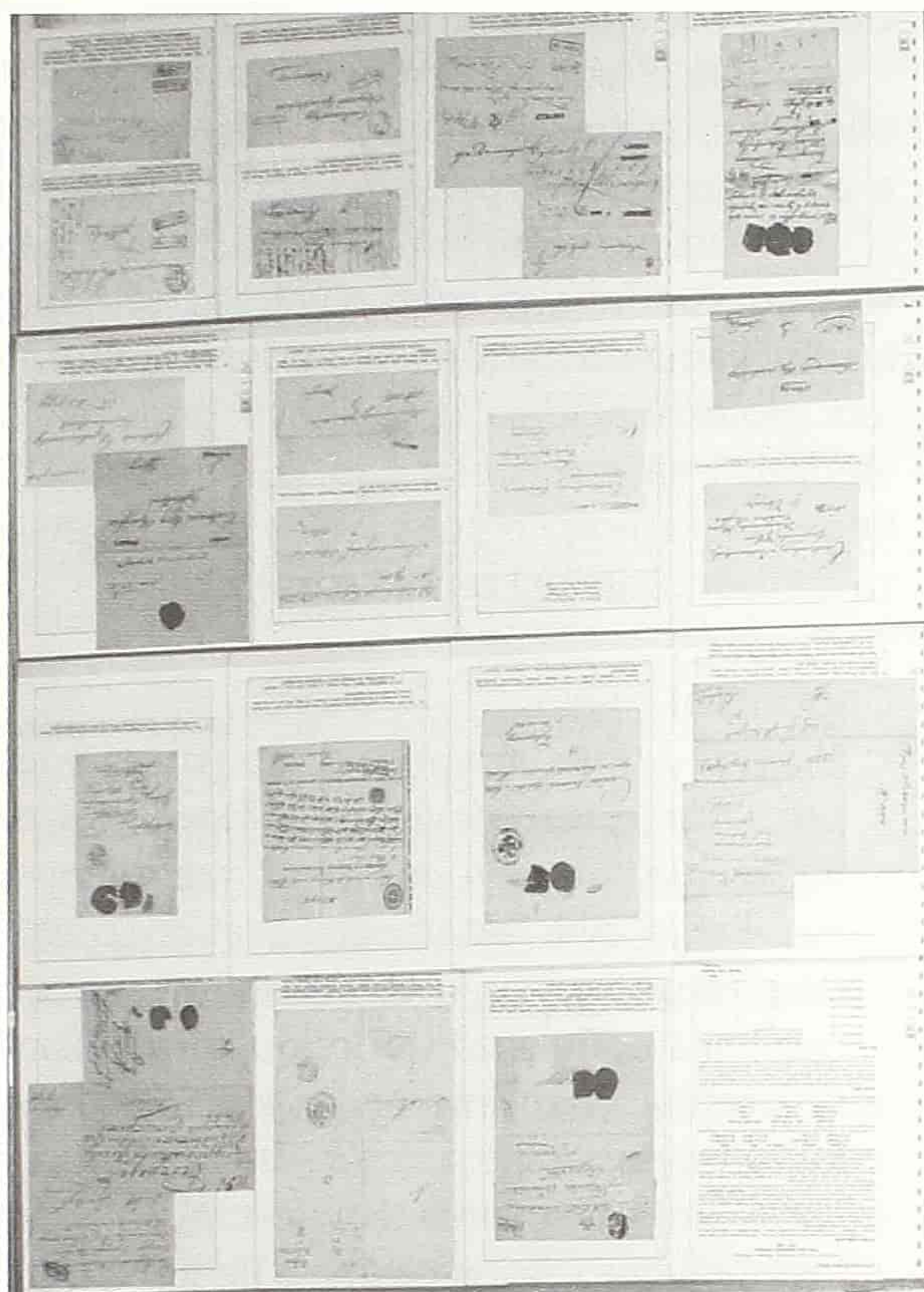
Prva međunarodna konferencija dunavskih zemalja za umetnost i kulturu održana je od 21. do 23. septembra 2001. godine u Regenzburgu (Nemačka), a proizašla je iz umetničkog

projekta/performansa posvećenog umetnosti i miru, Pax Danubiana (International Art and Peace Performance pax Danubiana) koji je održan 23. septembra 2000. u svih deset podunavskih zemalja uz učešće 1857 umetnika.

Začetnik projekta, ideje i realizacije Prve konferencije je umetnica rukovodilac kulturnog centra KunstKnoten iz Regensburga (Nemačka), Regina Helvig Šmit.

Prva konferencija je okupila relevantne predstavnike svih zemalja Regiona, umetnike zemlje domaćina i specijalnog gosta (Srbija), ali i predstavnike evropskih institucija: Emilija Miler i Doris Pak (Evropski parlament), Bodo Hombach (Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope), čime je istaknut značaj Konferencije i data podrška ideji koju promovise.

Osnovna ideja za ustanovljenje Konferencije podunavskih zemalja je uspostavljanje mreže za kulturu i umetnost u cilju istinskog međusobnog upoznavanja, razumevanja i poštovanja drugih i drugačijih, a radi izgradnje trajnog mira, poštovanja ljudskih prava i sloboda. Ovu ideju je verovatno moguće ostvarivati na različite načine, ali se direktnim kontaktima i razmenom na mnogim nivoima, zajedničkim promišljanjem i koordiniranim donošenjem odluka o značajnim kulturnim/političkim pitanjima, kao i saradnjom rukovođenom određenim projektima u Regionu sigurno može značajno doprineti olakšavanju procesa tranzicije mnogih zemalja Dunavskog regiona i prihvatanju evropskih standarda na

čitavom kontinentu.

Na Prvoj konferenciji postignut je dogovor da se Konferencije održavaju bijenalno, da domaćin Druge konferencije (2003.) bude Beograd (Srbija i Crna Gora), a zemlja u statusu specijalnog gosta - Austrija.

Osnovna misija Konferencije je stvaranje čvrstih osnova za trajni dijalog i stvarnu saradnju na svim nivoima (od neposredne saradnje među umetnicima i institucijama do nacionalno vođenih kulturnih projekata i politika) i u svim fazama (od projektnih ideja do njihove pune realizacije) u cilju afirmacije zajedničkih vrednosti ali različitosti kao kulturnog bogatstva i potencijala za integraciju u Regionu i samog Regiona u evropske i svetske tokove, što je od posebnog značaja za manje razvijene i zemlje u tranziciji.

Dugoročni ciljevi:

- Uspostavljanje trajnog i konstruktivnog političkog/kulturnog dijaloga uz priznavanje, razumevanje i poštovanje razlika kao bogatstva Regiona
- Razvijanje kulture mira i mirnog rešavanja problema
- Razvijanje svih aktivnosti, osebno onih u oblasti kulture i umetnosti, koje dooprinosu stvaranju čvrste osnove za stvarnu evropsku (kulturnu) integraciju bez linija podele, za slobodnu komunikaciju i protok ideja, projekata i ljudi bez diskriminacije režimom viza, od kojeg prvenstveno treba osloboditi umetnike i kulturne poslenike
- Podsticanje formalnih i neformalnih vidova umrežavanja među stvaraocima, institucijama i zvaničnicima u Regionu u cilju osnaživanja preduzetništva, razvoja i uvećanja tržišta, obnove institucija i sistema kulture, planiranje trajne regionalne saradnje kako sastavnog dela nacionalnih kulturnih politika/strategija zemalja učesnica.

Kratkoročni ciljevi:

- Ostvarivanje neposrednih kontakata, razmena mišljenja i ideja i formulisanje "akcione platforme" za saradnju u Dunavskom regionu i Regiona u evropskim i svetskim projektima na osnovu "berze" konkretnih i potencijalnih projekata bi/multilateralne saradnje, kako u oblasti savremene produkcije tako i kulturne baštine.

Organizacija projekta:

Manifestacija će se odvijati u tri glavna segmenata:

1. Radni deo Konferencije – paneli i prezentacije projekata i
2. Umetnički deo – izložbe i umetničke prezentacije austrijskih umetnika, kao specijalnih gostiju Konferencije
3. Prateći kulturni/umetnički programi – izložbe, koncerti, pozorišna predstava, kulturno-turistički izlet,...

MAIL – ART

SLOBODNA UMETNIČKA ZONA

(od nerazumevanja suštine do nipodištavanja smisla)

*“Komunikacija: Ovo je naša teritorija,
ne uznemiravajte nas!”*

Franz Oberman

Pošta, taj u velikoj meri moćni posrednik u ljudskoj, a i umetničkoj komunikaciji, konačno se i kod nas izbudila nakon dugogodišnje letargije i, evo, poziva narod da “stvori umetničko delo, lako je! “Šta je Mail-Art pita s velikog postera /poziva za učešće u projektu poštanske umetnosti/umetnosti poštom (ova druga varijanta je tačnija) i odgovara: poruke, kolaži, pesme, uputstva upućene poznatim ili nepoznatim osobama bez obzira na odgovor. (No comment!). Slobodno izražavanje ne obazirući se na tržište i institucije. Razglednice, pečati, marke, pisma, objekti ... Sve je dozvoljeno! Možete da pošaljete oslikanu cipelu, obloženu ciglu, list sa drveta, svojeručno napravljenu razglednicu ili pečat ... “Dakle, sada je sve dozvoljeno, a šta je sve bilo nedozvoljeno u godinama pre ove 2003. – to znaju malobrojni mail-artisti odavde, ali i širom planete Zemlje.

No, nije sve ovako jednostavno, niti se u komunikaciji, pogotovu umetničkoj komunikaciji daju lako objasniti epifenomeni savremene umetnosti – u koje spada i mail-art, kao planetarni fenomen – koje je, ne retko, teško pratiti i razjasniti. Ako je forma princip manifestovanja umetnosti, komunikacija može i mora da bude sadržaj umetnosti. Nije baš lako objašnjiv ni komunikacijski proces: izvor/pošiljalac – posrednik/medij – odredište/primalac ... Mail-art, kaže jedan od najpoznatijih mail artista sveta, Guy Bleus, belgijski umetnik, sadrži bogat arsenal umetničkih aktivnosti: od individualnih iskustava, socio-političkih događaja do formalnih problema prevedenih u vizuelnu poeziju, figurativnu ili konceptualnu umetnost upotrebom raznih tehnika. Komunikacija je transmisija informacije. Razlog funkcionisanja je transmisija, što znači da je mail-art procesualna umetnost, da podrazumeva komunikaciju i razmenu.

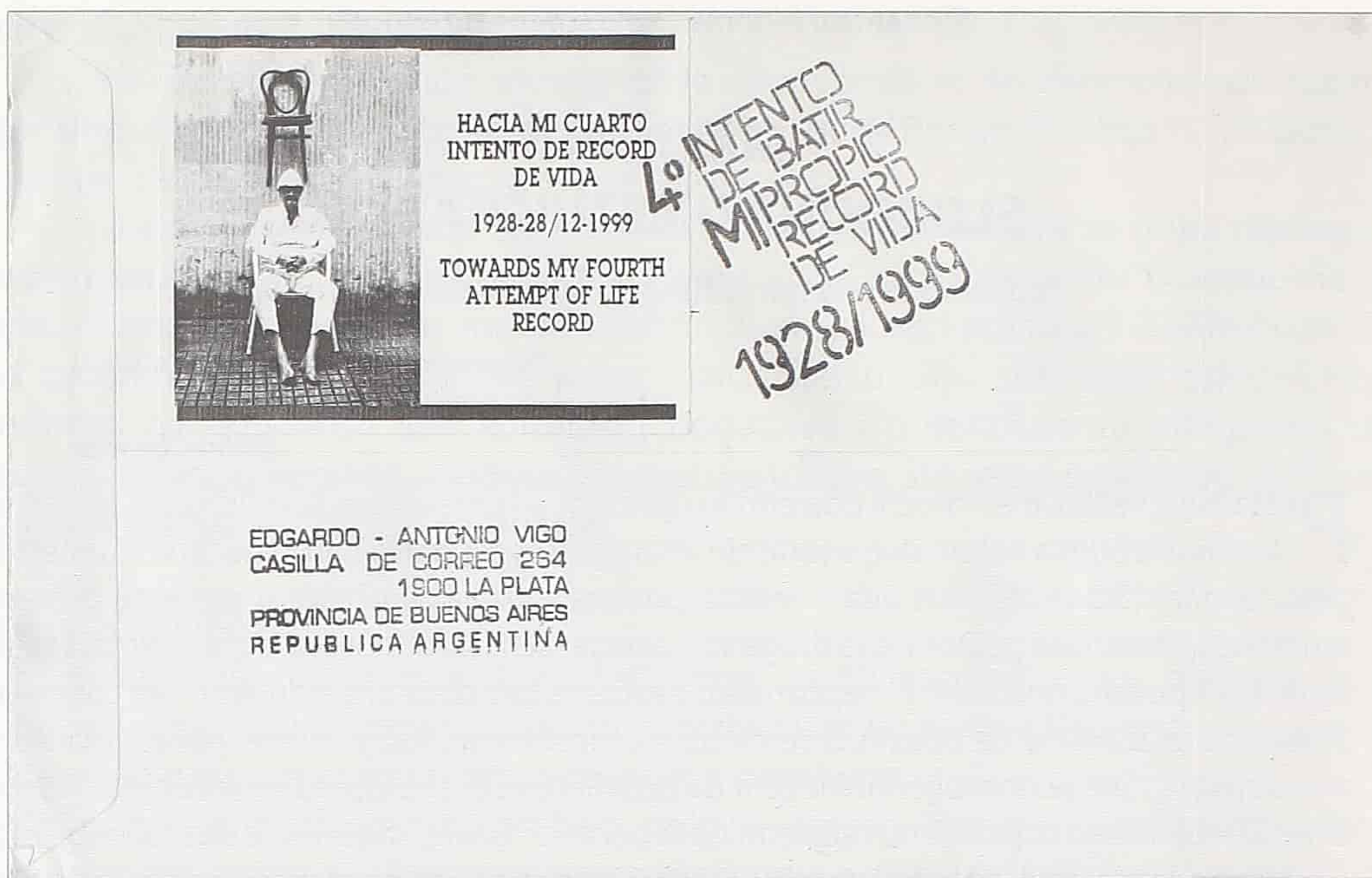
Ali, za bolje razumevanje mail-arta može, pre svega, da posluži tekst Prvog međunarodnog mail-art manifesta, koji su sastavili najagilniji akteri dopisne škole umetnosti i prvog prepoznatljivog začetka mail-arta, kao izdanka Fluxus umetnosti:

“Mail-artisti širom sveta, mail-artu je 20 godina!

1962. Ray Johnson je došao na ideju da osnuje Njujoršku dopisnu školu umetnosti ... Bila je to škola, kako je Tomas Albright rekao u reviji Rolling Stone (april 1972.) “koju su činili samo njen vodja, umetnik-kolažist Ray Johnson i statut, a, u stvari, stotine osoba – umetnika, kritičara, glumaca koji su primali njegove pošiljke i pisali mu.”

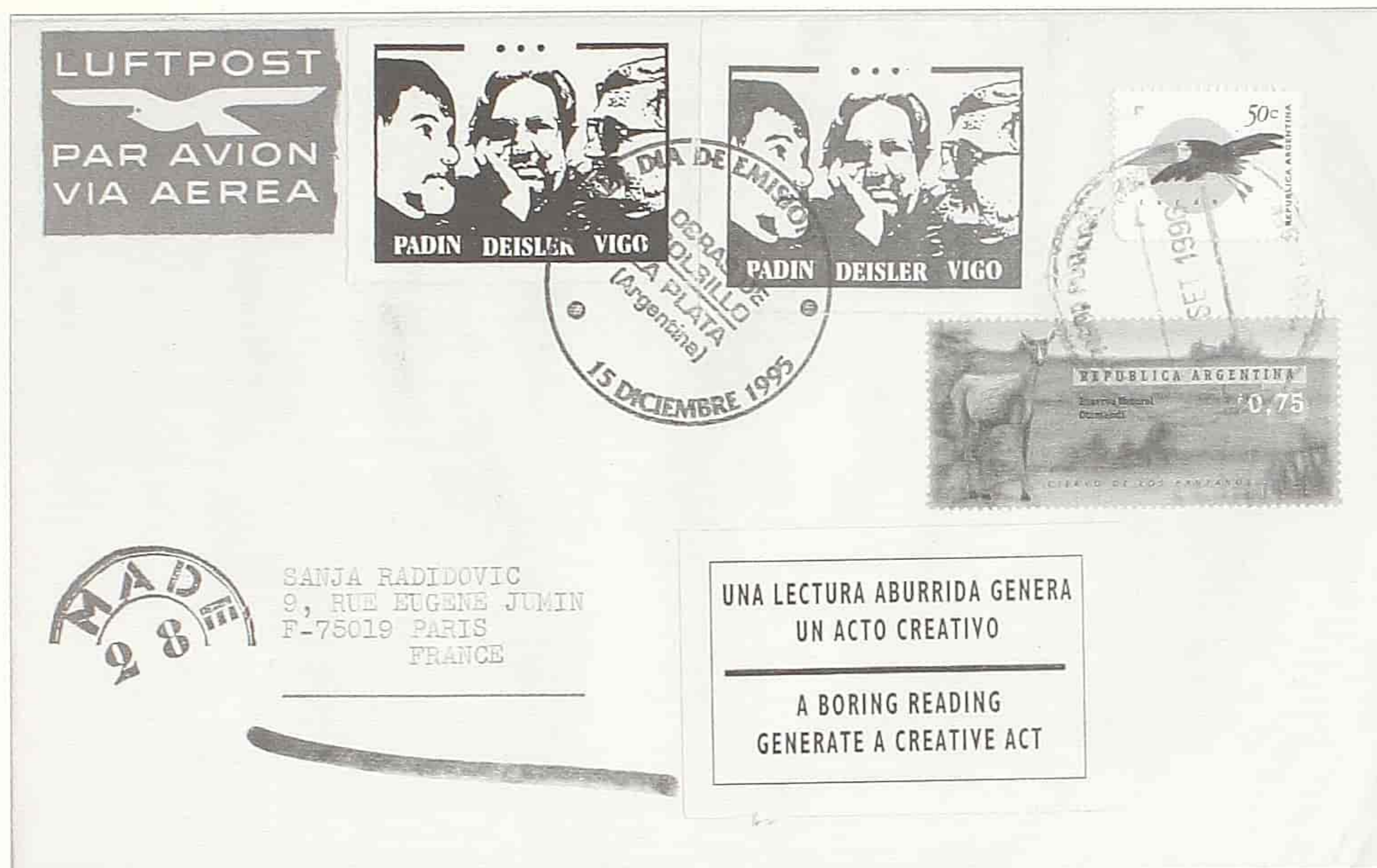
Danas, 1982. godine trebalo bi, pre svega, da odamo počast Ray Johnsonu i njegovoj Njujorškoj dopisnoj školi umetnosti, ali, u isto vreme i da formulišemo osnovne stavove po kojima se mail-art razlikuje od svih prošlih i sadašnjih umetničkih tendencija:

1. Mail art je oblik komunikacije koja može biti upućena jednoj ili više osoba, a koja se tiče sfere “privatnog” ili “društvenog” života. Mail-art je rođen da bi se suprotstavljao dosadnim umetničkim školama koje su stvorili trgovci, galeristi i kritičari, koji su umetnost uvek

EDGARDO - ANTONIO VIGO
 CASILLA DE CORREO 264
 1900 LA PLATA
 PROVINCIA DE BUENOS AIRES
 REPUBLICA ARGENTINA

- gušili i guše je i sada vršeci pritisak, svodeći "umetnička traganja" na puki ekonomski efekat. Mail-art se razvijao i menjao, što je rezultat saradnje hiljade "buntovnih" umetnika koji su mail-art pretvorili u novu umetničku, kulturnu i društvenu stvarnost.
2. Metod kojim se mail-art koristi (što predstavlja i njegov jezik) jeste jezik svakodnevnice uperen (u vidu "poštanskih raketa" čije su glave ispunjene fantazijom) prema gluposti, licemerju, jeresi, idealizmu, ideologiji, anarhiji, moralu, otadžbini, religiji, politici, tržištu kulture, ... manipulišući svim materijalnim produktima tehnološke imperije, uključujući i njene skrivene jezike, toteme i tabue.
  3. Tehnike mail-arta su: kolaž, fotokopija, marke umetnika, vizuelni radovi na koverti, gumeni pečat, pisaća mašina, ciklostil, raznovrsni kancelarijski materijal, nalepnice itd.
  4. Mail-art teži (skoro postignutom) formiranju jednog međunarodnog umetničkog kruga koji deluje paralelno s oficijelnim, sa sopstvenom "teritorijom" kulture i socijalne identifikacije. Ponekad može da sadejstvuje s oficijelnom umetnošću, ali samo iz strateških potreba.
  5. Mail-art se rasprostire posredstvom mehanizama međunarodne pošte koja funkcioniše poput razglasne kutije, sa svim manama, krizama i neizvesnostima.
  6. Jezik mail-artista je složen "koktel" kultura, kadar da se saživi i da razume sve što se događa. U njega su uključeni vizuelni i fonetski pesnici i oni koji eksperimentišu jezikom na svim nivoima.
  7. Mail-art je snažan međunarodni krug – kako je već rečeno – stvoren izuzetnom saradnjom, koji odbija ideju tržišta kulture. Bazira se na stotinama privatnih arhiva širom Sveta, povezanih u sakupljanju, svrstavanju i proučavanju mail-art radova. Arhive takodje vrše i difuziju ovog fenomena širom Sveta putem izložbi, publikacija, predavanja, slanjem dokumentacije i drugih pošiljki.
  8. Mail-art danas u svetu predstavlja snažan aspekt međunarodne kulture, još "neistrošen",

sa političkim i socijalnim implikacijama, uprkos težnjama da se ovaj fenomen ignoriše (na nivoima institucija, barem u Evropi) ili da mu se suprostavi u raznim vidovima (zatvorom i mučenjem u zemljama sa diktatorskim režimima).

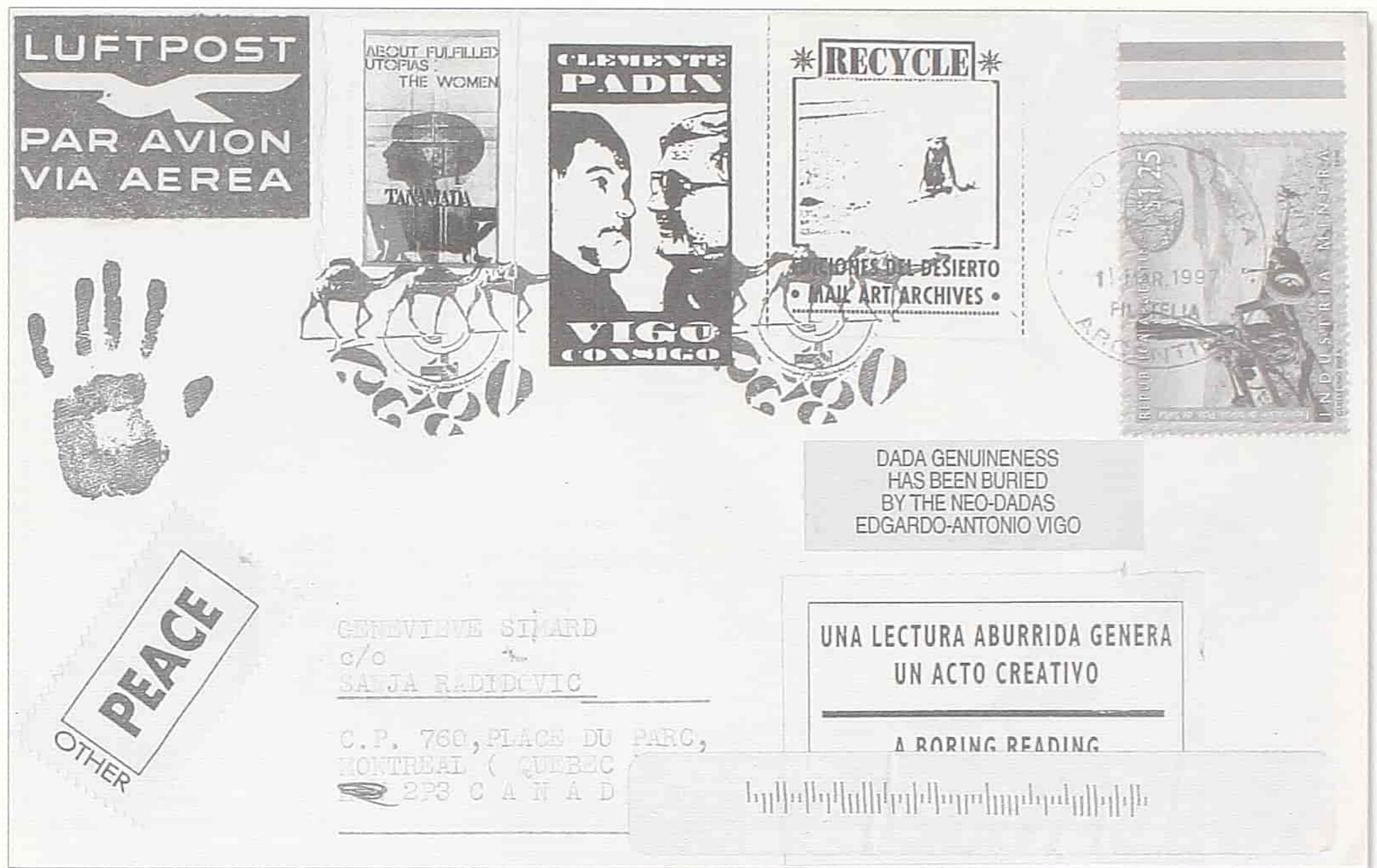
9. Najzad, budućnost mail-arta: napretkom svetske tehnologije i slanjem u orbitu hiljade veštačkih satelita svakako da će se i mail-art izmeniti kao medij (isporuka, razmena i rad na ARTiklima) kao i jezik (reprodukcija radova u originalu putem video-terminala, kompjutera, javnim i privatnim kanalima).

(Potpisnici Manifesta: Graziela Guitirez Marx / Argentina, Guillermo Deisler / Bugarska (Čile), Anna Banana / Kanada, Danijel Daligand / Francuska, Vittore Baroni, Alfredo Casalli, G.A.Cavellini, Giovanni Fontana, Mino Luiziniolli, Eugenio Miccini, Enzo Minarelli, Romano Peli, Lamberto Pignolli, Michelle Verzari / Italija, Carlo Pittore, Buster Cleveland, W.B.Gaglione, Judith Hoffberg, Tommy Mew / SAD, Ulisses Carion / Holandija (Meksiko) i Vana Salatti / Švedska).

Iako nakon više od dvadeset godina ovaj manifest zvuči kao anahronizam, iako su se od tada zbilja tri kongresa (Prvi međunarodni mail-art kongres 1986., Prvi međunarodni decentralizovani kongres networkera 1992. i Prvi međunarodni kongres neobičnih susreta 1998.) povodom mail-arta, neki stavovi izloženi u manifestu, dakle, ne preteče mail-arta ... Marcel Duchamp je u svoja ready-made ostvarenja uvrstio i četiri dopisnice iz ciklusa "grand verre-Rendez-vous of 6. february 1916. (pod nadimkom ing. Mutt), ali, osim DADAista i futuristi, kasnije i nadreslisti, služili su se medijom pošte.

Osim Fluxus umetnika i umetnici prve poratne japanske avangardne grupe Gutai (osobito prof. Shozo Shimamoto i njegova A U/umetnička unija Neidentifikovane umetnosti), kao i umetnici Novog Realizma, pa i pop-arta mogu se smatrati pretečama mail-arta u onom smislu u kome se on nametnuo kao pokret i kao savremena umetnička praksa, poznat još i kao co-rencspoDANCE-art, art as communication, junk-mail (pošta otpadaka) contact-art, kunst-post, global-art ...

Vrlo je interesantno gledište švajcarskog umetnika Günthera Rucha, člana ex Fluxus grupe

Eccart iz Ženeve i izdavača časopisa CLINCH ... U svojoj kratkoj, nekompletnoj hronologiji poruke (1982.) on odbacuje humanistički i psihološki romantizam, a određuje tri pravca kretanja savremene misli i umetnosti koji su bitno uticali na umetnost komunikacije (što je suštinski mail-art) i na začetak mail-arta:

- transcendentalno-halucioni (Huxley-Ginsberg-Leary),
- kreativnost i socijalni angažman (Steiner-Bakunjin-Beuyes) i
- determinizam i kauzalitet (Duchamp-Satie-ZEN)

Naravno, Ruch polazi od prvih vidova komuniciranja i od pojave pisma (u vavilonskoj, perzijskoj i kineskoj kulturi), da bi, potom, u istorijskom pregledu svih vidova komuniciranja dospelo do savremene umetnosti u čijem središtu dominiraju pitanja umetničkog komuniciranja i estetske percepcije.

Takodje, interesantno je i kako su se neki umetnici "upecali" u mail-art network (medjunarodnu mrežu umetnosti komuniciranja ili Eternal Network/Večitu Mrežu, kako ju je nazvao Robert Filliou, Fluxus umetnik) ... Dr Klaus Groh (poznat i kao Dr DADA) kroz saradnju sa Fluxus umetnicima, kao, recimo i naš Miroljub Todorović, uz napomenu da je on iz davnog razgovora sa Ray Johnsonom shvatio da ovaj ističe corespODANCE (igru, dakle), a sam naziv mail-art nije njegov nego, u stvari, Johna Evansa, američkog slikara. John Held Jr., autor, između ostalog, opsežne MAIL-ART BIBLIOGRAFIJE, tako što je u Amsterdamu kupio zanimljive pečate i počeo da ih koristi u svom radu, a tek po povratku u Njujork (1975.) u New York Timesu video prvi članak o mail-artu, stupio u kontakt sa Ray Johnsonom i Edwardom Plunkettom, potom u Amsterdamu sreo Ulisesa Cariona, meksičkog umetnika koji je u Amsterdamu imao knjižaru-galeriju Other Books and Co., i prodavao alternativne umetničke publikacije, pa i mail-art tvorbe. Ruud Jansenn, osnivač Medjunarodne unije mail-artista (I.U.M.A.), holandski umetnik tvrdi da je bio u mail-art mreži pre ikakvog saznanja o suštini mail-arta, izdavajući TAM (Putujuća umetnička

pošta) fanzin. Janssen je gotovo dve decenije uredno vodio datoteku podataka o mail-artu i mail-artistima (k njih prema proceni Vittorea Baronia, autora čuvene knjige ARTE POSTALE, ima oko 20.000 u svetu), a njegov projekt knjižica sa intervjuima najpoznatijih svetskih mail-artistata (pedesetak najaktivnijih) verovatno u najvećoj meri objašnjava ovaj fenomen savremene umetnosti. On je sad u E-mail mreži, posvećen komuniciranju posredstvom Interneta, baš kao i veći deo "starih" mail-artistata koji ono "konvencionalno" komuniciranje poštom nazivaju snail-mail (puževa pošte), a oni su, eto, u brznoj pošti ...

Čini mi se da je do suštinske promene u umetničkom komuniciranju došlo sredinom osamdesetih nakon višegodišnjeg nastojanja nekoliko mail-artistata da ovaj pokret učine delotvornijim, uzbudljivijim, raznovrsnijim, življim ... Ruggero Maggi iz Milana je lansirao sledeći slogan – "Budućnost mail-arta? Nakon pisama, audio i video projekata, kompjutera ... LIČNI KONTAKTI!" Švajcarski umetnik H.R.Fricker, autor Prvog m.a. kongresa (uz Rucha), odmah je promovisao novi "umetnički pokret" – turizam! I, doista, od tada su počeli u mnogo većoj meri multimedijalni programi / festivali uživo, tako da neki već imaju priličnu tradiciju ...

Šteta je što mi ovde nikad nismo naišli na dovoljno razumevanje institucija kulture, ali i sponzora i donatora, bez obzira na priličan broj realizovanih izložbi i drugih projekata Andreja Tišme, Miroljuba Todorovića, Miroljuba Filipovića – Filimira, Nenada Bogdanovića, Dragana Nešića, Jaroslava Supeka, pa i mojih tridesetak projekata. Tek kroz susrete s inostranim gostima, predavanja, video-projekcije, nastupe pesnika, performanse, procesne demonstracije, instalacije i ulične akcije iskazalo bi se svo semantičko i vizuelno bogatstvo savremene umetničke prakse, kao plod umetničke saradnje započete u mail-art mreži.

MAIL ART - OD DOPISNE KARTE

DO NOVIH TEHNOLOGIJA¹

Dopisnica, kao poštanski materijal, pojavila se u Austro-Ugarskoj u drugoj polovini XIX veka i odmah pobudila veliki interes kod umetnika; medju kojima je Pol Eljar (francuski pesnik) voleo da u maniru nadrealista, po nekoj svojoj zamisli, redja i stvara odredjene mozaičke kompozicije.

Pojava mail-arta dovela je do prave poplave umetničkih dopisnica, štampanih ili odslikanih, i u tom obilju kreativnosti sa mnogo izuzetnih ostvarenja izdvajaju se dopisnice Bena "Poštarev izbor" sa adresnim delom s obe strane, ili Jozefa Bojsa "Fluxus Zone West - Fluxus West".

U okviru obeležavanja 120-godišnjice izdanja prve zvanične dopisnice italijanski umetnik Đovani Broi je u Firenci (galerija Ufici (Uffizi), odeljenje Kraljevske pošte) organizovao 1990. go-

dine prvu izložbu sopstvenih dopisnica "Pošta u igri" na kojoj je predstavio dopisnice ne samo kao proste nosače napisanih poruka, grafičke ili fotografske slike, već i kao objekte koji se konstruišu, ručno izrađuju, menjaju i dopunjavaju . . .

Koverat, kao osnovni nosilac svake korespondencije, takođe je menjan na razne načine, tako da prenosi sliku koju o sebi želi da stvori pošiljalac. Prepoznatljiv je koverat Pauzija koji često koristi delove cipela da bi oživeo površinu svojih pošiljki; ili koverat Gi Blea, belgijskog umetnika koji ismeva poštu time što svoje dopisnice pretrpava izmišljenim žigovima. U ovom poslednjem slučaju, želja umetnika nije estetika nego pokušaj kršenja poštanskih propisa i zloupotreba pošte kao institucije.

¹ Objavljeno putem Interneta pod imenom "De la carte postale"

Formalno gledano, koverat se može i unikatno ručno izraditi kao podloga (nosač) slika načinjenih mnoštvom grafičkih tehnika: serigrafija, ulje, gvaš, akvarel, crtež, kolaž, . . . Dešava se da koverat bude delo talentovanog stvaraoaca i da je načinjen od već odštampanog papira (prospekata, revija, novina, tapeta itd.) Ređe se koverti serijski proizvode: serigrafijom ili drugom štamparskom tehnikom i numerišu kao umetnička dela (grafike, slike, crteži, fotografije. . .).

Veliki broj umetničkih dela tranzitiraju kroz mail-art. Veoma je važan momenat da se pri tome, od strane protagonista ove marginalne komunikacije, isključuju umetničke institucije, trgovci umetničkim predmetima i celokupna normativna strana umetnosti. To se često vidi na pošiljkama kroz izraze: "Nije za prodaju", "Zabranjeno kopiranje", ali i na pozivima za učešće u projektima mail-arta: bez troškova, bez žirija i tehničkih ograničenja - slobodne dimenzije.

Danijel Deligan (Daniel Deligand), francuski mail-artist kaže: "U tome (mail artu, prim. D. J.) se nalazi ukus igre, želja da se umetnički izrazi i komunicira izvan ustaljenih normi, istraživanje slobode na estetskom i ekonomskom planu."

Postoje neprestani pokušaji da se mail-art privuče i institucionalizuje od strane zvaničnih i muzeoloških struktura, iako ni jedan mail-artist nije želeo da se tome pridruži. To je verovatno cena koja se mora platiti da bi se ostao slobodan i nezavisan.

(sa francuskog preveo Dušan Janjetović)

---

ponuda ponuda ponuda ponuda ponuda ponuda ponuda ponuda

Savez filatelista Srbije raspolaže sa ograničenim brojem primeraka svojih izdanja - filatelističkih knjiga i časopisa:

1. Dr Vojin Višacki: **Vojna pošta i sanitet Vojne granice 1496-1871**, po ceni od 600 dinara za primerak;
2. Kit Robinson: **Crna Gora - poštanska istorija**, po ceni od 300 dinara za primerak;
3. **Pojedinačne primerke časopisa Filatelista**, od broja 241 do broja 254 po ceni od 30 dinara za primerak;
4. **Kompletna godišta časopisa Filatelista**; 2000. g. (brojevi 241-244) po ceni od 120 dinara, 2001. g. (brojevi 245-248) po ceni od 120 dinara i 2002. g. (brojevi 249-253) po ceni od 150 dinara.

Po dogovoru isporučujemo ukoričena godišta (tvrdi povež sa štampom naslova na prvoj korici) što uvećava cenu godišta za 250 dinara.

Za porudžbine u vrednosti od 5.000 dinara i više odobravamo popust 10%.

Iskoristite priliku - naručite još danas i popunite vašu filatelističku biblioteku.

Porudžbine možete izvršiti telefonom/faksom (011) 638-751, pismenim putem ili neposredno od Saveza filatelista Srbije, Sremska 6/IV 11000 Beograd.

Preuzimanje: lično ili putem pošte - pouzećem. Cena za isporuku poštom uvećava se za troškove poštarine.

PROMENE U PREDSEDNIŠTVU SAVEZA

U Beogradu je 21. decembra prošle godine održana vanredna skupština Saveza filatelista Srbije na kojoj je izabran novi predsednik Saveza sa još tri člana Predsedništva.

Novi predsednik Saveza je dr Milan Radovanović, univerzitetski profesor iz Beograda, poznat filatelističkoj javnosti kao filatelista, izlagač, istraživač i autor više priloga u "Filatelisti" iz oblasti poštanskih celina i markofilije.

Novi članovi Predsedništva, sa jedinstvene liste izabranog predsednika, su: dr Mirko Caran, Zoran Marković i Slobodan Meandžija.

Predsedništvo je na mesto sekretara iz redova dosadašnjih članova Predsedništva izabralo Vojislava Begovića.

Detalj sa vanredne Skupštine SFS

Pored četiri nova člana Predsedništva i sekretara, članovi Predsedništva su još: Zoran Stepanović, Zlatimir Maljica, Vukadin Dimitrijević, Stevan Novaković, Šandor Kiš, Aleksandar Zarić, Hussein Čamdžić i Radujica Krunić.

Mandat ovog Predsedništva traje do 17. marta 2005. godine.

Prva sednica Predsedništva u izmenjenom sastavu održana je 30. januara ove godine.

U skladu sa programom koji je podneo Skupštini, prof. dr Milan Radovanović je za prvu sednicu Predsedništva pripremio operativni plan rada ovog tela. Prema nacrtu, koji je podeljen svim članovima Predsedništva, ovaj operativni plan obuvata:

- sagledavanje finansijskog stanja i materijalnog položaja Saveza,
- ažuriranje evidencije društava i članova u njima, kao i upoznavanje sa uslovima u kojima rade,
- način rada Predsedništva u sednicama i van njih,
- izdavačku problematiku (časopis "Filatelista" i posebna izdanja),
- plan rada za 2003. godinu,
- rad pomoćnih tela Predsedništva (nadzornog odbora i Suda časti).

U nacrtu su sva iznesena poglavlja detaljno razradjena pa je ocenjeno da ovaj dokument predstavlja dobro uputstvo za rad.

Predsedništvo je obavešteno da je u toku izrada završnog računa i da će tek kada bude izveden konačan obračun biti moguće tačno sagledati finansijsko stanje. Predsedništvo je donelo odluku o visini članarine za 2003. godinu, koja ostaje Savezu, u iznosu 150 dinara. Kao

i do sada, omladinci neće plaćati članarinu, a društva mogu utvrditi ukupan iznos članarine i preko naznačene obaveze prema Savezu, s tim da taj deo zadržavaju za svoju aktivnost.

U vezi sa budućim radom Predsedništva, već za prvu sednicu članovima je dostavljen nacrt Pravilnika o radu Predsedništva. Na ovaj tekst pismene primedbe su dostavljene iz SF Vojvodine, koje su posle razmatranja uvršćene u konačan tekst Pravilnika kao i one koje su se odnosile na pravno-tehničku redakciju teksta a podnesene su na sednici.

U dnevni red sednice uvršćeno je pitanje organizacije izložbe "Srbijafile" XIII. Ovo pitanje bilo je najavljeno za decembarsku sednicu Predsedništva pa je povučeno posle odluke Predsedništva da na decembarskoj sednici raspravlja samo o zahtevu za ostavkom dosadašnjeg predsednika. No, i ovog puta, izostala je odluka o organizovanju ove tradicionalne izložbe, ove godine u Novom Sadu, zbog neobavljenog posla članova Predsedništva iz Vojvodine.

Filatelistima Vojvodine ponudjeno, da ove godine oni budu domaćini "Srbijafile", pored ostaloga i zbog toga što bi njome bile obeležene velike godišnjice Pošte i filatelije u Vojvodini. Naime, ove godine navršava se 250 godina od početka rada pošte u Petrovaradinu i 150 godina od početka rada pošte u Novom Sadu, kao i 80 godina od osnivanja Novosadskog filatelističkog društva. Zaključeno je do se naredne sednice (do sredine februara) izadje sa jasnim stavom da li je moguća organizacija "Srbijafile" XIII u Novom Sadu čiji bi domaćini bili filatelisti Vojvodine. Kao mogući grad-organizator takodje je pominjano Pančevo sa tamošnjim filatelističkim društvom. Ove godine ovaj stari grad na Tamišu obeležava 850 godina postojanja, pa je to, svakako, dobra prilika da se ovaj veliki kulturni događaj organizuje u Pančevu.

Još dva društva podnela su potrebna dokumenta za prijem u Savez filatelista Srbije. To su "Srpski filatelistički klub" iz Beograda i društvo "Car Lazar" iz Čuprije. Predsedništvo je donelo odluku da se ova dva društva prime u Savez filatelista Srbije.

Nastavak sa strane 1

da je Filatelista suviše stručan i da ga treba učiniti razumljivijim i u tom smislu pristupačnijim većem broju čitalaca željnih prave informacije (valjda je i za to potrebna stručnost?), nije bilo konstruktivnijih predloga pa smo se razišli pitajući se kakva je svrha ovakvih rasprava?!

Pored prilično sumorne slike dela domaće filatelističke stvarnosti, postoji druga - daleko vedrija, ispunjena je učestvovanjem naših izlagača na izložbama, objavljivanjem stručnih radova u filatelističkoj štampi, organizovanjem filatelističke nastave u školama i drugim sadržajima filatelističkog rada.

"Srbijafile XIII" biće obeležena izdanjem prigodnog bloka, žiga i FDC, dok će Konferenciju obeležiti izdanje prigodnih maraka, prigodni žig i koverat (FDC).

Organizator izložbi će katalogizirati, prigodnim žigovima i drugim filatelističkim izdanjima obeležiti sve događaje.

Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije dalo je saglasnost Asocijaciji filatelista Srbije i Crne Gore za držanje predavanja o filateliji u osnovnim i srednjim školama Srbije u kojima za to bude izraženo interesovanje učenika.

UKSC "Pinki-Zemun" počev od 12. aprila, svake subote se organizuje besplatna filatelistička škola za učenike uzrasta od 10 do 15 godina. Predavači su naši istaknuti filatelisti.

Izašao je ponovo dobar i veoma koristan treći broj.

V.B.

BIBLIOGRAFIJA

ČLANCI OBJAVLJENI U 2002. GODINI

Od Dišana do Džonsona i sledbenika (I deo - Sa francuskog preveo Dušan Janjetović)			252	
Od Dišana do Džonsona i sledbenika (nastavak iz prethodnog broja. Sa francuskog preveo Dušan Janjetović)			253	
Slobodan	Bajić	Falsifikati temišvarskih pisama	252	9
Vojislav	Begović	Montenegrofila 2002 i Jufiz XI	251	1
Vojislav	Begović	Filatelistički praznik na jezeru	251	74
Vojislav	Begović	Crna Gora - poštanska istorija (prikaz knjige engleskog autora Kita Robinsona)	252	76
Vojislav	Begović	Coupon réponse international	253	24
Vojislav	Begović	Art postalije	253	57
Zoran	Bošković	Poštansko-istorijski dokumenat raritet iz moderne zbirke	251	40
Zoran	Bošković	Lokalno izdanje Doboj - od mita do istine (prikaz knjige Gorana Baraća)	252	78
Prim. dr Aleksandar	Brusin	Papir osnovni element poštanske marke	249	55
Husein	Čamdžić	Jedna sasvim neobična Dečja nedelja	253	32
Dr Mirko	Caran	Novi katalog celina (prikaz knjige Dušana Stojsavljevića "Katalog poštanskih cjelina Jugoslavije")	252	77
Herman	Dic	Oto Bikel u Crnoj Gori (nastavak iz prethodnog broja)	249	9
Vukadin	Dimitrijević	Falsifikati sa područja austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine	249	64
Vukadin	Dimitrijević	Falsifikat na dopisnici Kraljevine Srbije	253	23
Prof. dr Dragoslav	Djukanović	Šahovska olimpijada Dubrovnik 1950.	251	43
Prof. dr Dragoslav	Djukanović	Dečja pošta i djačka pošta	253	28
Prof. dr Dragoslav	Djukanović	Jufiz XI artist atamps	253	43
Branislav	Igić	Filatelistička izložba u Herceg Novom	253	50
Dr Milorad	Josipović	Železnička pošta u Srbiji za vreme nemačke okupacije 1941-1945	252	15
Dr Velizar	Kardoš	Rekonstrukcija ploče novinske marke Srbije od 1 pare iz 1868. godine	249	16
Tomo	Katurić	Krajem maja u Podgorici, Republička izložba Crne Gore	249	76
Slobodan - Bodo	Knežić	Skriveni znaci gravera na markama Jugoslavije	249	50
Branislav	Kujundžić	Poštanske celine, metodologija sakupljanja i postavka izložka	249	19
Ana	Matić	IV Cetinjski bijenale, Projekat "anonimNO"	252	66
Bogdan	Petrović	Anatomija jednog falsifikata	251	21
Bogdan	Petrović	Jufiz XI iz ugla predsednika žirija	253	34

Djordje	Radičević	Turska državna i austrijska konzularna pošta u Bosni i Hercegovini (nastavak iz prethodnog broja)	249	2
Djordje	Radičević	Turska državna i austrijska konzularna pošta u Bosni i Hercegovini (nastavak iz prethodnog broja)	251	3
Djordje	Radičević	Austrijska pošta Neum 1879-1918	252	2
Prof. dr Milan	Radovanović	Prilog karakterizaciji cenzurnih žigova u Prvom svetskom ratu 1916-1918	253	16
Jovan	Reljin	Nova izdanja ZJPTT	249	69
Jovan	Reljin	Nova izdanja ZJPTT	251	61
Jovan	Reljin	Posle Balkanmaxa u Plevenu	252	50
Jovan	Reljin	Nova izdanja ZJPTT	252	59
Jovan	Ristić	Ugovorne pošte na tlu SR Jugoslavije	251	49
Jovan	Ristić	Jufiz XI nekad i sad	253	39
Bernard Ivan	Šarp Tangl	Preplavljeni žigovi mađarskih pošta u upotrebi u Kraljevini SHS	251	37
Dušan	Stojsavljević	Novi pravilnik FIP za tematsku filateliju	253	44
Andrej	Tišma	Sredstva izražavanja u dopisnoj umetnosti	249	62
Dr Jovan	Veličković	Pisma crnogorske pošte Šavnik iz 1945. godine	249	48
Dr Jovan	Veličković	Falsifikati na tekućoj traci	249	67
Dr Jovan	Veličković	Srbija 1866/80, frankirane novine, originali i falsifikati (prevod sa engleskog originala: Dušan Janjetović)	253	1
Dr Jovan	Veličković	Poštanska istorija Crne Gore - prikaz izložka Aleksandra Boričića (velika nagrada izložbe Srbijafile XII)	253	10
Dr Jovan	Veličković	Pisma uredništvu - povodom članka Slobodana Bajića "Falsifikati temišvarskih pisama"	253	15
Dr vet.med Vojin	Višacki	Lokacije nemačkih vojnih pošta na Balkanu 1941-1945. Die Verweilstätten der deutschen Feldposten am Balkan 1941-1945.	250	
Dr vet.med Vojin	Višacki	Poštanski žigovi u Boki Kotorskoj za vreme italijanske uprave 1941-1943. godine	251	33
Gojko	Vrtunić	Ulaganje u filateliju	251	67
Miodrag	Vučković	Menzulski saobraćaj u Crnorečju	251	15
Milan	Vukosavljević	Doplatne marke Crvenog Krsta i njihova upotreba 1947-1975.	249	23
Milan Vojislav	Vukosavljević Begović	Pošta Golootočana	252	17
Milan	Vukosavljević	Doplatne marke Crvenog Krsta i njihova upotreba 1976-1991. (nastavak)	252	46
Živan S.	Živković	Mail art u praksi jugoslovenske avangarde	251	77

IN MEMORIAM

Slobodan Bajić

1918-2002

Trećeg decembra 2002. godine iznenada je preminuo naš istaknuti član, izlagač i filatelisički pisac Slobodan Bajić.

Slobodan Bajić je po svom shvatanju filatelije i karakterističnom traganju za istorijskim faktima sa urodjenim talentom istraživača i smislom da sve do čega je došao verodostojno prenese i saopšti javnosti spadao u red naših najobrazovanijih filatelista. On je od samog početka bavljenja filatelijom pokazivao da filatelija ne znači pasivan sakupljački odnos pojedinca prema odredjenom poštansko-filatelističkom materijalu, već kreativan stvaralački doprinos kulturi i istoriji svoga naroda koji je vredno zabeležiti. Takvo svoje opredeljenje pokazivao je gradeći strpljivo, sa karakterističnim razvojnim nijansama, svoj izložak posvećen prisustvu pobedničke srpske vojske u I svetskom ratu u oblastima Banata i Baranje.

Pobrao je više izlagačkih uspeha (poslednji: velika pozlaćena medalja na Jufizu XI) sa izložkom koji je nama poznat pod imenom "Prvo i drugo temišvarsko izdanje 1919". Bajić ne bi bio dosledan sebi da nije jednako strpljivo, savesno i historiografski odgovorno, kao što je radio na svom izložku, radio i na svojoj knjizi pod istim imenom koja je doživela više izdanja. Pripremao je novo izdanje prošireno i dopunjeno novim značajnim saznanjima.

Odlazak Slobodana Bajića je veliki gubitak za srpsku filateliju.

V. B.

Kujović Slobodan - Suki

1933-2003

Sa osećanjem duboke tuge i žalosti oporostili smo se od Slobodana Kujovića.

Naš dragi Suki je rođen 27. maja 1933. godine u Kragujevcu. Završio je pravni fakultet i fakultet političkih nauka u Beogradu. Radio je u "Pobedi", "Crvenom signalu" i Vladi Srbije.

Učestvovao je u formiranju SF Jugoslavije i skoro 15 godina je bio sekretar Saveza. Realizovao je i idejno postavio, svakako najznačajniji jugoslovenski filatelistički projekat, Medjunarodnu izložbu balkanskih zemalja u Novom Sadu, "Balkanfila". Inicijator je i jedan od pokretača nacionalne takmičarske izložbe JUFIZ.

Osvajač je većeg broja medalja i diploma na filatelističkim izložbama. Bio je član mnogobrojnih filatelističkih organizacija i institucija, i član Francuske filatelističke za filateliju.

Mi, koji smo ostali da radimo u srpskoj filateliji, možemo se smatrati njegovom filatelističkom decom jer nam je na prijatan i uvek stalozen način objašnjavao filatelističku suštinu.

Preranim odlaskom porodica, filatelista, SFS, AFSCG gubi časnog čoveka, stručnjaka i uvaženog filatelistu.

ΦΙΛΑΤΕΛΙΣΤΑ
ΦΙΛΑΤΕΛΙΣΤΑ

ЧАСОПИС САВЕЗА ФИЛАТЕЛИСТА СРБИЈЕ

Излази четири пута годишње,

Примерак 60 динара. За чланове Савеза
филателиста Србије примерак 30 динара.

Годишња претплата за Југославију 240
динара; за иностранство 480 динара.

Поштански трошкови се плаћају посебно.
(за авионску пошту + 30 динара за Европу,
односно 60 динара за прекоморске земље).

Мали огласи до 20 речи 200 динара; свака
даља реч 5 динара; за правна лица: 1/1
страна 1.000 динара

Published four time at year by Union of
Philatelists of Serbia
Address: Sremska 6/IV, YU - 11000 Belgrade
Tel/fax: +381 11 638 751
PO Box 702

Little advertisements: first 20 words €15.00;
each additional word € 0.10

Unless otherwise stated, all items may be
reprinted, provided that the proper information is
given of source and author.

Рукописи се не враћају.

*Марке или групи
материјал послић због
снимања враћамо у
препорученом писму или
по договору.*

*Прештампавање
дозвољено, уз навођење
извора и аутора, уколико
група чије није наведено.*

Издавач:

Савез филателиста
Србије

Администрација:

Београд, Сремска 6/IV
тел: 011/638-751

e-mail: philserb@eunet.yu
YU ISSN 0430-4063

Тираж: 400

Штампа:

kućaštampe

kućaštampe

PRIPREMA, FILMOVANJE, ŠTAMPA
Tel: 011 307 5 307, Bačka 15d, Zemun